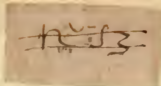
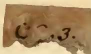
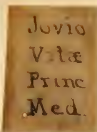

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 M D
13

Jovio
Vitæ
Princ
Med.

6

μόνῳ τῷ θεῷ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα.

ΒΡΑΔΕΩΣ

Ἀλδος

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS VITAE DVODECIM VICECOMITVM MEDIOLANI PRINCIPVM.

EX BIBLIOTHECA REGIA.

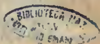

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ κρατερῷ τ' αἰχμητῇ.

LVTETIAE.
Ex officina Rob. Stephani, typographi Regii.
M. D. XLIX.

Ex priuilegio Regis.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS Nucerinus HENRICO Galliæ Delphino S. P. D.

QVVM ad Niceam in ſpem exoptatæ pacis adductus, Carolo fratri tuo Vicecomitũ origines & principatus initia, breui commẽtario me perſcripturum promiſiſſem, nihil inde mihi antiquius fuit, quàm vt id quod ſuſceperã, maturè perficerem. Arbitrabar enim non multo pòſt futurum, vt is ſummæ ſpei adoleſcens, cum optimo iure ſuo, tum præclara Cæſaris Auguſti liberalitate, Ciſalpinæ Galliæ imperio potiretur. Quamobrem non modò mihi honeſtum, ſed illi etiam maximè decorum atque iucundum fore prouidebam, ſi tãtorum Principum res geſtæ in arctum volumen referrentur. Nam eos bellica laude, & magnificentia operum, & ſplendore vitæ cum clariſſimis Græcorum & Romanorum comparari poſſe, ſine controuerſia iudicamus. Ab hac vtique nobiliſſima ſtirpe, maternum genus Regiæ Valeſiorum domui inſertũ deducitis, vnde hæc Mediolanenſis regni hæreditas aditur, tot cruentis iactata litibus, nec vllis vnquam immitis Fortunæ terroribus intermiſſa. Regnauêre autem ex hac illuſtri familia duodecim Principes cẽtum & ſeptuaginta annis. Tot enim ſunt ab Othone ad Philippum, in quo Principum progenies defecit, quum is ſine legitima prole deceſſerit. Cæterum confecto libro, quũ offerendi huius muneris votum, nouus èx violatis induciis

renati belli tumultus aliquandiu fefellisset, tandem id totum Carolus ipse atroci fato nobis ereptus interrupit, grauiore quidē nostro luctu, quòd iuuenis spectata virtute florentissimus, in ipso partæ pacis limine conciderit. Id igitur quod ei debebam, tibi rerum omniū hæredi, integra fide persoluo. Tu verò sapienter generoséque feceris, ac planè regiè, si eo animo librum euolues, vt repudiatis vitiis, summos tantùm virtutum flores decerpas. Id porro tibi haud difficile fuerit, qui paternæ laudis æmulus, ac auitæ constantiæ præclarus imitator, ita diuersas miro temperamento in vnum virtutes misces, vt iam Gallia minimè dubitet, quin sis duobus longè maximis Regibus maior atque felicior euasurus. Vale. Romæ, IIII. Kal. Aprilis. M. D. XLVII.

PAVLI IOVII NOVOCOMENſis in Vitas duodecim Vicecomitum Mediolani Principum Præfatio.

VETVSTATEM nobiliſſimæ Vicecomitum familiæ qui ambitioſius à præalta Romanorũ Cæſarum origine, Longobardíſq; regibus deducto ſtemmate, repetere contẽdunt, fabuloſis penè initiis inuoluere videntur. Nos autem recentiora illuſtrioráque, vti ab omnibus recepta, ſequemur: cõtentíque erimus inſigni memoria Heriprandi & Galuanii nepotis, qui eximia cum laude rei militaris, ciuilíſque prudentiæ, Mediolani principem locum tenuerunt. Incidit Galuanius in id tempus quo Mediolanum à Federico AEnobarbo deletũ eſt, vir ſumma rerum geſtarum gloria, & quod in fatis fuit, inſigni calamitate memorabilis. Captus enim, & ad triumphum in Germaniam ductus fuiſſe traditur: ſed non multo pòſt carceris catenas fregit, ingentíque animi virtute non ſemel cæſis Barbaris, vltus iniurias, patriã reſtituit. Fuit hic (vt Annales ferunt) Othonis nepos, eius qui ab inſigni pietate magnitudinéque animi, canente illo pernobili claſſico excitus, ad ſacrũ bellum in Syriam contendit, communicatis ſcilicet conſiliis atque opibus cũ Gulielmo Montiſſerrati regulo, qui à proceritate corporis, Longa ſpatha vocabatur. Voluntariorum enim equitum ac peditum delectæ no-

bilitatis viginti milia ad Boemundum à Brundusio transfretantem adduxêre, ne Itali vel studio religionis, vel bellica laude Gallis inferiores esse viderentur. Cæterum Otho iam duobus asperrimis ad Nicæã atque Orontem præliis, spectatæ virtutis famam consequutus, oppugnãte demum Hierosolymas Gothifredo, gloriosa totius exercitus acclamatione, coronam promeruit, quum Volucem Saracenorum ducẽ medio in campo ad singulare certamẽ, fortissimũ quenque ex Christiana acie prouocantem, ipse vnus ante alios, nihil eius immanis barbari ferocia, vel terribili insignium armorum specie permotus, fortiter atque feliciter deuicit, retulítque de confossi hostis galea opimum plenúmque immortali gloria spolium, auritam scilicet viperã inexplicatis spiris minaciter à cono cassidis erectam, & puerum passis manibus deuorantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumẽtum, non modo gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter vsurpantibus, & imperia, & opes, & latè gloriã portendit. Fuêre qui existiment Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, puerum parturientem, quòd ea à dracone se compressam fuisse, Iouis imagine prædicaret.

Vera effigies Othonis Archiepiſcopi ad Angleriam ſpectatur in eo teſtudinato conclaui, quod eſt in arce vbi victoriam de Turrianis ad Decimum prælio ſuperatis depictā cum elogiis Latinis videmus.

OTHO.

Obilissimi Principatus fundamenta feliciter Otho iecit, Vberti filius, qui ab Asiatico Othone proauo nomen acceperat. Natus est Inuorio in pago ad Verbanum lacum, magnis quidem natalibus, sed patrimonio tenui, & tum adeò afflictis totius familiæ fortunis, vt quatuor tantum & planè ignobilium vicorũ ditione, propinqui Proceres maiorum suorum nomen tuerẽtur. Hi fuere, Inuorium, Massinum, Vergantum, & Olegium: sed fundos etiam peramplos Mediolani extra portam Iouiam à Sultano Vicecomite emptos constat. Frequentibus enim Barbarorum irruptionibus, & ciuili præsertim bello, cuncta apud Insubres conturbata prostratáque erant, vt non mirum sit, tantas opes in publica calamitate corruisse. Sunt qui ex genitura, propter admirabiles siderũ concursus, imperiũ ei à Mathematicis prænuntiatum fuisse asseuerent. Verùm ipse repudiatis prorsus Astrologis, id vnum pro insigni ostento iocabundus accepit, quòd Vicecomite Placentino, Mediolani Prætore (qui tum erat supremæ potestatis magistratus) & Othone Cæsare imperante, in lucẽ esset editus. Enituit satis maturè in adolescente ingenium alacre, præaltũ, ardens, & quod mirabile erat, graui prudẽtia temperatum: accesserat corporis atque oris dignitas maximè excellens. statura enim erat excelsa, & nexu neruorum longè firmissima: pectore autem lato atque extanti, & radiosis prægrandibúsque oculis. eloquentia verò illustri, exquisitísque literis, quũ oporteret, ad

iucunditatem exornata, adeò vt quum omnibus magnopere placeret, etiam sibi meliore fortuna dignus videretur. Itaque ardente ciuili bello Gallia Cisalpina, domo egressus, Romã se contulit ad Octauianum Vbaldinum Cardinalem, authoritate atque opibus florentem: à quo benignè susceptus, adscribitur familiæ inter honestissimos. Nec multo pòst, quũ in ea domo aliquãdiu virtutis eximiæ, perurbanæque comitatis, & naturæ nequaquam fallacis vel insidiosæ testimonia passim reliquisset, Octauiano præalta semper agitãti, in otio pariter atque negotio comes esse cœpit: adeò vt munera legationum obeuntem, & trans Alpes accitũ, inter præcipuos sequeretur: hisque maximè temporibus extra ordinem necessaria domesticæ disciplinæ officia, cæteris languentibus aut occupatis, diligenter adimpleret, abnuenti semper & coacto similis, ne ambitione potius, quàm obsequio, amicorum munia suscipere videretur. Literas enim scitè atque expeditè exarabat, dictabat elegãter, in omniq; occasione œconomicarum rerum, cuncta ad pietatẽ, ad decus & temperantiam reuocabat: Quibus maximè rebus, ita appetente Cardinalis ingenio, certissima laus pararetur, honesta quidem sibi in primis ad promerendam ampliorem gratiã, & demum ipsi Cardinali decora & vtilis, ad petitionem summi Pontificatus contẽdenti. In vnam enim eam curam amplissimos Senatores haud dissimulanter incumbere, vti aulæ artium peritus, facilè intelligebat. His moribus iam abũdè claro, & prospera vigenti fama, Leo Peregus Mediolanensis Antistes, in exilio apud Legnanum mortuus nuntiatur. Hunc Martinus Turrianus tanquam patronum du-

tis extulerant. Fauebat Othoni Vrbanus, vt maiestatis Pontificiæ iura tueretur. Itaque eum ritè consecratum, insignitúmque mitra & lituo pastorali, ad sacerdotii munus obeundum in Cisalpinã Galliam dimittit, eo etiam cupidius, quòd Turrianis infensus erat. Nam fortè per id tẽpus magno Othonis commodo Vbertus Pallauicinus Turrianarũ copiarum dux, Placentinorum agros Pontificiæ ditionis populabundus afflixerat. Erepserant Turriani paucis antè annis ad summam potentiam, ab initio in Republica popularem auram optimis artibus aucupantes. Postremò autem dominandi libidine accensi, totius publici consilii formam, Prætoris arbitria, & suffragiorum denique omnium iura libertatémque sustulerant. Fuere illis magnæ opes in Saxina valle, quæ est ad Lariũ lacum: creuerántque plurimum hæreditate Tacii Reguli, qui geminos è Belgica Gallia profugos Turrianos fratres militaris indolis sibi generos adsciuerat, ac adoptarat in filios. Ab his progenitum ferunt superiorem Martinũ, cognomine Gigantẽ, qui post egregiæ virtutis facinora, ad Antiochiã multis in præliis edita, à Saracenis captus, & miserabili supplicio affectus fuisse traditur. Huius nepos fuit Paganus, vir excellenti virtute prudentiáque, qui multa cum laude liberalitatis & pietatis Mediolanenses à Federico secundo Cæsare ad cohortis nouæ oppidum, cruento prælio profligatos, ad se recepit, incredibilíque benignitate, omni humana ope adiutos fouit, domúmque dimisit. Sed hi non multo pòst optimè de se merito gratiam retulêre, demandato ei Præturæ magistratu, ipsóque cum vniuersa familia ciuitate donato. Paganus ita gessit magi-

ſtratum, vt nemo temperantia, æquitate, atque induſtria potior videretur, niſi populi ac infimæ plebis defenſorem ſe profeſſus, paulò acerbius Patritios, tanquam ſuperbè ac petulanter minores ordines diuexare ſolitos, patria exturbandos ſuſcepiſſet. Hunc fato functum, & ad Claræ vallis templum funere publico elatũ, omnes ordines diu luxerũt, honeſtarúntq; marmoreo ſepulchro, inſculptis carminibus, cum titulo magnificè atque feliciter adminiſtratæ Reipub. Pagano ſucceſſit Martinus frater, vir ingenio perſpicaci, erecto ad laudem, ac imperii & gloriæ maximè cupido: cæterum, quæ ad id opportunæ erant artes, multa ciuili clemẽtia & lenitate tẽperato. Hunc populus defenſorẽ ſuum, patriæque patrẽ appellauit. Paulum enim Soreſinã, Leonémque Peregum vrbis Archiepiſcopũ, Patritiorũ duces expulerat, bonis exuerat, exilióque multarat, contuderátque adeò nobilitatis animos, vt Reſpublica numeroſo infimorum hominum conſilio, in ſpeciem libertatis, non obſcurè autem ad vnum ipſius arbitrium regeretur. Eo modo Nobilitate in ordinẽ redacta, & graſſante plebe in Patritium ſanguinem, Pontifex Romanus affectam laceratámque ciuitatem miſeratus, Rauennatem Antiſtitẽ Mediolanum miſit, qui vſus officio Chriſtianæ pietatis, cædes tolleret, odia mitigaret, ſtatúmque perturbatæ vrbis componeret. Is capita factionum ablegauit, & ante alios Martinum. Sed is nõ multo pòſt euocatus ſtudio veterũ amicorũ, hoſtibúſque ad Diui Dionyſii tẽplum tumultuario certamine profligatis, in vrbem eſt receptus. Exinde Martinus vſurpato imperio, cuncta regere, plebiſq; præcipuè commoda tueri, no-

uis & sellulariis hominibus præsidio esse: contrà verò Nobilitatem asperrimis edictis armísque persequi, & latè vndique summouêre. Confugerant Patritii ad Actiolinum à Romano, quem Ecelinum perperam aliqui nominant, qui rei militaris peritia, & immanitate crudelis ingenii, Duces omnes atque Tyrannos antеibat. Is Cæsarianarum partium Princeps erat, Federicóque secundo Dux & miles operam nauarat. Itaque magnis coactis copiis, aduersus Turrianos bellū suscepit: transgressúsque Abduam, in agrum Mediolanêsem sese effudit, Patritios in patriam reducturus, vlturúsq; eorum iniurias sanguinaria manu, nisi Dii eam diræ pestis cladem âuertissent. In eo enim metu & trepidatione Martinus constanti animo exercitum sub signis eduxit, interclusúmque Tyrannum amne Abdua, quum in tergo Vbertus Pallauicinus, & Actius Atestinus, Bosiúsque Douaria fœderati Principes instarent, commissa pugna superauit, tanta felicitate, vt ipse Tyrānus Nerone crudelior, suo atq; alieno cruore perfusus, quum sese incitato insigni equo, eripere conaretur, viuus in potestatem hostium deuenerit, nec paulò pòst in tabernaculo Bosii repudiatis remediis expirarit: quū nullis vel benignis precibus adduci posset, vt benè speraret, & obligari vulnera pateretur. Toruis enim oculis ferociā spirans, nemin íque respōdens, tot scelerū pœnas accersita morte effugere properabat, ne turpi incertæ vitæ desyderio, ludibriis ac ignominiæ superesset. Cæterum eo prælio Nobilitas prostrata fugatáque est, & Martinus authoritate, gloria atque opibus adauctus, soluto pudore, dominatum arripuit, aboleuítque eius Concilii nomen quod po-

pulus sub Credentiæ nomine instituerat, cuius decretis ipse dudum solenni sacramento adactus, se staturum iurauerat. Sed ea moderatione & tẽperantia Martinus vtebatur, vt nullum omnino superbum aut insolens dictum ore vel gestu prorsus excideret. Studebat tranquillitati, copiæque ac vbertati rerũ omnium: Paulique Soresinæ aduersarum partium Principis filiam matrimonio sibi copularat, vt inimicis Ducem opulentum detraheret, & pacem atque otium se maximè cupere videretur. Sed Patritii ab his nuptiis repudiato Paulo, ad Iordanem Ruscam Comensem se contulerũt. Quamobrem Martinus maiorem in dies gratiam, exactæque prudentiæ opinionem est consequutus. Ad confirmanda quoque populi studia, declinandámque inuidiam, quum sumptuosius ædificare diceretur, omnes operas ad Ticinum cõduxit, vt non procul ab Abiato oppido, emissarium pernauigabile subtracta parte amnis, ad vrbem perduceret, ad facillimas subuectiones importandorum ex agris fructuum: qua incomparabili commoditate populus in quotidianos vsus perpetuò frueretur. Sub id tempus variæ Patritiorũ manus ab exilio, latebrísque remotiorum oppidorũ ad Othonem peruenerunt, patriam & Sacerdotii sedem ex authoritate Pontificis repetentem. Hi nanque in nouam spem (quæ exules & miseros nunquam destituit) erecti, vndique coibant, parabant arma, veteres amicos & propinquos, qui domi remansissent, nuntiis ac literis solicitabant. Itaque Otho crescentibus viribus, & confecto noctu itinere, ad Verbanũ clientelásque suas cõtendit, Aronámque occupat, vt ibi certa sedes fieret, & firmiores demum

copias tutò cogeret, ad bellum Turrianis inferẽdum. His rebus cognitis, Martinus quanta maxima potuit celeritate, copias ex oppidis deducit: Pallauicinũ euocat, quem in quinque annos perampla mercede conduxerat: Ticinúmque transgressus, ad Aronam castrametatur. Horum aduẽtu Otho quum diu terrestribus & naualibus copiis obsessus & oppugnatus, nihil vel repugnando vel erumpendo proficeret, Fortunæ cessit, deditóque oppido, noctu profugit, ne in conspectum hostis deueniret, & suos ex pactione seruaret incolumes. At Turrianus Aronæ Angleriǽque & Brebiæ arces demolitur, vt nihil in quo hostis tutò cõsisteret, omnino relinqueretur. Exulante autem Othone, Martinus moritur, Philippóque fratri administrãdæ Reipublicæ gubernacula committuntur. Verùm ille confirmatis opibus ad Principatũ apertè contendens, se Prætorem in decem annos creat, certantibúsque etiam Comi intestino bello Vitanis atq; Rusconis vrbe potitur, Prætorémque ibi de Vitanis dicit: aduersarios expellit, in Volturenámque vallem vsque persequitur. Sed tanta vis erat Patritiorum exulum, duce præsertim Othone, vt occulto metu plurimum angeretur, ac ob id parandas sibi omnino nouas amicitias affinitatibus atq; coniugiis existimaret, vt aliquorum nobilium assensu atque studio, stabilire opes, retinere vim Prætorii iuris, ac Imperii authoritatem maiorũ virtute collectam tueri posset. Itaque Guliermo Pusterlæ Patritio filiam nuptui dat: ipse celebs vxorem ex Biraga nobili familia ducit. traditur etiã vxor Francisco Turriano Iacobi patruelis filio ex gente Castilionea: qua cognatione subnixus, dispersis iam atque

attritis exulum viribus, vt impēsæ parceret, Vbertum Pallauicinum, exacto stipendii quinquennio, missum facit, singulari Turrianæ gētis incommodo: nam ille contumelia accensus, per occasionem quantis maximè potuit artibus, Patritiis adhærens, Turrianos semper oppugnauit. Sub id tēpus Carolus è Narbonensi Gallia in Italiam venit, euocatus ab Vrbano Pontifice aduersus Manfredum, Pōtificiæ maiestatis authoritatem, patris & proaui more conuellentem. Huius amicitiam quum Turrianus magnopere appeteret, copias eius intra fines recepit, & cōmeatu, veste, armis liberaliter adiuuit, vt Gallorum præsidio firmior factus, Pallauicini nobiliúmque exulum vim propulsaret: & quò præclarius studium erga regē ostenderetur, Emberram, virū Gallum, Regis familiarem, Prætura ciuitatis ornauit. Philippus interea moritur, repentino correptus morbo. hic vir belli pacísque artibus abundè instructus, Principis & domini spiritus gerebat, virtute Martino par, sed astu ac ambitione superior. Accepit imperium statim Napus, quem Napoleonem aliqui appellāt, Pagani filius, vir militaris, callido tyrāno, quàm moderato Principi similior. Siquidem nihil illi antiquius fuit quàm Patritios cædere, proscribere, omnibúsq; contumeliis ac iniuriis exagitatos ad internicionē delere. Erat Laudi Pompeiæ certus miseris & profugis receptus, benignitate Vistarinæ familiæ, cuius princeps erat Succius. Hūc Napus obsessa & capta vrbe, periculoso certamine viuū cepit & interfecit, necatis etiam in carcere eius gentilibus ac amicis. Fisiragam verò familiam Vistarinæ ex aduerso æmulam, quæ Turrianæ factionis nomē tueretur,

retur, aduersariorum opibus ditat, & principem in vrbe constituit. Vtque Guliermo Montisferrati regulo, ad quem fortè mortuo Pallauicino Patritii exules confugerant, rerum suarum metū incuteret, traiecto Ticino, & admotis ingentibus copiis, Viglebanum expugnauit. Iisdem diebus Vrbano vita functo, Clemens Pontificatum adeptus, enixè contendit vt Otho à Turrianis reciperetur, vt sua in sede sacra populis id expetentibus administraret, prædiisque Templo dicatis, & tota diuini iuris possessione potiretur. Cæterum Napus qui ad Othonis nomen fatali quodam metu expergisci, ac sermone & vultu inhorrescere erat solitus, Pontificis literas & preces atque item minas superbè contemnebat. Itaque indignante Pontifice, tanquam rebellis & impius, sacris interdicitur: Mediolani templa omnia clauduntur. Sacrificiorum solennibus intermissis, populus dolet & angitur: neque tamen timore conterritus, postulare audet, vt admisso Antistite, ira Pontificis leniatur, simulque ciuitas his imprecationibus expietur. Hærebat Imperii finibus Otho, ad eúmque exules vndique confluxerant. Erat enim in eo præclara authoritas, ex honestissimáque repetendæ patriæ belli causa, magna spes omnibus proponebatur. Quid enim æquius ac honestius, quàm pro libertate sacrati Antistitis, contra Tyrannum impotentem, sæuum, inferorúmque furiis, sacrosancti Pontificis execratione deuotum, arma ferre, crudelíque dominatu detrudere? Quum in his consiliis Nobilitas omnis versaretur, ob idque in agro Vercellensi sæpius coiret, Napus Paganinū fratris filium, acri ingenio iuuenem, & nobilium cædi-

bus assuetum, Vercellensium Prætorem designat: petit à primoribus ciuitatis vt eum recipiant, in magistratúque constituant. Ea res delata ad Patritios, qui Vercellis erant, omnium animos metu concussit, doloréque succendit. Nemo enim vel ignarus rerũ non prouidebat eo consilio Turrianum, & eũ quidẽ cruentum ferocémque hominem, Vercellis Prætorem imponi, vt Patritios suæ gentis hostes vrbe pelleret, passimque opprimeret, ac omnibus latè locis persequeretur. Itaque exulum Principes, coacta armatorũ manu, aduentantem cum Prætoriis insignibus Paganinum in itinere obtruncant. Quo nuntio Napus & Emberra adeò in vindictæ cupiditatẽ exarsêre, vt immani eorum iussu, omnis sexus & ætatis exulum propinqui, quũ Paganini cadauer ad Diui Dionysii templum atrata familia conuexisset, ad eius tumulum tanquam hostiæ, mactarentur: & quod miserabile spectaculum fuit, ad sepulchra maiorum plaustris in vrbem referrẽtur. Scribit Tristanus Calchus, adeò vesana rabie Napum fuisse correptũ, vt Musca filius, ad quem postea ex diuturno carcere recuperati imperii laus peruenit, comprehenso medico, cui salutem ex lethali morbo acceptam referebat, vitam vix impetrare potuerit: quum grauissimè iuraret iuuenis, dolore ac inedia sibi vitæ exitum inuenturum, nisi vir sibi salutaris & innocens ab crudeli supplicio seruaretur. Napus tamen vbi totam immanis vindictæ libidinem expleuit, iráque deferbuit, id execrabile facinus detestari, in Emberræ sæuitiam tum externi repentiníque hominis, tum & rarò sobrii, culpam referre, multa verborum ac vultus simulatione, facti a-

trocitatem lenire. Nec multo post vbi id populum grauius tulisse animaduertit, ad mitigandã inuidiam Gallus Prætura deiicitur, atque vrbe, ob iratos ciues, excedere iubetur. Nihilo secius tamen Carolo Regi, de interfecto hoste Manfredo Rege, partóq; Apuliæ regno, victoriam gratulatur, misso ad id munus Francisco fratre, cũ ornatissimo comitatu, donísque regalibus: qui alacriter susceptus, & donatus baltheo militari, Regiáque militiæ honoris causa adscriptus, ita demum Mediolani vitam egit, vt ad imitationem Gallici luxus, splendore & domesticarum rerum apparatu Napum Principem anteiret. Erat res Turriana in summo arridentis fortunæ fastigio, cruciabatúrque ingẽti cura Antistes Otho, mœstáque & extorris Nobilitas errabat, ab infimo quoq; Regulo opem implorans, vti consumptis opibus atq; amissa dignitate, quãdo toties repetita patria, bellũ graue & ærumnosũ improsperè & diis haud dubiè inuitis renouasset. Residebat tamen in Othone mira constantia, & spes incredibilis adipiscendi imperii Sacerdotalis: & proinde infracto animo Patritii eo duce, qui iustissimam præferret causam, omnia sibi faciliora fore existimabãt. Erat inter extorres Squarcin' Burrus, vir apprimè nobilis & opulentus, vigoréque animi ac armorum peritia illustris: cuius filia nomine Bonacosa, virtute, forma & fœcunditate insigni, Matthæo Magno nupserat. Huic Otho Patritiíque, Pallauicino per eos dies morte surrepto, imperium militare detulerant, inierántque fœdus cũ Guliermo Montisferrati Marchione, qui Ferdinandi Hispaniæ Regis erat gener, eo consilio, vt maiore belli mole Turrianos oppugnarent.

Destinabat enim sibi Guliermus, si id bellum susciperet, maiores opes, maiúsque sibi in dies imperium. Verum externis soceri auxiliis sibi opus esse iudicabat, vt eximiæ virtutis gẽtem, bellicarúmque artium maximè peritam, Germanis & Gallis opponeret. Remanserãt enim aliquot Gallorum turmæ apud Turrianos, ex his quos Flandrius Comes, Caroli Dux, in Italiam adduxerat. Ipso enim in ea pugna interfecto, qua Pallauicinũ & Gibellinos superarat, plerique ex eius equitatu, postquã debellatum esse videbatur, orbati Duce, subsistere in circumpadana regione, quàm Neapolim vsque ad Regem contendere maluerant. Itaque ad Ferdinandum ipse Burrus in Hispaniã mittitur, vt legationi maior inesset authoritas. Is vti erat graui facundia, explicatis partium pariter ac hostium viribus, terminatísque consiliis, à Rege copias impetrauit, impositísque in naues sexcentis equitibus, & aliquot iaculatorum & sagittariorum cohortibus, in Liguriam est reuersus. Nec multo pòst ab Sauona superatis Apennini iugis, cũ ea manu ad Guliermum peruenit. Rex enim generũ suum existimatione atq; opibus adaugere, & prorsus efferre in spem ingentem amplioris imperii magnopere cupiebat. His confirmati auxiliis cũ Othone Burrus & Guliermus, ad Viglebanum quod Turrianus præsidio tenebat, processère. Tẽtata est per quatuor dies oppugnatio, promotis scalis, & in coronã circumpositis funditoribus & sagittariis, ita vt murus continẽter propugnatoribus nudaretur. Sed Turrianus miles pluteos ex crassiore materia pinnis coaptarat, quibus protectus magnam vim lapidũ deuoluebat, vulnerabãturque subeuntes,

neque spes vlla expugnandi oppidi, nisi ingentibus balistis & machinis, longo laboriosóque opere ædificatis, relinquebatur: quod tum minimè conãdum existimabat Burrus, ne vltra Ticinum quatiẽdo oppido hærens diutius distineretur: quum superare amnem, & quamprimum oppidis Mediolano proximis bellũ & pauorem inferre cogitaret. At Viglebanenses irrito hostiũ conatu, & felici suorũ successu elati, quum Burrus milites ab oppugnatione reuocaret, cõtinere se minimè potuerunt, quin adaperta porta protinus erumperẽt. Hos temerè incumbentes, insolentiúsque prouectos, Hispani suo more refugiendo, & latè pauorem simulando, opportunè ludificati, à porta longius abstraxêre, adeóque celeriter in gyrum reflexis turmis circunuenere, vt hostes, quum se penè oppido exclusos cernerent, & in receptu multis confixi iaculis laborarent, admixtis Hispanis intra portã refugere cogerentur: ac nisi impeditis atque occupatis valuis, demissa repentè cataracta, densato ordine irrumpentes exclusisset, Hispani proculdubio sine vulnere oppidũ cepissent. Ex Viglebanensibus aliqui occisi, plures capti. Periêre & intus aliquot equites Hispani, supernè tegulis oppressi: cæteri permutatione facta cũ his qui exclusi fuerãt, in castra redierunt. Erat tũ Ticino amni sublicius pons ad Turbicum vicũ impositus, munitúsq; ad capita lunato aggere & ligneis castellis, in queis binæ vtrinque Mediolanensiũ & Comensiũ cohortes ad custodiã excubabant. Decreuerat fortè per eos dies Ticinus, ita vt expediti equites certis vadis haud magno cum periculo tranare posse viderentur. Itaque Othoniani equites fermè omnes, &

in primis Hiſpani conſeſſores, totidē pedites in equorum clunibus tranſportantes, in aduerſam ripā euaſerunt, & vtrinque ſub aurorā improuiſo aggeres adorti, magno tumultu magníſque clamoribus ſubire cœperunt. Tanta celeritas Hiſpanorum fuit, vt in ea parte præſidium penè prius deiicerent, quàm alterum à tota mole pedeſtris exercitus expugnaretur. Paucis interfectis, omnes Burrus potitus ponte, inuiolatos cōſeruauit, & quum liberaliter etiam dimitteret, pro accepto beneficio rogauit, vt iā tandē à Patritio ſanguine temperarent, & ſacroſanctum Antiſtitem templo ſedéque ſua, ac ipſos denique nobiles patria atque penatibus dignos exiſtimare vellent. Ob eam humanitatē Burri nomen Mediolani & Comi clariſſimum fuit, & magna quoque pars eius laudis ad Othonem referebatur, vel inuitis & negantibus Turrianis, qui plebis animos his humanioribus officiis, pietatéque hoſtiū deliniri poſſe metuebant. Huius Burri monumentum in periſtylo ad ædem Euſtorgianam nuper vidimus, exeſis literis, & ſuperſtante ſcutata equeſtri ſtatua cum ſceptro Imperatoriiſque inſignibus ad veram oris effigiem depicta. Cæterum Burrus & Guliermus diffuſo per Laumellinum agrum equitatu, atque inde cum magna agricolarum trepidatione Seprienſem ingreſſi regionem, ac demum trāſuerſis itineribus Comenſem pariter & Ticinenſem ſecantes viam, vicos Mediolano proximos inuaſere. Erat ad Caratum oppidum in æſtiuis Narbonenſium Gallorum equitum ala, ad eam reliquæ Italorum turmæ atque item cohortes, vti cōſcriptæ inſtructǽque erant, Mediolano mittebantur. Napus interea, quanto maximo

conatu poterat, suas ac externas copias comparabat, vt iusto coacto exercitu, cum hoste patenti in campo congrederetur. Sed dum à Parmensibus auxilia expectantur, Carrocciúmque cum signis militaribus & Valẽtes Prætoriani instruũtur (sic enim eos spectatæ virtutis milites vulgò appellabant, qui ad tuẽda signa delecti erant) Otho fit certior Gallos negligentius, vt in nullo metu, vigilias obire, atque eos noctu opprimi facilè posse, si expedita cum parte copiarum, Hispani equites mitterentur. Nec mora, re ad consilium delata, expeditionẽ suscepit Burrus, paucísque horis confecto per noctem itinere, Caratũ peruenit. Fortè Gallos Italósque simul ea nocte liberalius epulatos, altior somnus oppresserat, & vigiles rari in statione segnius agebant, quum Caratenses exacerbati hospitum iniuriis, Burro faciliores aditus ostenderunt. Itaque magnis clamoribus occupato oppido, nequicquam tentata defensione, inermes discinctíque equites capti, Italicǽque turmæ eandem fortunã tulēre. Sed quum victores ingenti potiti præda, captiuis indulgenter & non arctè custoditis, corpora & equos curarent, affuit instructo agmine Napus, Othóque & Gulielmus eodem ferè temporis pũcto superuenere. Commissa est extra oppidũ pugna, Burro atque Othone inopinantibus: fœda vtrinque militum concursatione, nam & oppidum Germani equites irruperant, & captiui resumebant arma: foris verò Turriani equites, & Mediolanensis legio, Valentiúmque cohortes, Gulielmi copias adeò perturbarant, vt disiectæ in fugam verterentur. Hispani quoque equites, qui satis maturè equos conscendere, atque arma expedire cœperant, angusto

in loco densatæ Germanorum alæ impetum non tulêre, vt magna ex parte inermes, & Maurorum præliis assueti. Sua tamen agilitate ita profecerunt, vt primis suorum interfectis, celeriter sese explicantes, euaderent. Napus primi successus victoria contentus, suorum agmina in acie continuit, siue quòd dolum ab insidiosa gēte suspicaretur, siue quod in ea admodum repentina vtriusque exercitus perturbatione, quũ nihil pro certo explorari posset, liberatis præsertim Gallis, legionem minimè dissoluendam existimaret. Otho, Guliermus & Burrus, cum integro fermè equitatu, & magna parte peditum euadentes, cōtinuatis itineribus, vltra Ticinum se recepêre. Ita Napus sua celeritate & opem oppressis suis opportunè attulit, & felici casu de hoste victoriam est consequutus. Huius rei gestæ seriem tempúsque Corius scriptor confundit, falsóque asserit ea die Theobaldum magni Matthæi patrem fuisse captum. Merula quoque, vtpote eam annalium copiam qua nos vtimur, minimè nactus, de Hispanis angustissimè perscribit. Ab hac victoria cōstat Napum odii sui iram violenter exercuisse, in eas præsertim familias, quæ ad hostes inclinassent, aut cōmeatum ex itinere præbuissent: Castellionúmque in primis diruisse, quoniam eius oppidi nobiles, quanquam Turrianis affinitate coniuncti, in Othonis partes transierant. Interea Otho ad Clementem, qui Vrbano vita functo successerat, proficiscitur: orat vt eius ope in sedem suam patriámque restituatur. Fauebāt Othoni plerique Cardinales, hortabātúrque Pontificē, vt sacrosanctæ maiestatis iura, in ipso Principatus initio, fortiter atque magnificè tueretur. Itaque

Clemẽs grauibus literis Turrianos adhortatur, vt Antistitem recipiant:abnuẽtes sacris interdicit, dirísque execrationibus adiectis, ciuitatem inferorum pœnis deuouet. Ita obseratis templis, sacrorum expers populus de Turrianis cõqueritur, consternatúsque eo piaculi metu, à Napo religionis iure postulat, vt pertinaciæ suæ finem imponere velit. AEquum enim esse Othonem recipi, postquam vti ciuis spectatæ probitatis nomine, à summo sacrorum Principe, præsulatu dignus esset existimatus. In eius ancipitis curæ deliberatione aliquandiu fatigatus Napus, vt religione tangi, & populi precibus permoueri videretur, legatos Romam misit, vt Pontificem magis ac magis auersum ac infensum Turriano nomini, explicatis eius contumaciæ rationibus, mitigaret. Sed eos Clemens Christiana seueritate, tanquam pollutos & execrabiles, vrbis Romæ ingressu prohibet, præcipítque vt maturè Pontificii imperii finibus decedant. Legati eo modo vrbe exclusi, continuò Neapolim ad Carolum perrexêre, vt ab amico rege, atque eo quidem Patrono & assertore Pontificiæ libertatis, opem implorarent. Carolus re cognita haud multùm cunctatus, Turrianorum causam suscipit, paucísque inde diebus, Turriani rege deprecante, simúlque legatos suos Romam mittente, recipiuntur in vrbem, statímque in Senatum introducuntur. Regius primò legatus postulauit pro cõmuni iure gentium, vt Turriani, qui supplices ad dicendam causam venissent, æquissimis animis audirentur. Eos enim esse in fide ac amicitia sui Regis, ad cuius dignitatẽ maximè pertineret socios tueri, vel ob id præci-

puè quòd ſemper Cæſaribus Pontificio nomini infe-
ſtiſſimis hoſtes extitiſſent, Regémque in primis Pon-
tificum iniurias vindicantem ſequuti, eius victoriæ
participes eſſe voluiſſent, & videri quoque procul à
benignitate æquitatéque ſanctiſſimi omnium paren-
tis, eos ſacerdotiis ac opibus ornare, qui cum nefariis
tyrannis conſilia atque arma miſcuerint, & tum ma-
ximè pacis & otii tranquillitatem perturbare cõten-
derent: ipſos verò Pontificiæ dignitatis defenſores,
& ob præſtitam fortem fidelémque operam peram-
pla etiam præmia meritos, hoſtiliter perſequi, impo-
ſitóque ipſorum vrbi Antiſtite, ſæuo ac æterno hoſte,
ipſóque duce exulum maximè factioſo, exagitãdos ac
opprimendos præbere. Orantis Galli Turrianus lega-
tus verba excepit, adeóque acerbè in cauſam Othonis
eſt inuectus, vt quum vehementi & planè rabido ore
modeſtiam omnem exueret, tanti cõſeſſus obliuiſce-
retur, præſentíſque Othonis famam maledictis ac in-
uſitatis criminationibus lacerando, feruore intempe-
rantis linguæ prouectus, magnam partem Senatus ſi-
bi ac Turrianis auerteret. Ea omnia Otho Antiſtes ex
aduerſo conſurgens, moderata quidem, ſed planè illu
ſtri & generoſa oratione confutauit: repetitíſque altè
contentionũ initiis, oſtendit Turrianos omnium tem
porum tyrannos, aſtu, impietate atque ſæuitia ſuperaſ
ſe: quando Mediolanenſium inſigni beneficio in vrbẽ
aſciti, & ex præclaro tuendæ plebis titulo, ſummis ho-
noribus honeſtati, ipſum demũ vrbis imperium, im-
peritis hominibus deceptis, vti periuri ingratíque ho
mines arripuiſſent. De ſacerdotii autem ratione, & de
calamitate nobilitatis exulantis, déque ſtatu ipſo de-

formatæ vrbis, ita accuratè grauitérque disseruit, vt facto Senatus decreto, Pontifex respóderit se quamprimum Cardinalem legatum in Cisalpinã Galliam missurum, vt ex eius authoritate controuersia componeretur. illũ enim sua virtute ac industria breui rationem inuenturum, qua Othoni pariter ac Napo certis præscriptis legibus caueretur: atque ita futurum esse vt Othone recepto, & de more diuini iuris dicundi facultate potito, ciuitati sacra redderentur. Nec multo pòst legatus Othonem reducturus Mediolanum venit: actum subinde est de compositione ex formula Romani Senatus, omniáque pollicente se facturum Napo, & excolente omnibus officiis ac largitionibus legatum, ciuitas expiatur, nec tamen Otho recipitur, magnóque eius incommodo, dum Napus nouas perficiendo negotio difficultates interserit, sensímque inde tempus extrahitur, eluditúrque Legatus, Clemẽtem morbus admodum repentinus oppressit. Nuntiata Pontificis morte, Turrianus vel ob id etiam voti compos est effectus, quòd Patres fœda dissensione in diuersa studia proclinantes, in comitio aliquot menses contenderant. Peropportunè igitur Napus excluso summotóque Othone, ad firmandas imperii vires conuersus, Rodulpho Cæsari legatos & regalia dona in Germaniam misit, obtulítque vltrò studium suum atque opes ingredienti Italiam, ad coronam Longobardici regni de more suscipiendam. His pollicitationibus lætatus Cæsar, Napum suo Augustali iure Præsidem, procuratorémque in Insubribus constituit: alámque Germanorũ equitum mirificã ad eum præsidii causa misit, cui Cassonus Napi filius, iuuenis deco-

re formæ & militari virtute cõspicuus præficitur. Interim Othone in omnem occasionem excubãte, Cardinales Theobaldum Vicecomitem Placentinum, indito Gregorii decimi nomine, Põtificem creant: quũ is infimi ordinis sacerdos, sed virtute insignis, nunquam de toga candida cogitasset. Magno quidem Senatorum probro, qui neminẽ è corpore suo in ea pertinaci cõtentione, Pontificatu dignum existimassent, nolentibúsque similes, & casu quodã suffragiis ludentes, probitatem ex alieno humilíque ordine quæsiuissent. Ad hũc Otho profectus, de reditu in patriam sedémque suam diu agitauit, adhæsítque ei in Galliam contendenti, quum ille & Vrbani & Clementis acta se defensurum in ea sacerdotii causa peramplè pollice retur. Sed Napus tanto cum honore apparatúque Pontificem Mediolani suscepit, tantáque liberalitate abeuntem in Galliam est prosequutus, vt Pontifex eius sacerdotii controuersiam nõ prius se cogniturum diceret, quàm peracto Lugduni Cõcilio, in Italiam reuerteretur, Raimundúmque subinde in gratiam Napi fratris, totiúsque Turrianæ domus, Aquileiensem Patriarchã crearit. Hic erat episcopus Comensis, multa morũ grauitate, sed profunda ambitione & nefaria simulatione insignis: ab eo enim in id scelus tota familia conspirante, summissos percussores ferunt, qui Othonem Placentiæ in aula Pontificis obuersantem, obseruatis vestigiis obtruncarent: sed ille per seruum ex cauponariæ mulieris indicio, insidias subodoratus, noctu iter arripuit, Lugdunúmque contendit. Refert Stephanardus Flamma, qui historiam carmine conscripsit, Pontificẽ ipsũ (quod vix credibile est) nefarii

consilii conscium suisse. Quod fortasse pro falso esset omittendum, nisi tum & postea quantum vita superfuit, Othoni animū planè hostilem, & quò lethalius noceret, insidiosis honestorum verborum coloribus conuelatū ostendisset. Ita bis Othonem à gladiis Turrianorum fortuna conseruauit: semel in æde Ambrosiana, dum Octauiano Cardinali adesset, quæritātibus eum Turrianorum satellitibus, vsque ad latrinarum recessus: iterum ad Placentiam. Peracto Lugduni cōcilio, & composita duorū Cæsarum controuersia, decretóque nouarum copiarum supplemēto, ad instaurandum in Asia bellum, Gregorius in Italiam est reuersus, comitante Othone, qui spei optimæ plenus ex præclara eius pollicitatione, diu exoptatū æquissimis postulatis suis exitum expectabat. Sed Pontifex iam planè Turrianæ factionis effectus, Othonem occultè oderat tanquam creditorem & æqua poscentem, palàm tamen multo cum verborum honore, veluti gētilem beniuolúmque suum, vti bene speraret, hortabatur. Accurrerāt ad Othonem viri Patritii, magnúsque amicorum ac affinium, clientúmque numerus in dies apud eum augebatur: quo illustri comitatu, Pontificis aula frequētior ac ornatior reddebatur. nemóque iam exulum erat, qui non planè speraret propensione studióque Pontificis, Turrianos Archiepiscopū esse recepturos. Iam enim Franciscus Septariensis quē populus delegerat, vt Turrianorū potentiam authoritatémque minueret, tædio turbulentæ contētionis, sponte se abdicans, ad sacrati otii quietem se contulerat. Cæterū Gregorius ab Alpibus descendens, Othoni nihil tale expectanti præcipit, vt Bugellæ Vercellē-

ſis agri oppido ſubſiſteret, ne eius aduentu ad vrbem Mediolanum, ea omnia quæ de compoſitione pacéq; exulum prolixè tractata fuerant, noua Turrianorum ſuſpicione aut iracundia turbaretur. Paruit Otho extrema compulſus neceſſitate, in occulto gemens & ſæpe ſuſpirans, nec tamen animum deſpondens. Paucis inde diebus Pontifex, ipſo Patriarcha Raimundo ornatiſſimè lautiſſiméque excipiente, Mediolanũ ingreditur. Feſta fronde atque aulæis conueſtitæ erant regiones. Napus & Franciſcus qui honoris cauſa ab equis deſilierant, aſtantes freno Pontificis equum deducebant. Vmbella ſerica denis haſtis à Turriana iuuentute præferebatur. Quibus obſequiis, aliíſque muneribus Pontifex haud dubiè traductus in partes, & ab Othone diductus, ita demum Mediolano exceſſit, vt cum multa præfatione inanium verborum, æquiſſimam ſibi videri Othonis cauſam dictitaret: ſed eius controuerſiæ iudicium in aliud tempus eſſe differendum: quòd nequaquã è Republica Chriſtiana fore videretur, ſi Turrianarum rerum ſtatum, reducto potenti æmulo perturbaret: quando ii potentia virtutéq; animi, magnis regibus æquarentur, queis fœdere & amicitia eſſent coniuncti: colerén tque ſingulari officio ac pietate Pontificiæ maieſtatis nomen, ídque armis impigrè defenderét aduerſus Gibellinos, quorum inter principes Otho præcipuus eſſe cenſeretur. Res enim tum in Italia aduentu Caroli Regis eò deductæ erant, deteſtabili populorũ omnium inſania, vt cunctæ ciuitates diris factionibus laborarent. Guelphi à Pontificibus ſtabant, quorum defenſores erant Galli. Germanis verò Cæſaribus alteri ſtudebant, qui Gibel-

lini vocabantur. Hi magna ex parte nobiliores familias ad se pertraxerāt. Populares verò familiæ & plebs ipsa nouique homines Romanorum Pontificum iura tuebantur. Patritii siquidem superiorum Cæsarum militiæ adscripti, post emerita stipendia, clari potentésque euaserant, quū Imperatorum benignitate, prædiis, oppidis, portoriis, aquarúmque iuribus donarentur, speciosísque nominibus acceptis, Aurati equites, Valuasores, Capitanei, & Comites appellarentur. His vti Cæsarū beneficiariis, mos erat pro insigni Romanam aquilam gestare, ingredienti Italiam nouo Cæsari adesse, præstare operam militarem, nouósque honores perpetuis officiis promereri. Ita honestati priuilegiis, & exempti ab communi foro iuris dicundi, inferiores populi classes, plebémque ipsam seruilem in modū despectui atque ludibrio habere, & sæpe si iussa tardè facesseret, contumeliis atque verberibus multare cōsueuerant: & quo nihil acerbius videbatur, vigebat iniqua lex, haud dubiè ad iniuriam populi promulgata: qua lege si quis è plebe à Patritio esset interfectus, paucis assibus ea capitis pœna solueretur. Huius legis iniquitas aliquandiu tolerata, ad extremū plebis animos adeò vehemēter extimulauit, vt vi atque armis eam rescinderet, & nobiles Ducibus Turrianis prosequeretur. Nihil hercle medium & æquabile plebs volebat, quum arma teneret, & vindicandas superiorum temporū iniurias arbitraretur: frustra etiam Patritiis priorem licentiā suam moderantibus. Ea enim impotēter dominari, quàm ex æquo iniurias propulsare malebat. Ea cōtentio Turrianos, vti suprà docuimus, in ciuitate Prætores & Principes, ac demum

recrudeſcente inteſtino malo, belli duces & dominos fecit. Tantáque demum fuit imperitæ plebis inſania, vt odio Nobilitatis, quam vrbe pepulerat cauſa recuperandæ libertatis, nouæ demum & prædurę quidem ſeruitutis iugū æquo animo perferret, quum iam Turriani ſublata publici conſilii poteſtate, cuncta pacis & belli munia ad arbitriū reuocaſſent. Propterea vt Imperii opes validius confirmarent, in partes Caroli Regis & Pontificum opportunè conceſſerant, mutuíſque fœderibus initis, in eam curā iugiter euigilabant, vt Germani Cæſares Italiæ finibus arcerentur, Gibellinos vbique perderent, infirmaréntque eorum vires, qui à Cæſaribus opem implorare viderentur. Per hūc modum Romæ, Neapoli, Florentiæ atque Mediolani exacta proſcriptáque Nobilitas errabat, conſilii inops, perculſa metu, attrita opibus. Ex aduerſo autem Pontificii imperii maieſtas, percolente tuentéq; Carolo, ac adiuuantibus Turrianis, viribus authoritatéque florebat. Sed neceſſe erat ſacroſanctos principes, qui vti omnium parentes Chriſtiana profeſſione ad componendā pacem medii æquiſſimíq; arbitri eſſe deberent, factiones ſequi: & quod propè impium videri poterat, ſeſe Guelpharum partium principes profiteri. His de cauſis Gregorius, vt temporibus ſeruiret, præſentíque otio conſuleret, Othonis & totius Nobilitatis obliuiſcendum exiſtimauit. Verùm ad inanē iuſtitiæ ſpeciem poſtulauit, vt Archiepiſcopatus iura, atque item oppidorum & agrorum reditus, ad exilii ſolatium Othoni redderentur. Vix credibile videri poterat, Othonē qui eximia Vrbani liberalitate creatus Præſul, ſingularíque demum Clementis ſtudio in repetenda dignitatis

gnitatis ſede, vſus fuiſſet, ab eo demum qui & gentilis eſſet, & amiciſſimus putaretur, deſeri & eludi penitus, hoſtilitérque traduci. Sed in Othone ea vis conſtantiæ virilis, exactǽque prudẽtiæ conſederat, aſperrimarum rerum vſu, & prouectæ iam ætatis curſu cõfirmata, vt tum maximè ſperare inciperet, quum cæteri exules animum deſpondere viderẽtur. In ſumma enim egregiæ educationis parte reponebat, non frãgi animo in aduerſis, putare fortunam viuida virtute inferiorem, eámque contemnere vti penitus inſtabilem: atque ideo quum auerſa tam diu eſſet, non multo poſt in complexũ commutata libidine rediturã. In eo animi habitu quũ aliquandiu ad Bugellã ſubſtitiſſet, intentúſq; in omnes rerum nouarum motus, aliquã efferendi ſeſe & renouãdi belli occaſionẽ circunſpectaret, Gregorius Aretii deceſſiſſe nuntiatur. Nec mora ad eam famã Patritia gens vndiq; ex infelicitate belli diſſipata, ad Othonem coit: in cõmune conſulitur: & quum duce militari atque opulento, qui afflictas res atque humi proſtratas erigeret, maximè opus eſſet, Gothofredus Languſcus deligitur. Hic erat natalium atque opum claritate apud Ticinenſes facilè princeps, gloriæ atque imperii auidus, & quo maximè placebat, Turriano nomini apprimè infenſus. Nemo enim è Ciſalpina Gallia non ſuſpectabat Napi opes, vti in immenſum adauctas, cõiunctáſque Apulo Regi & Romano item Pontifici, quódque finitimos terrere poterat, noui etiam Cæſaris amicitia atque præſidio confirmatas. Bergomum enim, Cremã, Comũ, Laudẽmque Pompeiam Turriani certo iure in poteſtatẽ redegerant: intérque Ticinum & Abduã

ac in propinqua Rheticis Alpibus Volturena valle, expugnatis & excisis Nobilium arcibus, cuncta subegerant. Itaque Languscus amplissimis Patritiorum pollicitationibus oneratus (eum enim Mediolani Prætorem cum militari imperio, opimísque stipédiis designabant) & suo fatali iudicio inductus, se partiũ ducem futurum profitetur: euocat vndique veteranos, & è Laumellino agro loricatas cohortes, sagittariósque item ex Liguria mercede conducit: ante omnia equitatui studet, vt Germanorũ turmis resistat. Paucis diebus in eo apparatu consumptis, & sublatis signis ad Verbanum lacum proficiscitur. Nullum fuit in ea præfectura oppidum, quod non statim aperiret portas. Erat enim in eo tractu Vicecomitum familia admodum potens & illustris, & iam erat cunctis inuisa Turrianorũ acerbitas, qui superiore bello præda & cæde aduersariorum non contenti, etiam in ipsa tecta & segetes igne sæuierant. Itaq; Arona & Angleria statim recipiuntur: Otho ipse cum valida manu in Sepriensem regionem irrumpit. Ea intercincta Ticino atque Olona amnibus, ad Verbanum vsque vicis ac oppidis florens extenditur: ab oppidóque Seprio nomen ducit. Hoc Othoniani facilè expugnãt, & eo capto latè vndique excursiones fiunt, magnúsque timor finitimis pagis incutitur. Tum verò Napus à fœderatis sociisque ciuitatibus auxilia parare: equos militares mutuo acceptos & è domestico stabulo, fidis & fortibus amicis distribuere: vrbanam legionem ad Carroccii tutelam ea seueritate describere, vt octo Tribus (tot enim erant vrbis portæ) suffragio suo totidem quos maximè putarẽt acres & impigros sin-

gularũ cohortium Tribunos pronuntiarent, Tribuni eligerent Cẽturiones: hi verò eos qui pari delectu Decurias ſacramẽto rogatas, mulcta impoſita ad vexillũ vocarent. His celeriter adminiſtratis, Caſſonũ filium cũ Germanorũ turmis præmittit, qui effuſo & vagãti hoſti protinus occurrat: ac cõfeſtim vrbe cũ Carroccio paludatus egreditur, cura ſcilicet vrbanarum rerũ Franciſco fratri demandata. Is diligenter vrbẽ nouo præſidio muniuit: ſuſpectos relegauit: dubiis obſides imperauit: circunſcripſit etiam metu & pœna nonnullos qui ſpiritu, gratia, opibuſq; valebant. Interim Napus cum graui peditum agmine Angleriã ire pergens, quartis caſtris ad Guaſſeram amnem peruenit. Labitur is ex proximis vallibus in Verbanum, ſaxoſo paſſim impeditòque alueo, & quũ imbribus intumeſcit, minimè vadabili. Iam Gothofredus cognito hoſtium aduẽtu, in aduerſa ripa aciem direxerat, prouectúſque equo vt cuncta oculis perluſtraret, ineundi prælii occaſionem expectabat, eo animo vt hoſtes vadum petris atque virgultis impeditum ingredientes adoriretur. Non dubitauit Caſſonus, qui tribus fermè ſtadiis ſubſequentem cum pedeſtribus copiis patrem anteibat, Germanos per ſe pugnandi auidos cohortari atque incitare, vt contra hoſtes confertis turmis prouolarent. Erat in prima fronte præmio excitus à Caſſono Antius Lauſer Germanorum dux, armis criſtíſque conſpicuus: hũc inſolenter traiecto alueo ante alios pugnã cientem, Lãguſcus ipſe pari alacritate concitato equo inuaſit, haſtáq; transfixit. Quo ſtrato Lãguſcani clamore ſublato victoriã ingeminant, tumultuarióque procurſu in Germanos deferuntur. Fit

acre certamen in vado,quanquam tum humili admo dum profluente. Baliſtarii Ligures in denſatos hoſtes ſagittas excutiunt,equites peditéſque miſcentur. Erat iam de Germanis magna ex parte vulneratis parta victoria, quũ Languſcus terrefacto equo in tenacẽ al uei voraginem abreptus,ab hoſtibus capitur,nec mora Germani cõmutata fortuna conglobantur. Languſcanis amiſſo duce animus cõcidit. Appropinquat Napus,totáque mole copiarũ impreſſionẽ facit. Fundũtur Othoniani uiribus atque animis impares:inſequitur fugientes recẽs equitatus: magna cædes editur. Nobiliũ ala Theobaldo Vicecomite acriter depugnãte,aliquãdiu reſtitit,& dum ſe in æquiorẽ locum ſubducere properat,circunuẽta à Caſſono cæditur. In ea receptus iniquitate Theobaldus ipſe, & cũ eo viginti duo Patritii capiuntur. Ferunt Napũ filii virtute lætantẽ,præ gaudio lachrymas tenere nequiuiſſe: quando ea victoria vnius horæ momẽto parta, magno timori ſummiſq; periculis & prædurĩs laboribus finẽ attuliſſet. Franciſcus Turrianus qui Mediolani ipſo plebis Tribunatu ſuperbus,& populi & libertatis defenſor appellari volebat, quum rei feliciter geſtæ nuntiũ accepiſſet,eſſẽtq; rogatus ſententiã de captiuis,crudeliſſimè reſcripſit,aſſerens cuncta ſimul Hydræ capita enſe recidẽda, ne renata rurſus venenum effundãt. Contra Caſſonus generoſo cõſilio in victoria,nobili virtute parta,clementiæ laudem quærens, ne ſuppliciũ de Patritiis iure belli captis ſumeretur, obnixè deprecari. Sed Napus iampridem ex Emberræ ſæuitia extra aciẽ patritio ſanguine cruẽtatus,laudata ſed eluſa filii lenitate,in duriorem partem inclina-

uit, depoſcentibus præſertim Germanis truci cum fremitu, vt in vindictam interfecti eorum ducis, Gothofredus necaretur. Nec multo pòſt Napus vt lege capitali ageretur, dira voce pronuntiauit: atque ita ad Galaratum oppidum duo & viginti inſignes Patritii,& ante alios Lāguſcus Dux ipſe & Theobaldus nefariorum hominū more,ſecuri percutiūtur: & quod inuidiam adauxit,ceruicibus tantorum Procerum ad plauſtri temonem ludibrio quodā appoſitis,atque ibi repetito ſæpe ictu ſæuiſſimè detruncatis. Erat Theobaldus Andreoccio Othonis fratre genitus,ſua virtute & ſpecie corporis, ſed multo magis felici prole clariſſimus. Reliquit enim Matthæū filium, qui poſtea ob virtutem Magni cognomen adeptus, imperium ab Othone acceptum cum admirabili laude poſteris propagauit. Id execrabile facinus non lege militari, ſed immani patratum rabie,nobiliſſimos quoſque & inter primos Languſchæ familiæ Proceres, aduerſus Turrianos vehementiſſimè concitauit: adeò vt non toto planè exacto triennii ſpatio, parem omnino cladē Turrianis funeſta admodum illata calamitate rependerint. Otho mœſtus, vti domeſtico publicóque ictus vulnere,è Seprio in Vercellēſem refugit agrum, diu immeritam Theobaldi necem lachrymis proſequutus. Toto autem tempore nunquam animo ſeſe demittēs, ſed hilari vultu acceptæ cladis mœrorem ſemper occultans, graui oratione Patritiis oſtēdebat deos immortales nefario Turrianorum ſcelere permotos,occaſionem renouandi felicitérque cōficiendi belli procul dubio præbituros. Nec multi mēſes effluxere, quum ad excitandos animos initiū præ-

buit populus Comensis, acerbitate Prætoris ad arma concitatus. Is erat Accursius Cutica, vir ingenio rapaci, factioso, & quod à liberis hominibus ferri nõ poterat, agresti quadã ferocia superbo. Eum sibi in Prætura suffecerat Napus, ídque facilè impetrarat pro amicissimo homine, & Patritiis maximè infenso: in hoc etiã Comenses pari obsequio remuneratus, quũ pariter Corradinum Lauizarium Vitanarum partiũ principem, Mediolanensi Prætura eodem tẽpore perornasset. In hunc auarè ac insolenter ius dicentem, quum fortè iuueni è Ruscona familia ad tribunal liberiùs loquuto, manus iniiceret, populus impetum fecit, fugatúmque & in prætorio obsessum cepit. Post id [illegible] Decuriones ad Napum scripsere, vt si Accursium incolumẽ & dimissum vellet, ipsis honesta permutatione Simon Locarnas remitteretur. Hunc ciuili bello captum, Turriani ad ignominiã & cruciatũ, clathrata in cauea, feræ bestiæ more concluserãt, septimúmque iam annum tetro squalore & fœda illuuie deformem ac miserum adseruabant. Erat Simõ è Muralta familia Comi admodum nobili, quæ originem à Locarno Verbani lacus oppido deducebat: ob id à Corio Meruláq; scriptoribus Locarnas appellatus: vir ingentis profectò animi, & proceri robustíque corporis, ac alterutra fortuna sua clarus, sed iniuriæ vindicta maximè illustris. Visitur hodie lapideũ eius sepulchrum superstante equestri imagine, ad vestibulũ Abundianæ Basilicæ. Porrò Napus amicissimi hominis periculo permotus, Simonẽ cauea eduxit, vti cõtracto morbo, non multò pòst aliqua vitæ aut aeris intemperie moriturũ: improbante plurimũ Frã

cisco, & prædicante Simonem suo astu viam aliquãdo reperturum, qua diuturni carceris contumeliam vlcisceretur. Cæterùm ea conditione Simon est eductus, vt solenni sacramento iuraret nunquam se aduersus Turrianos arma laturũ. Sed eius iurisiurandi fidem, vti summa expressam necessitate, non multis inde diebus penitus elusit: & quũ inhumani cruciatus memoriam animo minimè deponendam existimaret, grauibus apud veteres amicos habitis cõsiliis, ad Othonem est profectus. Eius viri aduentu erexit sese in nouam spem Otho, coiueréque subinde Patritiæ gẽtis reliquiæ: nam hominem per se diuitiis & clientelis validũ, efferatóq; animo studii sui vires omnes ad oppugnandos Turrianos effundentẽ, magna exulũ multitudo sequebatur. Apparebat enim Comẽses Simone authore in Patritiorum partes esse transituros, quando iam à Turrianis singulari eius beneficio rebellassent. Dum arma, equi, militésque parãtur apud Vercellas, Otho per speculatores didicit, castrum Seprium, de quo toties pugnatum fuerat, exiguo præsidio & nulla propè cura custodiri. Nam toties deuictis profligatísque hostibus, Turriani vti in nullo metu, alendi præsidiarii militis sumptum, & custodes ipsi excubiarum diligentiam facilè remiserant. Itaque maturandum ratus Otho, Ticinum traiicit, delatúsque intempesta nocte ad portas, & oppidum & arcem cepit. Paucis inde diebus aucto exercitu, totam eam regionem peruagatus, finitimis Mediolano vicis, singularem, vti ex improuiso hoste, trepidationem intulit. Ad eius rei gestæ nuntium Napus cum sua vetere vrbana legione, Cassonóque filio & Germanorum

alis vrbe egreditur: cæteras auxiliares copias subsequi iubet. Is dolore simul atque ira angebatur, quòd hostes toties superati cæsique, adeò insolẽter sese efferrent, nec superioris cladis exemplo extrema supplicia formidarent: sed in Othonem toto animo erat intẽtus, quem si aliquo aduersæ pugnæ casu Fortuna desereret, eo semel oppresso, Patritios facilè debellari delerique posse iudicabat. Appropinquante Napo, summa & ea quidem opportuna belli ratione, Othoniani ad signa reuertuntur: iuxta oppidum Seprium castra muniunt: murum oppidi atque item arcẽ præsidio firmant, eo consilio, vt freti Sepriensium commeatu, & tuti vallo, præferocis hostis impetum frustrentur. Quum aliquot diebus minutis præliis lacessendo, leuem armaturam exercuissent, Napus è proximis castris ad oppugnandam arcem scalas & machinas protulit, instructáque legione, & equitatu in præsidiis collocato, mœnibus successit, ratus se potiturum arce: aut si Otho ferendæ opis causa, castris egrederetur, æquo in loco iusta acie certaturum. Quũ aliquot horis vtrinque acerrimè certatũ esset ad murum, cõminutísque scalis & multis vulneribus acceptis, Turriani decidentium lapidũ tignorúmque põdera vix sustinerent, visa est Othoni occasio rei bene gerendæ: cõmunicatóque consilio, cunctísque approbantibus, oppido & castris in hostes erupit tãto impetu, vt pulsis & perturbatis primis, tota Mediolanensium legio in fugam verteretur: eáque vis repẽtini timoris apud fessos sauciósque, & de arcis expugnatione desperantes fuit, vt neque Napus, neque Cassonus conturbato à fugiẽtibus equitatu, opem fusis & per-

territis afferre potuerint. In ea fuga Otho clementiæ nomen quærens,orabat suos vt à sanguine ciuiũ tẽperarent. Sed haud facilè continere frænaréque eorũ ferociã poterat,qui amicos propinquósque suos crudeliter extra aciem interfectos vlcisci properabant. conseruauit tamen multos. Nam nisi maturius receptui cecinisset, quũ nox instaret, vsque ad castra fœdæ fugæ & trepidationis plena,iratorum Patritiorum gladii cum magna hostiũ cæde peruenissent. Agnouere Mediolanenses lenitatem Antistitis sui. Sed Napus eius fugæ ignominiã animo minimè ferens; vbi perterritos confirmauit, cohortãte Cassono vt amissum decus celeritate atq; audacia sarciretur, præcepit præfectis vt corpora atq; animos ad pugnã pararent: statuisse enim intra paucas horas hostem inopinantem, & ab recenti rerum successu incautum adoriri. Ita ea nocte insomnis Napus inalbescẽte cælo ad hostes contendit,tanta celeritate, vt Othoniani vix arma induere, equósque frænare potuerint. Dimicatũ est aliquandiu ad vallum,irrumpente vndique hoste, & repugnantibus satis constanter, qui pro custodia castrorum in armis excubabant. Sed reliquas cohortes ægrè sustinentes, nec satis conglobatas, ex transuerso Germani densatis cuneis facilè perruperũt. Quo conspecto reliquus peditatus,atque item equites effusi castris & ex oppido,protinus in fugam se cõiecere. Ita propè sine vulnere perrupta & direpta castra: plurimi capti:cæsi pauci,adeò eius fugæ fœdo euentu, vt non facilè appareret,quibusnam Fortuna humanis cœptis illudens,in spatio septem horarum,plus dedecoris,aut militaris laudis attulisset. Otho premente

vndique hoste inter tela volantia periculo elapsus, cũ magna parte equitatus ex fuga Comum peruenit. Eũ Comenses neque intra vrbem recipere, neque vt diu in suburbanis ædificiis subsisteret, pati voluerunt, ne Turrianus victor, à quo iam planè defecerant, admoto exercitu per causam persequendi hostis, ipsorum agros euastaret. Præbuêre tamen benignè & largiter cõmeatum, atque item sarcinaria iumenta, & peritos itinerum duces. Quorum fideli opera vsus Otho, ad septimũ lapidẽ Luragum castellũ primò petiit, atque inde profectus superato Lugani lacu, ad Zornigium subalpinum pagum contendit. In eo loco admodum tuto & syluestri aliquot dierum quiete recreatus, ad amicos literas dedit, vt de sua salute receptúque certiores redderentur. Sed nõ multo pòst inopia & egestate compulsus, deflexit ad Canobium, insigne & opulentum in ripa Verbani oppidum. Ibi Otho admirabili facundia sua opportunè vsus, oppidanos claudẽtes primò portas, & mox bidui tantùm moram fesso agmini concedentes, adeò appositè feliciterque permulsit, vt repræsentata hostium suorum crudelitate, in amicitiam fœdúsque pertraxerit. Nec multo pòst coiuere rursus Patritii exules fermè omnes. Nam vbi fama perlatũ est Othonem benignè amicéque receptum Canobii constitisse, quisque vel inermis vel seminudus ex fuga & ab hostium castris, ad eum contendebat: nam Turriani captiuos, contenti spoliis, statim dimiserãt, ne qui felicitate in parãda victoria præstitissent, humanitate vinci viderentur. Affuit & Simon Locarnas inusitato tramitum flexu ex fuga seruatus: agitatúmque subinde est de renouando bello,

& maiore quidē ſpe,maioréque apparatu:adeò vt vix credibile videatur Othonem tantos geſſiſſe ſpiritus, neque vnquam tot aduerſis caſibus ſuccubuiſſe,quādo iam quinquies bello victus,tot propinquis & cliētibus ſæuitia hoſtium amiſſis,ſummáque pecuniæ & rerū omnium inopia circunuentus, neque ipſe conquieſceret,neque hoſtes otio frui diúque victoriis lætari pateretur. Erat enim iam planè ſexaginta quinque natus annos, ſed viridi admodū viuacíque ſenecta, ac aduerſus omnem algoris & æſtus contumeliā indomita.Sed fatale ei erat fortunā vel improbè ſemper cœptis illudētem,patientia & magnitudine animi ſuperare,exercerēque ſemper perrenni vigilia ſeſe his cogitationibus atque conſiliis,quibus dignitatem & patriam recuperare,& poſteris cum inſigni gloria latè imperiū parare poſſe videretur.Inuenio apud ineptum ſed non iniucundum verſibus rerum ſcriptorē,ab iis familiis quæ in Apennini atque Alpium tractu nobilitate diuitiíſque florebant, Othonem à temperantia altitudinéque ingenii & pietate maximè venerabilem, benignè ac liberaliter fuiſſe adiutum. Fuêre inter cæteros Solarii,Rotarii,Malaſpinæ, Scarampi & Valpergæ,qui in apparatum belli,equos,arma,tela,quadrigas,commeatum omnis generis,veſtē & denique pecuniam contulerunt. Apud generoſas enim gentes quodā miſericordiæ genere,animos vehementer permouebat ea fortunæ iniquitas,qua tot Patritii diu extorres peracerbéque proſcripti, ad luctuoſam egeſtatem peruenerant: quando iam nihil eis vſquequaque afflictis, præter ſpem æruginoſáque arma ſupererat. Nec defuêre voluntarii milites ab

Hasta colonia, Taurino, Eporedia, Augusta prætoria, Vercellis atque Nouaria. Guliermus quoque Montisferrati regulus in societatem certo fœdere est accitus: quo duce superioribus annis Hispanorum aduẽtu Othonem & Burrum cũ Turrianis infeliciter dimicasse demonstratum est. Subegerat hic in Montisferrati regione complura oppida, & demũ Albam & Aquas Statiellas ac Alexandriam, postremóque Derthonam imperio suo adiecerat. Potens æquè & impiger habebatur, bella ex bellis libenter serebat, vt is qui apud eum erat exercitus, ex reliquiis Hispanorũ (eorũ enim aliquot in Italia remanserant) & ex fortissimo quoque confectus, perpetuis stipendiis aleretur. Comparatis autem copiis, terminatísque cõsiliis statuere, vt Simon Locarnas naualibus præesset copiis: Guliermus cum terrestri exercitu ad Verbanum progrederetur. Exornarat classem validam Simõ, totámque oram ad Othonis studia cõuerterat. Stabat à Turrianis Angleria: ad eam Otho & Simon deuehuntur: oppidani refugiẽte in arcem præsidio, se dedunt. Arx vti ex ruinis temerè & negligenter refecta, quũ machinas non perferret, certa pactione recipitur. Tũ verò ad Aronam naualibus terrestribúsque simul admotis copiis, bellum transfertur. Arona & Angleria interiacente Verbano ab ea parte qua Ticinus effunditur, Sestanæ atque Abydenæ arcium in Hellesponto similitudinem reddũt. Sed Arona sicuti nobilitate inferior, ita opportunitate loci, sitúsque munitione celebrior existimatur. In ea oppugnanda quum aliquot dies contriuisset Guliermus, agẽdis maioribus balistis, quibus tecta introrsus lapidum cumulis pro-

rueret,& è classe Otho & Locarnas ædificatis more maritimarum triremiũ in summitate mali, amplioribus caueis, atque inde scorpionum ingentium verutis,muri pinnas defẽsoribus nudarent:præsidii milites & periculo suo,& oppidanorũ lachrymis permoti,ea conditione deditionem fecerunt, vt nisi triduo opẽ ferret Turrianus , ipsi arcem atque oppidum relinquerent. Vixdum confectæ erant deditionis tabulæ,obsidésque recepti,quum Cassonus Ticino superato,quadrato peditum agmine & præmissis Germanis aduẽtare nũtiatur. Tum verò impigrè aciem instruit Guliermus,è classe promptissimi propugnatores terrestribus copiis se coniungunt; editiorem occupant locum,frontémque maximè veterano ac armato milite firmant. Sed Cassonus coniectura iudicans validiores cohortes,equitúmque turmas in fronte fuisse cõstitutas,ex duabus Germanorum alis,alteram in dextra coniunctam legioni consistere iubet,in qua Musca eius frater,& Andreas ac Hereccus patrueles curabant:alteram obliquo flexu in latus & terga hostium ipse duxit. hæc in lixas ignobilésque manipulos inuecta,magnum tumultũ in tergo excitauit,adeò vt Germani cædendo sternẽdóq; obuios,in interiora castrorum penetrarint,coactúsque sit Guliermus nondum contracta in fronte pugna, equitatum suum conuertere,opponeréque Germanis,qui fœda strage cuncta compleuerant. Sed dum Germanorum audacia reprimitur,prælii úmque atrox in medio miscetur,tota acies respectare,ac mox nutantibus vexillis circumagere sese trepidanter cœpit. Nõ defuit occasioni Cassonus, statímque iussit vt altera ala relicta legione in

fronte procurreret. ea vis irrumpentiũ fuit, vt priusquam Turriani pedites appropinquarent, Guliermus ancipiti acie circunuentus funderetur, atque vniuersi terga darent. Ex fugientibus complures classis appulsa litori peropportunè excepit, minoréque ob id cæde Turrianus victoria est potitus, quòd pedestres copiæ tardius appropinquantes, in vacua castra impetũ fecerãt. Prædam autem, quæ non erat exigua, nobilitauit Guliermi tentorium Maurisiaco opere acu pictum, cum instrumento militari admodũ luculento, quo olim à socero Hispaniæ Rege donatus fuerat. At Guliermus perrumpens cum equitatu Ticinum iter intendit. Otho & Simon diuersis itineribus cum reliquiis profligati exercitus, hic Comum, ille Nouariá se receperunt. Rebellarant (vt diximus) à Turrianis Comenses, capto Accursio Cutica Prætore, Simonéque recepto, neque tamẽ ad Patritios defecerant: medios enim se gerere, & neutris studere malebãt, quàm Turrianos iam planè victores, grauioribus iniuriis ac offensionibus aduersum se concitare. & magnopere Turrianis fauebat Vitana factio, quæ iampridem Philippo opem ferente, Rusconam armis deuictam, principatu deiecerat. Vbi autem Simon aduenit, cõcionari passim cœpit, Othonem & Patritios primoribus ciuium enixè commendãdo, vti indignè pulsos domo, proscriptósque, & crudelissimè à plebeis hominibus diuexatos. Quem (inquit) exitum consiliis nostris expectamus, postquam defecimus? nisi vt insolẽtissimo tyranno seruiamus, & ab his trucidemur, qui maioribus nostris patria expulsis, tecta huius vrbis & mœnia in cineres redegerũt. Concordia nũc maximè

opus eſt, Ciues, vt libertatẽ cum dignitate tueamur. Otho ſupplex & Patritia gens orant, vt noſtra ope in patriam reducantur: ad id vires abundè ſuperſunt, vt omnia maturè atque feliciter confici poſſe ſperemus, dum Turrianus debellatum eſſe putat, & victoria ſua, ſolutus metu, ſuperbè lætatur. Erat Simon vehemẽti eloquentia, & ea quidem authoritate ac opibus æquali, ipſéq; carceris calamitate clarior euaſerat, cuius indignitas & cruciatus multorũ animos ita permouerant, vt Turriani non mediocri inuidia deflagrarent. Eo modo Comenſes tumultuario ſtudio, & ſubita quadam acclamatione pro Othone Patritiiſque decernũt. Sed ne ſtatim per Decuriones decretũ ſcriberetur, ambo vrbis Conſules vehementer obſtitere, Henricus ſcilicet Aduocatus, & Gaſpar Ficanus Vitanæ princeps factionis. His ſeſe oppoſuit Ioannes vrbis epiſcopus, qui Othonem ſtudioſè admodum colebat, Patritiorúmque exulum cauſam inſigni pietate ardoréque ſuſcipiendam arbitrabatur. Ita tumultu exorto, diuiſus in duas factiones populus, arma corripuit: mediáq; in vrbe atrociter eſt dimicatum. Lucterius Ruſca & Simon aduerſarios è foro cum multis vulneribus, in Prætorianas ædes compulerunt: cõtinuatóq; certamine, Prætorio atque vrbe, captis Cõſulibus, eiecerunt. Nec multo pòſt conſtituta ad arbitrium Republica, & exciſis Vitanorum turribus, Otho è Nouaria publicis literis eſt euocatus. Is primus dies Othoni è tantis calamitatibus feliciter illuxit. Nã inde poſtea (vti authores ſcribunt) Fortuna Turrianis nuſquam arridens, eos è tanto faſtigio continenter viſa eſt detraxiſſe. Exceptus eſt Otho à Ioanne

Comensi episcopo, singulari cum honore, priuatáque eius pecunia ad exornandas copias est adiutus. Cæterum Lucterius & Simon conquisitis vndique equitibus, atque item sagittariis & scutatis cohortibus è Verbano & Lario, Luganóque & Bilitiona, armata etiam in primis Comensium iuuentute, iustum propè exercitum coegere. Interea Otho exulésque Patritii ad se Comum acciuêre Ricardum Languscum Laumelli comitem, virum bello acerrimum, & in Turrianos ex Gothofredi fratris nece vehementer cócitatum. Adduxerat is veteranam cataphractorum alam ex his qui sub fratre meruerant, statímque ei omnium copiarum imperium magno assensu delatū est. His comparatis, Otho concionatus ad Comēses, gratias cunctis eorū ordinibus humaniter egit, quòd liberali & peregregia voluntate defendēdas ipsius iniurias opportunè suscepissent, militarémque operam promptissimis animis præstarent aduersus Turrianos impios execrabilésque homines, ac ob id toties à sūmis Pontificibus inferorum pœnis & cruciatibus deuotos: cuius studii immortalisque beneficii memoriā nunquam esset obliuione deleturus. Ioannes vrbis episcopus ad hæc totius populi nomine respondit, ea mēte Comenses eius optimæ causæ studio adductos, sumpsisse arma, vt proficiscentem ad patriam sacratámque sedem suam eductis vexillis sequerētur, fieréntq; eius victoriæ socii atque participes, quā dii iustitiæ defensores, vltorésque nefariæ tyrānidis, aduersus impios & periniquos homines pollicerentur. proinde lætissimo animo in hostes contenderet. Ipsos enim, si bellum extraheretur, societatis initæ fidem ac amici-

ac amicitiam constantissimè seruaturos. Nec multo pòst Otho profectus, ad Liciniforum posuit castra. Ea vrbs quondam insignis & nota Ptolemæi temporibus, in minores abiit pagos, dilapso, vti videre est, Eupyli piscoso lacu, in cuius ripa peramœnæ fertilitatis Licinii forum adiacebat. Eius regionis tractum, corrupto vocabulo Incinii Plebem vocant, asseruntque nonnulli ex vehementi terræmotu Eupylũ, vti cæco hiatu terræ haustum subsedisse, profundioribúsque inæqualis aluei locis, reliquisse exiguos quinque lacus, è quibus Lamber amnis emittitur. Eius regionis incolæ Othonianos lætis animis receperunt. At Napus, vbi nuntiatum est Othonem à Comensibus receptum, vehementíque Simonis & Rusconorum studio adiutum, instaurare bellum, dixisse fertur ad cõuiuas superbo sæuóque ore, quum è mensa discederet, Paruo, vt arbitror, labore nostro, magnum certè negotium agasonibus nostris afferemus: sunt enim nobis horum manibus, & exules & ipsi rebelles infidíque Comenses latronum more laqueis puniendi. Atque ita properantius atque turbidius quàm soleret, veluti rapiente fato, in hostem porta Iouia copias eduxit. Pridie enim Cassonum fatali errore præmiserat cũ Germanis equitibus, qui Canturiũ quinto ab vrbe Como lapide opportunum oppidum præoccuparet, ne eo ad excursiones faciendas hostis potiretur, & inde ipse proximos Comensium agros euastaret. Posuere vitiferis in collibus vrbem Caturiges, antiquissimi populi, authore Strabone: sed ea demũ mutante cuncta æuo cõsenescens, in oppidum abiit. Turrianorum hic erat ordo: Præcedebat Pontius

Amatus Prætor cum legione vrbana & mercenariis equitibus. Ipſe Napus relicto ad vrbis cuſtodiã Oldrado Tangentio, inſequẽtis anni Prætore deſignato, propinquos omnes amicóſq; & familiares citato & diſiũcto agmine ſecũ trahebat. Eodem die quo Caſſonus Canturium eſt profectus, Othoniani ad Caracã nobilem olim vrbem ſupra Lambrum deflexere. Ea Ptolemæo nota, hodie defectis vltimis literis, antiquũ nomen retinet. Quum ibi de inferendo bello à ducibus in conſilio ſententiæ dicerentur, è Decimo vico ſacerdos quidã pernici equa deuectus, ad Othonem peruenit. Erat enim Decimi præclarũ Othonis nomen: nam ab adoleſcentia ſacris initiatus, ſummũ in eo pago ſacerdotium à Pontifice impetrarat. Vnde poſtea & in æde maxima Mediolani, & in diui Ambroſii templo canonicas dignitates fuerat conſequutus. Is ſacerdos ſingulari vſus officio, Othoni nuntiauit Mediolanenſium copias cum Prætore, ipſóſque Turrianos principes ſub occaſum ſolis Decimũ perueniſſe: cuncta ibi militari ſtrepitu compleri, & tumultuoſius ac acerbius quàm pro ſociorum conſuetudine, milites tecta, cubilia, ſtabula, pulſatis hoſpitibus eiectíſque iumentis, occupare, nec adeſſe Germanos qui pridie ad Canturium præceſſiſſent: putare ſe Turrianos ea nocte poſſe deleri, ſi improuiſus confecto per noctem itinere, diſperſos ſomnóque ſopitos adoriretur. Hoc nuntio maximè lætatus Otho, Dii (inquit) qui à Decimo dignitatis initia præbuerunt, nõ inani procul dubio loci omine, promiſſam nobis de hoſtibus victoriam dabunt. Atque ita tota re ad conſilium delata, ſingulari omnium alacritate decer-

nitur, nō prætermittēdā rei bene gerēdæ occaſionē, & eo quidē ardentius & audētius, quòd dudū per exploratores de Caſſoni conſilio ac itinere certius cognouerant. Nihil enim æquè metuebāt, quàm aperto in campo manus conſerere cum Germanis equitibus, quorum vim atque impetum, duce præſertim Caſſono, iā tribus fuſi prælijs ferre nequiuiſſent. Otho vt à cædibus impollutas ſeruaret manus, Ricardo Languſco copiarum imperium dedit, ſuperinduítque ſibi linteam ſtolam, ſacerdotali habitu multis ſtriatam rugis, præferrique ſibi iuſſit argenteam crucem, veluti pacato itinere ſacri imperij ſui ſedem aditurus. Magno demū ſilentio de ſecunda vigilia Ricardus caſtra mouit, tribúſque ferme horis ad Sereniū vicum eſt peruentum. Inde præmiſſi ſpeculatum expediti equites ducibus agricolis, non multo pòſt renuntiauere apud hoſtes, vt in ipſo cōticinio accidit, cuncta quieta, nocturníque ſilentij plena: conſpici tantùm ſemiextinctorum ignium fulgorem, nec exaudiri caſtrorum fremitum: ita vt nec ad ipſos pagi aditus frequentium vigilū ſtationes eſſe iudicarent. His diligenter exploratis, & inſtructis ordinibus, priuſquam diluceſceret, in conſpectū oppidi ſe dedêre, oppreſſeréque aliquos excubantiū: nam ſine facibus iter & ſilenti quidem luna cōfecerant, ne ab alta ſacræ Turris ſpecula, patētibus in campis vaga lumina cernerentur. Eo inopinato hoſtium aduentu exterritus Napus, vix ſpatium habuit ad induēda arma: tubarum tamen clangore & pulſu tympanorum cuncti excitantur. Pontius Prætor legionem ſemiinſtructā in apertiorem locū educit: equites aggregantur: ma-

gnis clamoribus pugna cõmittitur. Pugnabat in hac parte Languſcus admirabili virtute: interfectóque Põtio Prætore, ſtratíſque vexillis, legionem cum multa cæde pepulerat, quũ altero egreſſu & anguſtiore quidẽ via prouectus in aciem Napus, irrumpẽtibus Comẽſibus occurrit: ita vt eum Fortuna Simoni infenſiſſimo hoſti obiicere videretur. Eo in loco ſumma contentione aliquandiu dimicatum, quum Turriani proceres in prima acie, de imperio, de vita fortuníſque omnibus dimicarent: ex aduerſo autem Simon & Lucterius Ruſca incitati efferatíque diuturno inimicæ gentis odio, in aduerſos veſano impetu deferrẽtur. Inalbeſcente iam cælo Andreoccius Turrianus interficitur: Franciſcus qui hoſti equi frenum cõprehendere auſo, dextram ingenti gladio detruncarat, multóſque huc & illuc concitato equo vulnerarat, cõiecta in inguen cuſpide cõfoditur. Napus ipſe equo deturbatus, quũ in purpurea trabea, cœnoſo in loco volutaretur, à Ruſcono milite capitur, ſeruatúrque ægrè ab irati Languſci gladio, deprecante plurimum Othone, & trepidũ perhumano ſermone cõſolante. Capiuntur quoque in ea aduerſi prælii fuga, ſummæ ſpei adoleſcentes, Conradus cognomento Muſca & Guido, Turriani: hic Frãciſco, ille Napo genitus erat: quibus aliquot poſt annos carcere eductis, paterni imperii decus Fortuna reſtituit. Itémq; Hereccus ſuperioris Pagani ex Hermano pronepos, Lombardúſque eius patruus, & Cauerna pater Pagani iunioris Patriarchæ Aquileienſis, & Napi germanus frater. Hos omnes Simon atque Lucterius, tanquam peculiari ipſorũ ſorte, Comenſiúmque militum felici virtute

ſuperatos & captos, Comum deducendoſ curauere, vt in Baradelli arce cuſtodirentur. Ea eſt edito in mõte, excelſa turre inſignis, à Luithprando Longobardorum Rege ante octingentos annos ædificata, vt latè ſpeculam in ſubiectos cãpos ad tutelam vrbis præberet. Ferunt Simonem, quòd eius animi ferociam victoria mitigaſſet, non aliter inſultaſſe Napo, quàm vt diceret, Non repoſcam à te ſanguinẽ & opes, Nape, poſtquàm dii me voti compotem fecerunt, ſed æquo iure pœnam talionis: experieris enim tantùm, quale cruciatus & contumeliæ ſit genus, in cauea ferarũ more cuſtodiri: & vir certè ſapiens & egregiè fortis inter paucos numeraberis, ſi ea quæ ego diu miſer & non ſemper infelix tuli, pari patientia feres. Napus conſtanti animo fabrefactam cancellatis trabibus caueam intrans, nihil pro ſe, ſed tantùm pro Guidone & Muſca deprecari, ſe meritas luere pœnas ſinerent: eos verò qui vitæ innocentia nihil durius mererentur, humaniter cuſtodirent. Non caruit ſcribendi legẽdíque ſolatio Napus: cæterùm adeò acerbè cuſtoditus eſt, vt ei neque cultelli, neque forfices concederentur, quibus ſibi mortem conſciſcere poſſet. vnde illi ad deformitatem prælõgi vngues, promiſſáque cæſaries, & illuuie turpis barba prouenerat. Reliqui, & ante alios Muſca & Guido decori iuuenes, cum Lucterii viri pernobilis humanitate, tum pacati iam Simonis indulgẽtia, liberalius aſſeruati. Otho memorabili potitus victoria, ante omnia apud duces militéſque grauiter ac humaniter egit, vt moderatè victoria vterentur, cædi vindictǽque finem imponerent, ſpoliis contenti eſſent, captiuóſque dimitterẽt.

Agẽdas enim diis immortalibus gratias, quòd toties bello profligati, ac omnibus exilii, fugæ, ac egestatis oppressi malis, hostes septies acie victores, tantísque subnixos opibus, ad internicionem eorum nominis, vnius horæ momento debellassent. Remisere impetum Patritii, condideréque extemplò gladios. Commouerat enim generosos animos Francisci cadauer, lutulento in solo fœdè proculcatum: cuius etiam caput gregarius miles ob fratris necem decisum trunco, hastǽque præfixum, victoribus pariter & captiuis ostentabat. Fuerat enim Franciscus Napo fratre sæuior & asperior, vtpote qui nutantem in consilio Napum ad sumendum de captiuis, Theobaldóque præsertim supplicium, vehementibus literis impulisset, sempérq; acerbissimè grassatus in nobiles ciues, plebem satis supérque sua temeritate concitatam, ad audenda facinora intemperãter accendisset. Tum verò Oldradus Prætor, clade Mediolani nuntiata, aduocare in consilium ciues, plebem ad arma vocare. At ciuium optimus quisque parum ad eius imperia cõmoueri: de pace & cõcordia plurimum loqui: in virtute pietatéque Othonis Antistitis summá spem reponere: propterea sanandæ ciuitatis & parandæ quietis occasionem diuinitus oblatam arbitrari, postquã vniuersi ferè Proceres Turriani, qui renouare bellum possent, aut in acie essent cæsi, aut in fuga capti, ad manus hostium peruenissent. Quibus rebus Oldradus valde cõterritus, ac sibi admodum timens, in Prætorium se recepit. Interim Cassonus de aduerso prælio certior factus, è Canturio Mediolanum peruenit, sperans aut patrem, aut patruũ, aut certè reliquos fa-

miliæ principes ex fuga in vrbem ſe recepiſſe. Sed ibi de ſuorum calamitate certior factus, non deſerit ſeſe: & quum non ſtatim admitteretur, refractis portis, introductóque armato agmine, in forum contendit. In eo tumultu ſuburbani incolæ Comēſis portæ, poſtremos ex Caſſonianis equitibus inuaſerunt: ex his multi vulnerati, exutíque armis & equis in diuerſa diffugerunt. Porrò Caſſonus vrbem percurrens, & veteres amicos plebémque præſertim ad arma euocans, & crebrò libertatē ſe aduerſus veteres tyrannos defenſurū repromittens, quum nemo cōmoueretur, deſperatis rebus, Romana porta ſe proripuit: adeò enim ex euētu eius pugnæ apud omnes populi claſſes, veteris ſtudii & fauoris ardor territis mentibus exciderat, vt nemo vel egregiè factioſus in medium prodiret, qui elato vexillo Turriani imperii nomē ſe defenſurum profiteretur. Hinc videre licuit, quantam rerū animorúmque mutationē aduerſæ pugnæ caſus attulerit, adeò vt facilè iudicari poſſit, in toto tuendi principatus negotio, nihil omnino eſſe populari præſidio incertius ac inanius. Caſſonus continenti curſu Laudem Pompeiam peruenit, & quum ibi minimè reciperetur, Cremonā, atque inde Parmam ad veteres amicos confugit. Eodem die Mediolanenſes ad Othonem legatos miſerunt, qui omnia amica paratáque ingreſſuro vrbē pollicerentur. Ita haud multo pòſt inſigni pompa in ſpeciem triumphi Mediolani receptus, cunctos qui aduerſarū partium fuerāt, metu liberauit, habuítque orationē ciuili clementia & Chriſtiana pietate pleniſſimam: pacatíſq; omnium animis, Reſpublica ad eius nutū conſtituta eſt. Creā-

tur quoque Prætor Ricardus Languſcus,& Magiſter equitum Simon Locarnas,quorum illuſtri virtute ſe victoria potitũ Otho gratiſſimo animo prædicabat. Dedicauit ſubinde arã in tẽplo maximo diuæ Agneti, quam in prælio vouerat, addiditque agros in alimẽta ſacerdotum, qui quotannis eius diei memoriã celebrarent: idque adhuc ſingulis in vrbibus Mediolanenſi imperio contributis, Prætores Decurionéſq; ad tubarum cantum inſtauratis ſacris,religioſè repetere poſt ducentos & ſexaginta annos videmus. Pugnatum eſt duodecimo Calẽdas Februarii,anno à natiuitate CHRISTI milleſimo & ducẽteſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Eius verò ſummæ victoriæ hiſtoriã Otho pingendam curauit in Angleriana arce, regio ſumptu ab ſe ædificata: extántque adhuc in maximo teſtudinatóque conclaui,incorruptæ præliorum cum veris Ducum vultibus imagines, Latinis elogiis paſſim ſingula rerum argumenta indicantibus. Quanquam Muſca Turrianus demum victor, recenti calce maculare potius quàm obliterare eius infauſtæ hiſtoriæ memoriam contenderit. Auxit eius diei lætitiam Bonacoſæ Burræ partus: ea enim nocte qua ad Decimum pugnatum fuerat, Magno Matthæo filiũ peperit, cui ob galli cantum Galeacio nomen inditũ ferunt.Hic eſt ille qui poſtea omnes eius ſeculi principes & Duces magnitudine animi,liberalitate ac imperatoria laude ſuperauit. His confectis rebus Otho ad expugnandam Montis orphani arcem,copias miſit,in quam Turrianorum reliquiæ confugerant: vexabántque inde diurnis nocturníſque decurſionibus, ſociorum agros. Ea arx ad tertium à Como lapidem

impoſita eſt monti, qui ob id orphanus appellatur, quod vndiq; diſcretus ac abiunctus à cæteris, ab imâ planitie molli faſtigio in nemoroſam cautium metam aſſurgit, inſidetque viæ militari ad Coxiæ torrẽtis vallem, qua iter eſt ad Liciniforum. Hæc quum machinis capi nõ poſſet, operibus circunuallata, ſexto mẽſe fame domita eſt. Deſæuiit in muros Otho, ſed nõ planè totam diruit, ita vt Guido è carcere elapſus, rerúmque potitus, eam poſt viginti annos facilè reſtituerit. Euerſa Montis orphani arce, Turriani finibus exceſſere, & veteres eorum cliẽtes, quum Othonis clemẽtiæ ſalutẽ minimè cómittendam iudicarẽt, in Cremonẽſi Parmẽſiq; agro, & in Venetia ad Aquileiam familiæ proceres aggregabantur. Tum verò Otho à belli ſtudiis ad pacis ciuilíſq; adminiſtrationis munia conuerſus, ciues de ſe bene meritos locupletare: omnibus iuſtitiæ ac humanitatis officiis nouas amicitias parare: procurare res diuinas: ſingularíque moderatione Principis ſimul atque paſtoris officia implere. Quum in his rebus eſſet occupatus, renatum eſt repente bellum, initio à Laudẽſibus exorto. Nam Othone mirum in modum Viſtarinis fauẽte, qui (vti diximus) principatu pulſi redierant, æmuli eorum quum neminem ciuem dominatu potiri paterentur, ad ſe Caſſonum & Gothofredum, atque itẽ Raimundum ab Aquileia cum magnis copiis acciuerunt, indéque auxiliis Cremonenſium & Parmenſium adaucti, in agros Mediolanenſium ſeſe effuderunt. Caſſonus multis expugnatis direptíſque oppidis, Tritio & demum Vaprio in ripa Abduæ occupato, Lambrum traiecit, conflixítque collatis ſignis cũ

Mediolanensi legione & vrbano equitatu, qui cum Carroccio temerè vsque ad sanctum Donatum Romana porta processerat. In hac pugna Cassonus, paucis cæsis, supra viginti septem spectatæ nobilitatis cēturiones cepit, & in his Mutium Soresinam, Gasparē Vicecomitem, & Antifossam Vercellinum, & præter hos magnum numerum peditum & equitum. Inuenio apud quosdam authores, Othonem cum expedita manu ad Cassianum vsque processisse in ripa Abduæ, vt primis hostium incursibus occurreret: maioréque conspecto hostium exercitu, refugisse ad Gorgonciolæ vicum, superuentúque hostium non aliter seruatum quàm munitione sacræ turris, in quam nemini cognitus ascenderat. At Cassonus eius pugnæ successu elatus, per suburbana ad Ticinensem portā adequitauit, terrorémque ostentatis copiis ad fossas vndique circuntulit. Tum verò Otho in graui periculo mira vsus constantia, fidis cohortibus portas firmare, Prætorem in foro cum signis militaribus excubare, suspectos ciues apud se habere, eóque vultu cuncta administrare, vt in multa dissimulatione pauoris, excellens fortitudo & prouidentia singularis eminere videretur. Nec multo pòst Cassonus, nemine ex veteribus amicis, vti sperauerat, ad arma concurrente, retrò vertit agmen, transgressúsque Abduam, ad oppugnandum Bregnanum cōtendit. Discessu acerrimi hostis Otho recreatus, nihil potius & expeditius existimauit, quàm è Monteferrato Guliermum veterem socium & militari laude florētem euocare: quo duce vim imminentis hostis propulsaret, & insigni apparatu, conatúque egregio bellum conficeret. Nec

multo pòst Guliermus accepta ingenti pecunia, Mediolanum venit, ſtatímque liberali ſtipẽdio ad quinque annos, Mediolanẽſium Othonianarúmque partium, aduerſus Turrianos eorúmque ſocios imperator deligitur. Nec mora cum eo Prætores (duo enim tunc erant) Antonius Languſcus Ticinenſis, & Lucterius Ruſca Comenſis, exercitum inſtruunt, Carroccium educunt. Coarctarat ſiquidem Otho Præturæ tempus, vt pluribus honorem impartiretur, eóque beneficio plures ciuitates atque familias ſibi cõciliaret: nam qui annuus fuerat magiſtratus, ſemeſtris effectus eſt, ea lege, vt qui deſignatus eſſet Prætor, dignitatis inſignibus vteretur: ſed excluſus vrbana iuriſdictione, bello tantùm collegæ operam nauaret. Cæterum promotis caſtris, ad Vaprium recto itinere eſt peruentũ. habebat enim id oppidum cũ arce traiiciendi fluminis opportunitatem. Itaque arx magnis vtrinque viribus oppugnata defenſáque eſt, bellúmque protractum, ita vt nihil præter vaſtationẽ agrorum, incendiáque villarum memorabile gereretur. Verùm Guliermus noui conſilii cogitationem ſusceperat, ut refecto ad Tricium ponte, vltra Abduã bellum transferret. Erat in caſtris Otho, & ab alia parte Raimundus Turrianus: ab his vti decuit à ſacratis viris, Bergomates legati impulſi ab optimis vtriuſque partis ciuibus, impetrarũt vt de pace loqueretur: eóq; res interpoſitis aliquot dierum induciis deducta eſt, vt depoſito metu, ſingulari familiaritate vtrinque milites amicos & propinquos conuenirent, adeò vt vna caſtra ex duobus facta viderentur. Sed quum à multis ex illuſtri ordine Mediolanenſium Turrianos

principes salutari, studiosiúsq; complecti Guliermus conspiceret, inuectus equo in commeantium turbã, ferrea claua minabũdus, colloquia militum diremit. Paulo pòst tamen Raimundus Cassonus & Gothofredus Melenianum venere. Affuítque ad condictũ Guliermus cum Othonianis, in queis erat Conradus Castellionus iureconsultus insignis: breuíque, disceptatore & arbitro Guliermo, pax his conditionibus dicta confectáque est; scilicet vt in summa, Bipriana & Vapriana arces ipsi Conrado & mercatorũ collegio custodiendæ traderentur: agros porrò suos, paternásque possessiones, castella, domos Turriani recuperarent: loca tamen munita, his ciuibus qui neque harum neque illarum partium censerentur, custodienda relinquerent: potestásque his esset vti luberet, habitare in agro Mediolanensi, & vtrinque captiui sine pretio dimitterentur. Tabulis ritè confectis Turriani captiuos Guliermo ea conditione tradiderunt, vt nõ prius soluerentur, quàm hi qui in Baradelli arce erant, dimissi forent. Id verò facturos Comenses Lucterius & Simon pernegabant, qui iure belli captos peculiarésque hostes suos, ad alienum nutum & commodum minimè dimissuri viderentur. Nihilosecius Guliermus, quanquam id à Comensibus quod Turriani petebant, nõ impetraret, Mediolanẽses captiuos omnes dimisit. Nec Otho cæteris pacis cõditionibus diu stetit, & sua sponte & impulsu clarissimorum ciuium, qui priuato quodam inito fœdere, aduersus Turrianos conspirarant. In his fuêre Vicecomites fermè omnes, Soresinæ, Mandellii, Pusterulæ, atque item Cribelli. Ita Turrianis neque redditæ res, neque restituti

agri, neque concessa patria, neque captiui è Baradello custodia liberati sunt: magna quidem cum Othonis inuidia, qui securitatem imperii fide & iureiurando potiorem habuisse dicebatur. Prouidebat enim amicos clientésque suos, quibus Turrianorum bona dono data fuerant, ex lege & conditione pacis, omnibus victoriæ præmiis ad contumeliam spoliari: quæ res ad conturbandas multorum fortunas, abalienandósque animos, manifestè pertineret. Igitur Turriani à Guliermo Othonéque decepti, eo cum dolore animi latè finibus excesserunt, vt iniuriam violatæ pacis ad ciuitates passim regulósque deferrent: ab his opē implorarent: socia & mercenaria arma pararent, quibus acceptas iniurias vlcisci, & patriam repetere possent.

Sub id tempus in Baradello moritur Napus, fœda illuuie, & enatis subinde pediculis consumptus. Fuerat in eo squalore & vitæ tædio annum vnum, menses septem, & dies viginti tres. Corius & Merula raptatum pedibus, & in sylua iumenti more sepultum tradūt. Sed nos Tristano Calcho potius assentimur, qui Comensem episcopum agenti animam astitisse scribit: collatísque Christiano more sacramentis defunctum, in ædicula Diui Nicolai piè atque honestè tumulasse. Eundem vitæ exitum tulerunt Lombardus & Cauerna biennio pòst, ex morbo ægritudinēque animi Napū sequuti. Interea Raimundus ex Venetia, Foroiulio atque Histria, & ex Carnis semíque Illyricis gentibus, ad duo milia equitum, & bis totidem peditū, sacerdotii opibus armauit. Quibus Cassonus veteres Germanos, & Parmensium Cremonensiúmque & Laudensiū auxilia adiunxit. Accessere etiā

plerique Mediolanensium, qui Othoni principatum inuidebant, ægerriméque ferebant Turrianorum iniuriam, & communem patriam fructu pacis & otii fraudatam querebātur. Propterea sponte in exilium abierant, & Turrianorum signa sequuti, quantis maximè artibus poterant, per affines & propinquos in Republica, Othonis authoritatem conuellebant. At Otho in eam curam experrectus, ex fidissimo & fortissimo genere militum exercitum parare: à sociis ciuitatibus auxilia accire: & veluti in supremo conatu, supremáque spe conficiendi belli, omnem armorum apparatum, ac ingentem denique pecuniam proferre. Cunctabatur autem Guliermus prauis ac insidiosis artibus, nec adduci poterat, vt rebus celeriter administratis, in hostes copias educeret: vtpote qui pericula adaugeri, confirmari hostium vires, terreríque magis ac magis Othonem magnopere cupiebat, vt operam suam ampliore pretio periculi necessitate circunuẽtis venditaret. Erat enim Guliermus animo ingenti, & in omni belli munere prorsus intrepido, sed auri ac imperii fœda cupiditate maximè corrupto. Adduxerat enim Mediolanum superiore anno Beatricẽ vxorem, quæ mirifico apparatu ac insigni liberalitate suscepta, ornatáque regalibus donis ab Othone, ab ipsísque Decurionibus, & demum introducta in Nobiliũ domos, admirari lautitiam, magnitudinem atq; opulentiam vrbis, inuideréque fortunæ Othonis, & demũ Iberica cupiditate, id imperium affectare cœpit. Hæc quum impensè laudaret apud virũ, Quin tu (inquit) si planè vir esse velis, hac vrbe potiri posse non speras? Pater certè meus tibi nõ deerit, si pro te potius quàm

prò multis imperitis, belli peritiſſimus pugnare decreueris. In hanc ſpem Guliermus ab inani & cæca, vt plerunque accidit, ambitione facilè prolapſus, in Hiſpaniam enauigarat: vbi cõmunicatis cum rege conſiliis, quum voti cupiditatiſque ſuæ fortunam tentare decreuiſſet, galeatos amplius trecentos equites, & leuem armaturam equitum & peditum in naues ſuſtulit, & in Italiam eſt reuerſus. His de cauſis Otho profunda prudentia & ſolerti ingenio probè agnoſcens, quantis animi receſſibus Guliermi conſilia cõderentur, nihil antiquius atque validius habuit, quàm parum ſynceri ducis animum peramplis pecuniæ muneribus expugnare: & Matthæus Vicecomes iam planè bello & pace ſpectatis operibus magnus, dies mora extrahẽtem iocabundus incitabat. An (inquit) Gulierme, illá vim bellici vigoris, qua vna laude maximè flores, hac infami cũctatione amittes? vt nos tecũ militaris nominis dignitate ſpoliemur? Conuenere iam vndique auxilia, tantǽque nobis adſunt copiæ, vt hoc tempus quod tibi ſegniter deperit, morari de hoſte victoriam videatur. Aduenerant enim Simon Aduocatus à Vercellis, à Nouaria Guliermus Bruſatus, Antonius Languſcus à Ticino, & Lucterius Ruſca, Simónque Locarnas è Como, qui ſuarum ciuitatum magni roboris auxilia contulerant. Itaque Guliermus compreſſa ægritudine animi, vti non minus accepto auro quàm pudore deuictus, Carrocciũ eduxit, & ad Vaprium, vbi hoſtes cõſtiterant, contendit. Fuere in eius exercitu, vti aliqui authores ſcribunt, ad triginta milia peditum, & ſex milia equitũ, in queis ſupra duo milia cataphractorum equitum cenſeban-

tur. Inuasit Cassonum insolitus pauor tanto conspecto exercitu, ita vt in eo semper antea intrepido pugnacique, expediendi consilii vim omnem excuteret. Non putarat enim Mediolanenses publica Carroccii signa aduersum se adeò celeriter educturos, rémque sibi tantùm fore cum Guliermo Othonianísq; clientibus, bona victoriæ spe plenus existimabat. Appropinquante itaque hoste, in id consilii discrimen erat deductus, vt si vltra amnem se recipere, exercitúmq; seruare vellet, id nedum commodè, sed nec sine ingenti perturbatione, summóque periculo facere posset. Relinquebatur vt audacter irrumpendo, iniqui certaminis aleam subiret, aut se ad oppidum circunuallari atque obsideri pateretur. Quod quum indecorum ac miserum fore iudicaret, vti dignum erat fortissimo Duce, & toties victore, instructa acie conflixit, ediditque supremo virtutis conatu egregium facinus. Nam quum vndique circunuenta acie, à tanta hostium multitudine cæderetur, Germanos equites cohortatus vt honesta nec inulta morte conciderēt, conglobato cuneo, ad Guliermi vexillum prostratis Hispanis penetrauit: occisóque signifero, illud arripiens discerpsit, atque ibi demum interclusus à legione interfectúsque est. Tum verò Turriana acies vndique pulsa trucidatáque ad flumen se conuertit: ibi quum plerique natando metu mortis, mortem non timerent, magna ex parte summersa est. Periit & in vado Gothofredus Turrianus Cauernæ filius, deletáque sunt penitus Raimūdi auxilia: is enim Laudi Pōpeiæ substiterat. Cremonensium verò & Laudensium Duces capti. Pugnatum est ad Vaprium septimo Calendas

lendas Iunias, anno quarto ab Decumana victoria, quæ ſicuti Principatum Othoni dederat, ita hæc eum ſublato vndique metu confirmauit. Honeſtatus eſt Caſſonus ſepulchro non ignobili, quod adhuc extra Vaprium in ædicula conſpicitur: retinétque adhuc proximus ager eius prælii memoriam, quum ab incolis Turrianæ cladis nomine vocitetur. Nec multo pôſt Laudenſibus bellum indictum, depopulatúſque eſt eorum agros Guliermus tanta acerbitate, vt Laudenſes villarum caſtellorúmque vaſtatione perdomiti, de pace legatos ad Othonem miſerint. Inde Guliermus in Cremonenſes duxit, multíſque detrimentis illatis, bellum aliquandiu eſt productum. Nam Placentini, Parmenſes, Mantuani Regienſes Cremonenſibus opem attulerant. Ad extremum inter eos inita pax, & in centum annos proclamata, ea conditione vt captiui vtrinque dimitterentur, & Turriani, eorúmque ex profeſſo fautores his vrbibus exularēt. Interea Comenſes Guliermum in decem annos Imperatorem ſuum declararunt, conceſſáque eſt ei ſuprema poteſtas condendi atque antiquandi municipales leges. Sed id vnum omnino eſt cautum, vt de captiuis Turrianis, qui in Baradelli arce erant, ius omne Comenſi populo relinqueretur. Atque ita à Comenſibus liberaliter ſuſceptus, iurauit ſe populi Ruſconarúmque partium iuſſu, aduerſus eorum hoſtes, vt res poſceret, bellum egregia fide geſturum. Inde frequenti comitatu Mediolanum rediens, vti tot rerum ſecundo ſucceſſu elatus, ad inſana conſilia reuerti, ſecretò hoſtilia moliri, & cogitare demum cœpit, quibuſnam artibus Othonis exiſtimationem cō-

uellere, circunuenire hominem iam planè senem, & deniq; vrbis imperium inuadere posset. Ipse primùm ingenio procaci, auido, inexplebili, Reipublicæ accumulatis tot sumptibus, grauis & inuisus esse cœperat, quum sibi arroganter adscriberet recentis prælii victoriam, & Othoni & ciuibus pacis beneficium obiectaret. Ob id inflatius atque superbius quàm antea sese gerebat, ita vt non omnino dissimuláter ad principatum aspirare videretur. Ante omnia Bosiũ Doariam veterem aduersæ factionis ducem, Cremonensiúmque tyrãnum, in cuius tabernaculo Actiolinum expirasse docuimus, Soncino in oppido Othone frustra reclamante constituit: útque familiam illustrem ac opulentam imperii vtique æmulam Othoni opponeret, Soresinas incitauit vt sese efferrent, & his ciuibus æquarentur, qui nobilitate pares, nec omnino virtute & diuitiis superiores, libertatẽ opprimere viderẽtur. Postremò postulauit vt Ioanni Pogio, ipsius familiari, Prætura cõferretur. inde enim sibi gradum facere ad dominatum maturabat. Itaque Pogio Prætore statim duæ sunt exortæ factiones: magna pars ciuiũ Othoni fauebat: in altera cõspiciebantur Guliermus ipse & Pogius Prætor, atq; itẽ Soresina familia: & quanquã occultè Castellioni duce Guidone, cuius opera per id tempus auro corrupti custodes è carcere Baradellæ arcis Guidonẽ Turrianũ eduxerant, Musca & Hereccus eripi nequiuêre. Ea res Othonem grauissimè pupugit, tuleréque id iniquo animo Comenses, qui à Mediolanensibus capitalem iniuriam ingratè sibi fieri querebantur. In id graue salutis ac imperii discrimen intestini hostis perfidia coniectus Otho,

dissimulatione in præsens opus esse existimabat, adeò vt cuncta iniqua & immoderata petenti, perblando & familiari ore condonaret. Cæterùm intensissimè vigilabat, vt consilia & progressus eius notaret, multáque pollicendo amicos hosti detraheret, & sese à repentina vi domestici hostis tueretur. Interim Guliermus domestico bello in Montemferratum reuocatus, Vercellas proficiscitur. Ita celeriter adhibitis in consilium amicorum fidelissimis, non deest occasioni Otho: quid faciendum sit Matthæum admonet, correptísque armis ipse equo prouectus, ad Prætorianas ædes contendit: Pogius domo magistratúque & vrbe excedere cogitur. Creatur nouus Prætor Vbertus è Beccaria familia, siue (vt ait Merula) Iacobus Sūmaripa Laudensis, in reliquos scilicet menses, vt coniectari lubet. Ita breui in tutiorē statum restituta Republica, & depulso omni metu, Iacobus & Carolus Soresinæ in exilium aguntur. Nōnulli porrò ex Terzaghis & Balbis qui cum Guliermo consilia miscuerant, extra decimum lapidem relegantur: & Soresinarum domus, quam illi ex ruinis Turrianarum ædium condiderant, incursu plebis solo æquatur. His confectis rebus Otho, vt sese aduersus vim acerrimi & potentis hostis confirmaret, in Germaniam ad Rodulphum Cæsarem legatos cum muneribus misit, obtulítque ei amicitiam, liberalémque operam venturo in Italiam ad recipiendam Romani imperii coronā. Cæsar tametsi Turrianis antea fauerat, ex vsu tamen rerum suarum, cum Othone certo amicitiæ fœdere coniungi maluit, quàm profligatarum partium, quarum Principes cæsi captíq; essent, inane nomen tueri.

Itaque Othonem, trãſmiſſis more Cæſarum ampliſſimis literis, in clientelam fouendum tuendúmque recepit, miſítque ei Germanos equites, qui in ſpeciem Prætorianæ alæ corporis cuſtodiæ adeſſent. Hîs de cauſis Guliermus bellum quod parabat, facilè auertit in Derthonenſes & Alexandrinos. Sed non multo pòſt Turriani in ſpem renouandi belli, repetendǽq; patriæ ſunt erecti, initio à Comenſibus exorto: qui quum veteres & laxiores agri terminos ſibi reddi, vti antea ex auorum memoria poſſediſſent, à Mediolanenſibus poſtularent, & ab his nequaquam pro iure fœderis & amicitiæ benignè & liberaliter reſponderetur, armata iuuentute agros Leucenſium & Cliuatenſium expugnatis caſtellis occuparunt, finéſque eos protulerunt victricibus armis, vti ex iure & æquo antea petierant. At Mediolani quum hæc eſſent nuntiata, Senatus Comenſes arroganter ac hoſtiliter feciſſe iudicauit. Ita in eos numeroſus exercìtus eſt eductus, cui præfuit Matthæus Magnus. Ab eo Comenſes ſuperati & caſtris exuti ſunt, multíſque cæſis & pluribus captis, onuſti Comenſium præda, Mediolanenſes domum redierunt. Hanc cladem grauiſſimè tulit Comenſis, quòd in ſe vicinum & ſocium, atrocius quàm in barbarum hoſtem Mediolanenſes gladium exercuiſſent: íſq; potiſſimum & dux & author cladis extitiſſet, qui paulo antè ciuitatis ipſorum Prætor & imperator fuiſſet: cuius recentis beneficii memoriam, vti ſuperbus & ſæuus amiſiſſe videretur. Itaque in eo dolore grauius decernitur: aduerſus enim Vicecomites repente coniurant: vinculis exoluunt Muſcam & Hereccum Turrianos: eos Præturæ digni-

tate exornant: pecunia armisque instruunt, & bellum vehementibus animis in Matthæum ac Othoné parant. Ad id etiam ipse Guliermus, eo Comensium decreto magnopere lætatus, opes atque operam pollicebatur: cuius viri vim, tanquam pugnacis & ab recéti iniuria concitati, graué & valde periculosam Othoni futuram intelligebant. Eo modo Turriani iuuenes peracerbo carcere post septimum annum & mésem vndecimum educti, acre bellú, & tum Othoni, & Matthæo demum, eo pulso & in exilium acto, variis successibus intulerunt. Sed quoniam ductu Magni Matthæi hæc gesta sunt, in eius vita aptius ac illustrius perscribentur. Iam enim in eum ab eximia virtute & rebus feliciter bello gestis, præclaris ducibus parem, Otho senex omnia humana iura contulerat, adeò vt vtrúque magistratum vnus occuparet & impleret. Gerebat enim bellum vti Dux & equitum Magister, quum opus foret, & è Tribunali Prætoris patiétissimè ius dicebat: scilicet vt ipse omnium litium disceptator & iudex ex arbitrio iudicaret, & omnis sub inde prouocatio tolleretur, graui ciuium incommodo ad ferendas lites excogitata. Sed mirum in modú eius nomen atque potentiam adauxit Guliermi inexpectata calamitas, qui Turrianis & Comensibus opportunè coniunctis, iam Othoni graue bellumintulerat, atque id tum vehementiore studio reparaturus esse videbatur. Nam & Guido Castellionus Turrianis adhæserat, vir inter primores consilio, clientelis atq; opibus insignis: erat enim Guidonis Turriani qui è Baradello effugerat, auúculus. Igitur Guliermus quú nefario scelere Derthonensem Episcopum necasset,

in manus Alexandrinorum ex insidiis captus deuenit, apud quos ferrata in cauea atrocibus corporis atque animi tormentis excruciatus interiit. Gratias igitur Otho diis immortalibus agens, quòd se votorum omnium compotem fecissent, vti iustam ab omni labore vacationem nactus, apud Claræ vallis cœnobium sacrata quiete fruebatur, apprimè confisus præcellenti prudentia virtutéq; Matthæi Magni. Hũc enim ipse à tenera ætate seuerè & diligenter educarat, instituerátq; his moribus quibus in omni bellica vel ciuili actione ad certam laudem semper illustris, tanto imperio dignus esse videretur. Magnitudine quippe animi, patientia, humanitate, religionéque & domestico splendore cunctos anteibat: nemo ei corporis ac ingenii vigore par erat: altitudine verò consilii, facundia, & oris atque habitus dignitate, antiquis heroibus æquabatur. Nec eo quisquam prole felicior fuit. in quinque enim eius filiis Otho ipse peracri iudicio, miram certámque indolem ad propagandum imperium quasi diuinans prouidebat. Et iam ex his Galeacius, & Marcus cui Balatroni cognomen fuit, ad militarem ætatem peruenerant: & in Ioanne atq; Luchino, optimorum Principum indoles elucebat. Postremus Matthæi liberorum Stephanus fuit, cæteris prole quàm vita felicior, quum ad hunc filii nepotésque, & qui nouissimè imperarunt pronepotes, recta serie respiciant. Eo modo quum ad Claram vallem amœnissimis in hortis Otho tuendæ valetudini operam daret, frequentíque comitatu insignium philosophorum sacratorúmque virorum oblectaretur, sæpe de diuinis humanísque rebus iucundissimè

disputans, senio potius quàm morbo confectus, è vita discessit, Augusto mense eius anni qui fuit à partu Deiparæ Virginis nonagesimus quintus supra mille & ducentos. Impleuerat septimum & octogesimum annum, nullis paulo molestioribus morbis obnoxius. Ita vt mihi procul dubio omnium Principum longè felicissimus decessisse videatur. Vsq; eò siquidem, paucis concesso Parcarũ munere, vixit summa gloria plenus, vt, quod ambitiosa cupidáq; mortalitas maximè optat, posteritati suæ lætissimus interfuisse videatur.

Hoc epitaphium marmoreo eius sepulchro insculptum, ante sacrarium Templi maximi legitur.

Inclytus ille pater patriæ, lux, gloria patrum,
Fulgor iustitiæ, fidei basis, arca sophiæ,
Largitor veniæ, portus pietatis egenis,
Intrepidus pastor, quem moles nulla laborum
Ardua deuicit, populo latura quietem,
Ille pius princeps, & præsul amabilis, in quem
Altus virtutum splendor conuenerat omnis,
Quo Mediolanum radiabat lampade tanta,
Totáque fulgebat regio: nunc pallet adempto.
Clara Vicecomitum proles, venerabilis Otho,
Oh dolor, oh vulnus, cinis est hoc marmore factus.
CHRISTE *pater vitæ requiescat spiritus in te.*
Annis vndenis, ter senis térque diebus
Præfuit Ecclesiæ pastor bonus Ambrosianæ,
Mille ducenteno, quinto, nouiésque deceno
Quarto hic Augusti bis liquit gaudia mundi.

Imago Matthæi Magni in habitu purpureo Vicarii imperialis Modœtiæ in templo maximo conſpicitur, effigiem templi à ſe inſtaurati Diuo Ioāni Baptiſtæ offerens: ſed alteram Valterius Corbitius Senator in tabula nobis oſtendit.

MATTHAEVS MAGNVS.

NEmo, si Fortunæ ludos spectare lubet, certiore vtriusque sortis merito, MAGNI cognomẽ adeptus est, quàm hic ipse MATTHAEVS Vicecomes, cuius imagini ad verã oris effigiem ductæ, insignes etiã excelsi animi dotes breui elogio expressas appendimus. Nec titulus (vti reor) vel summæ virtutis atque potentiæ Regibus insolens & grauis, huic omnino ad inuidiam cesserit: quum illi superiores, Alexander, Pompeius, & Carolus, tanquam humanæ virtutis modum supergressi, inter Heroes referantur: hic porrò intra patriæ fines parta laude contentus, pudore incolumi id tulerit, quod ciues post inuidiam morte extinctam, præclara etiam hostium cõfessione detulerũt. Natus est Masino in pago ad Verbanum lacum, eo fortè insigni die quo Federicus secundus, dirus Italiæ Cæsar, à filio Manfredo Rege, coniecta in os stragula veste, necatus interiit. Tradunt autem non insulsi annalium scriptores, armenta eius vici sponte soluta, proripientiaque se magno tumultu è stabulis, domum in qua Anastasia mater infantem enitebatur, inusitato mugitu edito salutasse, adeò vt experrecta tota vicinia, puerperæ magnus timor incuteretur. Sed id Theobaldus pater pro lætissimo ostento accepit, gratulatus vel ob id vxori felicem partum, quòd miræ magnitudinis infantem ad ingentis spei fortunam edidisse videretur. Erat Anastasia Vberti Pirouani pernobilis ac optimi Mediolanensiũ Antistitis ex fratre neptis. Hæc puerũ

rara charitate propriis vberibus aluit, adultúmque virili cura honestissimis moribus instituit, ita vt Otho nescio quid egregium & verè magnum in pueri indole se conspicere fateretur. Cæterùm Matthæus iam planè vir, quanquam impubes, orbatus patre viro fortissimo, ærumnosíque exilii Othoni patruo comes, ita corpus pariter ac animum exercuit, vt vtrunque viriliter aduersus rerum omnium contumelias indomitum, inuictúmque voluptatibus præstaret: & duris atque asperis gaudere, nec aduersis vnquam frangi, nec secundis efferri videretur, quòd nihil vnquã demissum aut insolens ore gestúq; eius excideret, præaltáque semper ac ardua ad imperium & gloriam intentus agitaret. Summum quippe decus in clementia & moderatione reponebat, quibus virtutibus Turrianos omnino caruisse, ideóque celeriter excidisse principatu, prædicare erat solitus. Oderat enim gladios extra aciem cruentos, quum in neminem Turriani sanguinis, vel nunquam paternæ cædis oblitus, sæuierit, neminémque ex infensissimis hostibus bello captis occiderit: vti videre licuit quum omnes ferè aduersarum partium summi duces, ac sibi capitali odio inimicissimi, mira perpetuæ victoriæ felicitate in potestatem eius deuenissent. In his fuere Simon Aduocatus, Guliermus Brusatus, Philippus Languscus, Antonius Fisiraga, ac ipse demum Albertus Scotus, qui Vercellis, Nouariæ, Ticini, Laudi Pompeiæ & Placentiæ, Gibellini nominis hostes tyrannidẽ exercebant. Ad hanc quoque generosi & clementis animi laudem, moderati nomen addiderat, quum in omni bellicarum & ciuilium rerum actione, nimiæ cupidi-

tatis excessus effugeret, & nusquam timore aut superbia præpeditus, cuncta consilia certis temperantiæ finibus terminaret, & id quidem eo diligentius, quòd vel in speciem religiosè pius existimari vellet. Sed ei inter sæua arma nato atque educato, nihil potius vnquam fuit quàm augere factionis opes: aduersarios persequi, & latè imperium proferre: vel si id non facilè sine cædibus ac incendiis pararetur, plura tamen se tectis consiliis & occulta largitione, quàm vi & cruẽta manu confecisse, & plura denique auro quàm ferro feliciter expugnasse differebat: scilicet vt liberalibus ab inaníque sumptu facilè prodigis & natura pugnacissimis filiorũ ingeniis vtiles frenos imponeret. Héricum hercle Cæsaris fratrẽ ab inimicis aduersum se è Germania in Brixianum agrum cum ingentibus copiis euocatum, multo auro aggressus auerterat: paríque felicitate Philippum Valesium, qui postea Galliæ regnum tenuit, Pótificis impulsu formidolosum exercitum ad Vercellas adducentem, multis legationum artificiis, & denique magnis muneribus peruicerat, vt amicus quàm hostis esse mallet, in Galliámq; rediret, quum Galeacius filius pugnæ quàm pacis auidior, viginti peditum & septem galeatorũ equitum milibus transituro hosti obiectis, quin prælii aleam subiret, paternis monitis ægerrimè paruisset. Imperauit Matthæus ab Othonis morte septem annos: nouem in exilio tolerauit, quum malignitate propinquorum & subita nobilitatis conspiratione, ac Alberti Scoti perfidia circunuentus, vt inuidiæ cederet, Mediolano excessisset. Sed eum post patriam frustra armis sæpe repetitam, deformis exilii incommo-

da constantissimè tolerantem, nec vnquam despondentem animum, in spem non dubiam erexit Henrici Cæsaris aduentus. Fatali nanque insania Turriani inter se dissidere cœperant, & Guido patrueli Muscæ morte extincto succedens, consanguineis & ciuibus vsque adeò superbia intolerandus euaserat, vt Muscæ liberos, ad quos paterni auitique imperii hæreditas redibat, custodiæ traderet. His cognitis Matthæus agresti habitu, auiisque itineribus Astam ad Cæsarem contendit, vbi Cassonus Turrianus Mediolanensis Antistes cum Napino fratre, atque item principes Guelpharum partium conuenerant. Quis crederet sexagenarium senem, venerabili canitie, & malè tecto frontis honore, ipsóque præsertim arduæ ceruicis habitu conspicuum, sed pedibus iter habentem, tot insidiantium oculos fallere potuisse? Proiecto ad pedes, & iuris & æqui opem imploranti, admiratus facundiam & oris decus Cæsar, spem dedit vt reduceretur, atq; id egregia fide præstitit, Philippo Langusco & Antonio Fisiraga, qui aderant, atroci oculo intuẽtibus, acerbáque voce eum totius pacis & quietis turbatorem appellantibus. Sed Matthæus numeroso cõcursu, liberalíque studio veterum amicorum & clientium, qui prodeuntem ornatissimo comitatu deducebant, iam pristinæ fortunæ suæ persimilis, pacificatore Cæsare, cum Turrianis fœdus percussit his legibus, vt beneficio Cæsaris reducti, in patria libertati restituta, æquo iure viuerent, & paternis bonis ciuili actione partis vtraque factio potiretur. Nec multo pòst Henricus Mediolanum venit, eíque obuiã egressus Guido cum insigni ordinum omnium pompa, &

ab equo desiliens, Cæsarem salutauit, sed vultu non occulta bile perturbato, quod Germani equites Turrianum vexillum signifero vi extortum, solo afflixerant, indignati quod aliud insigne quàm Romana aquila præsente Cæsare præferretur. Cæsar eum humaniter alleuans, & equum conscendere iubens, renidenti ore, Guido (inquit) noli contra stimulum calcitrare: atque ita medius inter Matthæum & Guidonem, vrbem intrauit, Guidone de Principatu planè desperante, quum aspectu tanti hostis qui dextrum Cæsaris latus tegebat, & propinquorum qui aderant rebellione conterritus, omnem vim expediti consilii penitus amisisset. Cæterùm Henrico de more coronato, atrox in vrbe tumultus (casu an fraude incertũ) exortus est, quum populus arma caperet, excitíque ad arma Germani fora & compita expeditis cohortibus & turmis occuparent, & Galeacius cum globo equitum discurrens, & veteres clientes ad arma vocans, Germanos vt nihil timerent hortaretur. Sed ea vis armatæ plebis, quũ nec causa nec author tãti motus extaret, repente versa est in Turrianos nihil tale timentes: momentóque temporis domus procerum expugnatæ direptǽque sunt. Guido equum nactus, ægrè profugit: Cassonus Antistes per hortos vix ereptus est: reliqui Turrianæ factionis inter se diffidẽtes, eandem improuisi mali fortunam tulerunt. Iam propè reum patrati facinoris apud iratum Cæsarem rumor Matthæum fecerat, nisi senem quietum pacata familia domi epulum parantem Prætoriani Cæsaris inuenissent, ipséque digressus ad Cæsarem falsò credita multiplici testimonio diluisset. Relegauit tamẽ

eum Cæsar Ticinum, vt de ea re certius agnosceret, & Turrianis per summum populi scelus, omni honore atque substantia spoliatis, æqui iudicis officium præstare videretur. Sed ea disceptatio eum habuit exitum, vt Matthæus singulari Cæsaris studio Mediolani præficeretur. Henricum enim, vt Romam ire pergeret, Cæsariani nominis studiosi ex Etruria frequentibus literis euocabant, & ipse quantum Guelphis fidendum foret, præclarè intelligens, certo fidelíque præsidio factionis opes cõfirmandas arbitrabatur. Itaque Matthæus summa potitus potestate, iterum decem annis imperauit. Quo spatio aliquot subactæ vrbes, capti hostium principes, Turrianorúmque opes attritæ deletǽque sunt. Ipse enim domi ab inueterata prudentia consilio pollens, & foris filiorum ductu (ii enim præclari duces euaserant) multis præliis victor ad consumatam gloriæ laudem peruenerat: ita vt insigni merito Magni pariter atque felicis nomẽ mereretur. Sed qui longa infracti animi patientia, rerum omnium difficultates egregiè superarat, inuidiã veræ virtutis comitem superare non potuit. Præcipui enim amicorum gloriæ eius splendore offensi, ab eo desciuerant, quũ Robertus Neapolitanus Rex, Guelpharum partium suscepta causa in Liguriam venisset, Beltrandúsque Vasco Cardinalis, Pontificis legatus, Matthæum diris persequeretur. In eam nanque vnam curam animos intenderant, vt cõminuta Cæsarum authoritate, Guelphos tot aduersis præliis profligatos, contra Gibellinos erigerent, Matthæúsque in primis tãquam maximè validus aduersarum partium imperator, dominatu pelleretur. Nam superioribus

annis in Etruria ad campum Aldinum semel, ac iterum ad Arbiam flumen, nouissimè autem ad montem Catinum Guelphi cum Gibellinis funesto euētu contenderant: quo prælio Roberti Regis frater fuerat interfectus, & Luchini Matthæi filii paternorum auxiliorum ducis mira indoles enituerat: ipséq; demum Robertus à Marco Matthæi filio pro Spinulis atque Auriis exulibus depugnante, Genuæ obsessus & miserè circunuallatus, in multo discrimine multum dignitatis amiserat. Quibus de causis acerbissimo consensu bellum atrox Matthæo parabatur. Ipse porrò Beltrandus conflato iam ingenti exercitu, & receptis ad se Turrianorum proceribus, diuini iuris tela contorquens, Matthæum tanquam impietatis reum, æternis inferorum cruciatibus deuouit, & Mediolanensibus eo nomine sacra ademit, vt populum diro piaculo consternatum, in authorem tantæ labis concitaret. Nec legatum ea res fefellit: nam hæc emissa tela aliquanto grauiore mole quàm promoti ad portas ingentes exercitus, hostibus inciderunt. Clausis itaque templorum foribus, expers sacrorum populus, duodecim legatos ad Beltrandum decreuit, vt expiationem accuratis precibus impetraret. Sed in eo delectu de industria plures fuere Matthæo infensi, & ante alios ex amicis veteribus effecti noui hostes, ac ideo peracerbi & maximè pestilentes, Leodrisius Vicecomes patruelis, & Franciscus Garbagnatus, quo authore Matthæus in amicitiam Cæsaris fuerat receptus, & Simon Cribellus numerosa familia potens, vir atrox & inquietus, propterea alienati quòd paria ingentibus meritis præmia minimè retulissent. Fa-

cilè enim superbos animos natura pronos ad leuitatem atque perfidiam, inuidia alienæ felicitatis inuaserat: Ita vt periniquè ferrent quòd non iam secus ac ex merito sperauissent, ipsis Matthæi liberis dignitate atque opibus æquarentur. Verùm Matthæo alioqui moderato, tardátéq; senecta parũ expeditè liberali præcipua cura inerat, liberos eximiæ virtutis Duces, amicis & propinquis omnibus anteferre: augere diuitiis, ac bellicis honoribus honestare, quum cæteris proximas spes maturæ liberalitatis relinquendas existimaret. Itaque Legati à Beltrando redeuntes referunt, nihil à viro peracri, iracundo, & validis copiis instructo impetrari potuisse, nisi Matthæus ob conceptam hæresim, aqua & igni interdictus vrbe pelleretur: eo pulso ciuitatem expiatã fore, & creatis Decurionibus qui æquissimo iure gubernent, ad pristinæ libertatis decus, deletis factionum odiis, continuò redituram. Nec mora inconditæ plebis fremitus auditur, pacem atque concordiam postulãtis: & coniurati ad augendum tumultũ idoneos homines subornant, qui specie religionis inducti exclament, non esse omnibus propter vnum deuotum caput, æternas pœnas apud inferos subeũdas. His vocibus Matthæus & perpetuis inimicorum insidiis circunuentus, ad cõsilium summæ prudentiæ, quod ei supremum & ad salutem expeditum fuit, extemplò decurrit: à Galeacio enim filio qui tum Placentiæ imperabat, opẽ implorat. Nec differt ille vir impiger de summo rerum periculo certior factus, quin statim coactis veteranis equitibus ad patrem aduolet. Eius aduentu inimici maximè perterrentur, dubii deprauatíque ad antiquã fidem

fidem redeunt:confirmantur clientium animi:duodecim etiam legati, occupante metu tecti primò latebris, mox intempesta nocte elapsi vrbe diffugiunt. Nam Galeacius bellici vigoris plenus, nobilique facundia insignis, vti erat propter memoriam æditorũ toties ludorum & totius Regiæ magnificentiæ, populo charus, popularíque humanitate percelebris, aduocata passim concione, ciuium propè omnium studia quæ fortè nutabant, ad se conuerterat. Quũ præclarè doceret vnam eam esse mentem Pontificis atq; Roberti Regis, vt Guelpho nomini latum atque stabile imperium in Italia oppressis Gibellinis adstruerent, quod facilè consequi possent, si Turrianos viros crudeles implacabilíque odio non iniquè omnibus iratos in vrbem reducerent. Confirmatis eo modo ciuium animis, ac accitis vndique veteranis militibus, sedatóque tumultu, Matthæus duorum & septuaginta annorum senex, vti administrando bello viribus impar, & vt plerunque accidit in concursu asperrimarum rerum, mente perturbatus, sed virtuti filiorũ plurimum confidens, Principatu sponte se abdicat, Galeacióque militaris imperii vexillum tradit, deducíq; se ad templum maximum iubet. Inustam enim sibi vir contumeliæ insolens, & egregiè pius, hæresis notam ferre non poterat, ita vt ad aram aduocatis sacerdotibus, Christianæ fidei symbolum præclara voce recitaret, testaretúrque iureiurando sibi immerẽti sacra eripi, quòd nusquam à sacrosancto dogmate discessisset: itidémque Dei maximi vltoris numen inuocabat, postquam iniquissima factiosi Legati sentẽtia condemnatus, patria excedere cogeretur. Sequẽti

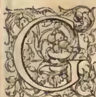
porrò die Moguntiacum, quod hodie Modoetia dicitur, ad Diui Ioannis Baptiſtæ templum, ob memoriam Longobardicæ pietatis venerabile, & à ſe multis donariis exornatum contendit, ibíque eadem profeſſus, in febrem incidit. Accurrerunt illico filii, quũ ad Creſcẽtiacum cœnobium lectica deferretur. Id enim templum triginta ferè ſtadiis à Mediolano diſtat. Suprema autem morientis verba ad circunſtãtes quinque liberos hæc fuere, Stabit incolume vobis, chariſſimi atque optimi filii, hoc imperium quod relinquo, ſi concordibus animis cùm virtute tum fortuna veſtra vtemini: ſi verò diſſederitis, vel eximia veſtra virtus fruſtra erit, & à vobis ad hoſtes illico Fortuna trãſfugiet. Nec præcepto tanquã veri vatis euẽtus defuit, vti mox dicetur. Exinde quũ omnibus manarent lachrymæ, integris hercle ſenſibus, ſed collabẽte ceruice, ſupremũ charitatis oſculum ſingulis dedit: ita vt mox inter amplexus expiraret, eiq; tot liberi (vti maximè optarat) oculos clauderẽt. Defunctum autẽ pio maximè conſilio, ſecreto ac ignobili in loco tumularũt, celata etiã aliquãdiu morte, vt cadauer in aduerſa fortè belli fortuna, ſæui Legati cõtumeliis eriperetur. Sed deſtinata iuſti funeris pompa, & toto vel operoſi ſepulchri honore facilè carere potuit, qui publico cõſenſu illud perenne latéque diffuſum decus ab excelſa virtute meruerat. Tumulo tamen eius hoc carmen affixum eſt,

Matthæus factis merito cognomine Magnus,
Tempore tam belli ſummus quàm tempore pacis,
Mortuus eſt, & nullum habuit ſublime ſepulchrum:
Claudere nanque illum non marmora ſufficiebant.
Sed nunc propterea tellus eſt tota ſepulchrum,
Et totum uolitat Matthæi fama per orbem.

Galeacii effigies ſpectatur in templo ad vicum Boldonum Romana via, ſexto ab vrbe Mediolano lapide, flexis genibus ante Chriſtum crucifixum.

GALEACIVS PRIMVS.

Aleacius Matthæo Magno genitus, nouum id nomen, quod postea manauit ad posteros, primus familiæ intulit, à matre Burra ioco inditum, quum ea fortè in multo gallorum cantu enixa puerum apertis oculis altè vagientem, Gallacium appellasset, idq; arridentes ancillæ sæpe repeterent: nec abnueret pater, tanquam præclaro ab aue Martia militari augurio iucundè accepto, idque præsertim insigni euentu, fortuna cõprobante: quòd ea nocte puerum nasci contigisset, qua felici prælio ad Decimum interfectis aut captis Turrianæ familiæ proceribus, ab Othone parta est ea insignis victoria, quæ Principatus initium fuit. Nec demũ strenuè educatus puer augurii fidem fefellit, quum singulari vigilantia & superbo spiritu, ac indomito vigore pugnacis animi, generosum & ferocem gallum æmularetur, & conspicua quædã alludentis naturæ dona hos mores adornarent: multo quippe rubore suffusa facies, flagrantes oculi, subcrispa fuluáque cæsaries, & lato in pectore erecta ceruix, maximi Ducis speciem reddebant. Ipse porrò vel planè puer tanta equorum ac armorum cupiditate erat incensus, vt aliquanto maturius quàm ætas ferre posset, thoracatus galeatúsque ludicra certamina equestrésq; ludos inter puberes agitaret: quereretúrque admirante Othone, tanquam par obeundis militiæ laboribus, quòd adhuc neque patris castra, neque hostium aciem vidisset. Ab hac indole nouum quotidie maturæ virtutis specimẽ præbẽs, per omnes

bellici muneris ordines pluribus aditis superatísque periculis decurrit, sic vt in dies ab insigni aliquo facinore laude cumulatus patri, pariter ac militi charior euaderet. Facile enim accidit impigro iuueni, vt multis expeditionibus exerceretur, quòd ea tempestate nullum bello vacuum, aut ab hoste propinquo otiosum tempus esset, vigentibus odiis inter factiosas ciuitates, ac ob id rediuiuis Turrianorum studiis, quibus Guelpharum partium duces nitebantur. Cæterùm ei ad præalta contendenti, quum sæpe egregii militis & strenui equitum præfecti nomen tulisset, summus honos militaris imperii deerat: sed fortuna ad id maturè ianuam aperuit. Quum enim ex prætura Nouariam obtineret, repentina Guelphorum côiuratione expulsus, summa celeritate coacto exercitu aduersarios profligauit, confugientésque Mortariam, magna vi expugnato oppido, penitus deleuit, tanto terrore hostibus illato, vt Matthæo patre dux acrior atque felicior crederetur. Nec multo pòst patre, Alberti Scoti perfidia Mediolano eiecto, eandem exilii fortunam sequutus, in maxima pericula se coniecit, quum senem inuicto animo irrita arma circunferentem, minimè deserendum arbitraretur. Sed patre demum fractis opibus animum despondente, in vlteriorem Galliam transiuit, fortémque operam aduersus Britannos nauans, à Carolo Philippi Regis patre, militari balthco donatus est, quod est equestris dignitatis insigne maximè decorum, vbi spectato in acie facinore edito, imperatoris iudicio paratur. Inde autem in Italiam reuersus, eo bello quo Pelagura Cardinalis oppugnata Ferraria Atestini Actii opes maximè con-

tuderat, multis inusitatæ virtutis operibus æditis, vehementer inclaruit. Constat enim vno prælio per multas horas crescentibus vtrinque subsidiis sæpius instaurato, tres equos acerrimè depugnãti fuisse suffossos: eúmque postremò quum vexilliferum adacto per inguen mucrone ab ephippio deturbasset, insiliisse in equum prostrati hostis, atque ita impetu facto, perruptáque aduersa acie ad suos cùm suo, tùm alieno cruore óblitum rediisse: summa enim pericula, vt inde clarescceret, extorris & exul facilè cõtemnebat. Erat etiam Actio summa propinquitate coniunctus, vt vel hinc ostendendæ virtutis studio vehemẽter accenderetur. nam Beatricem eius sororem in matrimonio habebat, susceperátque ex ea biennio antè, qui de nomine auunculi Actius summæ postea virtutis Princeps appellatus est. Hæc Beatrix præstanti quidẽ forma, sed nouem annis Galeacio maior, antea nupserat Nino Pisano Galluræ in Sardinia Regulo, antiqua stirpe & multis diuitiis claro: ex eóque genitam nubilem puellam Mediolanum adduxerat, vt ludis nuptialibus interesset, qui Regio sumptu æditi, totius Italiæ vrbes inusitatæ magnificentiæ fama compleuerunt. Nam præter simulachra certaminum, & castellorum expugnationes quæ armatis cohortibus & turmis inter se cõcurrentibus ædebantur, publici epuli apparatum & matronarum saltationes, qui ad spectacula conuenerant vehementer admirati sunt. Mille siquidem per tres classes discumbentibus conuiuis singulæ vestes cum sericæ aureæque, tum laneæ coccineæ aut acu pictæ dono datæ sunt Burra socrus eas miro ordine, eruditóque iudicio sublatis mensis

distribuēte. Tot verò nouæ nuptæ collata munera gēmarum atq; monilium, cælatíque argenti & purpuræ textilis, à legatis sociarum vrbium Patritiísque ciuibus, vt opulentissimorum regum diuitiis æquarētur. Et hercle vel hinc mirari iuuat tam malignū, quàm postea falsum Danthis poetæ iudicium, quum ex hoc coniugio Viperam Gallura inferiorem putarit. Cæterùm Galeacius confirmatis Actii opibus, Taruisii Præturā obtinuit à Gerardo Caminate eius vrbis domino, cui ex Beatrice priuigna nupserat. gessit autem eum honorem summa cum dignitate, ita vt nulla in re exulis vultum præferret, profiteretúrque se breui ad veteris fortunæ imperium rediturum. Nec id votum diu fefellit, Henrici Cæsaris aduentu, quo dissidentium inter se Tyrannorum opes vehemēti ruina prostratæ sunt. Aderat Matthæo patri Galeacius ex paterno consilio vti oporteret arma expediens, & felici virtute semper dimicans: nam paternis auspiciis aduersæ factionis vires attriuerat, Ducésq; belli, & Guelphi nominis Principes in potestatem redegerat. Quibus sublatis, singulæ Cisalpinæ Galliæ vrbes ad Magni Matthæi authoritatem se contulerant. Ipse quoque proprio vtens consilio, & suis subnixus copiis, quum ad augendam potentiam per se bella gereret, Guelphis formidandus esse cœperat, vel ob id quòd Placentiam, Alberto Scoto vetere patris proditore armis eiecto captóque, suæ ditionis fecisset: nec multū inde Iacobo Caualcaboue Cremonensium Tyranno, ad Bardum vicū acie profligato atque interfecto, Cremonā valida classe, & magnis copiis circunuallatam, ferróq; demum & fame perdomitam subegisset. Nec

minore virtutis fama Marcus frater à patre rei Ligusticæ præpositus, aduersus Robertum Regem bellum gerebat: & Luchinus bellica laude nulli fratrum inferior, Guelphóque nomini vehementer infensus, in præcipuo terrore erat, quòd ab eo ad Tanari pontem, Vgo Baucius Roberti Regis equitum magister commisso prælio victus atque interfectus extitisset. Quibus de causis Guelphi nominis Principes admonebãtur, vt accisis in Etruria partium viribus, & tum in Cisalpina Gallia maximè profligatis, maiora præsidia compararent, quibus Matthæi potentiæ obuiam iretur. Itaque renouatis inter se fœderibus, Pontifex, Robertus, & Florentini peritos rei militaris duces, & validas bellicosarum gentium copias è Narbonensi prouincia, Burgũdis scilicet Allobrogibus ac Heluetiis, in Italiam adduxerunt, vsque adeò ingenti studio sumptúque, vt transmissa grandi pecunia, Henricum Austrium designati Cæsaris fratrem è Germania, & è Gallia Philippũ Valesium qui postea Rex fuit, aduersus Vicecomites in Italiam euocarint. Sed Germanos Matthæus multa largitione demum auertit: Gallos verò Galeacius & Marcus ostentato exercitu ita terruerunt, vt facilè demum humanitate & multis muneribus victi, ex colloquio trans Alpes nusquã districtis gladiis redierint. Descenderat Philippus ingenti cursu ad Sesithem amnem præter Vercellas, iuuenili quodam vigore animi hostem contemnens, nec ob id sociorum auxilia expectans: ita vt in insidias præceps datus esse videretur, nisi Galeacius paternæ grauitatis æmulus, vel in multa spe exploratæ victoriæ, à conferenda pugna, inuito etiam fratre collega

temperasset. Nolebat enim validam atque propinquā gentem, nulla propè de causa nullóque odio, sed leui admodum bellicosæ iuuentutis alacritate ad bellum excitam, ipsúmq; præsertim regium sanguinem inexpiabili iniuria afficere: vti esset necesse, si conserto prælio totius ferè Galliæ Nobilitatem profligari ac interfici contigisset. Impetrato siquidem colloquio, & per inducias ostentatis miro ordine vniuersis copiis quas vallatas castris eduxerat, facilè Gallorū proceribus demonstrauit, quàm stultum & miserum foret, pro alieno commodo propriæ dignitatis & vitæ periculosam aleam subire. Nec vlla res Galeacii facūdo ore differentis fidem eleuabat, quum veteris beneficii memoriam præferret, quòd à Carolo Rege balthei militaris honore fuisset honestatus: & tum produceret præter numerosum peditatum, quinque milia vtriusque armaturæ equitum, in queis sexcentorū ferè nobilium cataphractorum ala, decoro simul atque terribili coruscantium armorum cultu stupentes Gallos permouit, vt authore Ebrardo equitū Magistro, viro æquè prudenti ac strenuo, certam pacem potius quàm anceps bellum percuperent. Cum hac enim ala Marcus Galeacii frater, cùm specie ipsa excelsi corporis, tum sua felicium præliorum fama inclytus, explicatis turmis decurrerat. Gestabant singuli equites in cono cassidis & in lacinia, Phrygii operis squamosam viperam, cruenti pueri crura dentato ore deuorantem. erat enim familiæ vetus insigne. Qua inusitata specie Gallos, vtpote non intellecto argumento, vehementer commotos fuisse, ideóque magnis muneribus excultos, vtili consilio potius quàm

decoro, Villanus Florentinorum annalium ſcriptor in Galliam rediiſſe perſcribit. Sed Matthæo patre vita functo grauiora demum Pontificis & Roberti Regis arma, conſpirantiúmque Patritiorum vim, ac Germani militis perfidiam ſummo cum diſcrimine ſalutis expertus eſt. In eo enim vetere decreto fœderati hoſtes permanſerant, vt pulſis Principatu Matthæi liberis, res Mediolanenſis ſub inani libertatis nomine, Guelpharum partium auſpiciis regeretur. Itaq; Leodriſius & Garbagnatus atque Cribellus cùm ſuo liuore ac odio perciti, tum honoris maximi & certæ potentiæ non dubia ſpe inflati, in id ſatagebant vt ciues deprauarent atque diducerent, Pontificiíque legati nomine Germanos, diuiſa inter eos pecunia, opimíſque ſtipendiis propoſitis, ad defectionem impellerent. Primi omnium Rogerius & Anechinus Vindelici Centuriones, ſoluto pudore defecerunt: nec ciuitas per ſe inſtabilis dubitauit quin Germanorum exemplum ſequeretur. Qua repentina veteranorum defectione circunuenti Galeacius & Marcus, quum atrociora timerent, Laudem Pompeiam ad Viſtarinos veteres amicos ſe receperunt. Eorum autem diſceſſu ciuitas creatis ex vnaquaque tribu Decurionibus, libertatem arripuit. Cæterùm immutatus in vrbe ſtatus hunc habuit euentum, vt factioſi ad arma excitati, duce quodam Burro, Guelpharum partium vexillum attollerẽt: admirantibúſque primò, & mox non temere ſibi metuentibus Gibellinis, tumultuoſè per vrbem deferrẽtur: Guelphi quoque ex Martiana Abduani agri regione, & Brigantinis montibus, Liciniforóque præſertim, Tignaca Parauicino duce, ho-

mine turbulento, Modoetiam occuparent. Id facinus Mediolanensis Reipublicæ Decuriones magnopere commouit, quòd noui imperii maiestas seditiosorũ temeritate sugillari contemníque videretur. Ipsos porrò Gibellinos admonuit, vt armata præsidia compararent. Mittitur ergo Leodrisius cum exercitu, qui Modoetiam, si dicto audiẽs esse Tignaca nolit, admotis machinis expugnet. Nec mora Guelphis maiore pertinacia quàm vi resistentibus, Leodrisius disrupto muro ac excitatis ad prædam Germanis, opposita munimenta perrumpit: multísque cæsis capitur Tignaca, oppidúmq; diripitur. Hinc non obscurè animaduersum est, non aliam ob causam Galeacium fratrésque eius Mediolano expulsos fuisse, quàm vt Guelpharum partium dominatus induceretur. Nam veteres hostes sempérque antea exules Turriani reuocabãtur, & Legatus hominem natione Burgundum, quòd esset è Turriana familia, vrbi præfecerat. Nec Germani, quanquam mercenarii milites, Roberti Regis atque Pontificis nomen Cæsaribus infensum, pacatis auribus accipiebant: & tum fortè stipendia à Legato Cardinale Regiísque præfectis largissimè promissa, nequaquam liberali manu soluebantur. Quibus de rebus Germani Henrico Grunistenio pernobili duce concionante, sublatis dextris Galeaciũ continuò reuocandum censent, decernúntque ad eum legatos summæ dignitatis Centuriones, qui condonatæ veniæ fidem accipiant, vt Rogerio & Anechino cæterísque recentis infidæ leuitatis authoribus caueretur. Grunistenius enim virtutem, fidem, munificentiam, ac animi magnitudinẽ, quæ in Galeacio

ſpectabantur, eximiis laudibus extulerat, ita vt ſe vadem atque obſidem præſtaret. Marcus quoque opportunè in vrbem noctu regreſſus, Leodriſium inexpectata Guelphorum audacia perturbatum, animaduerſóque periculo conſilii ſui non obſcurè pœnitentem cum lachrymis exorarat, vt iure ſanguinis ad familiæ ſalutem pariter ac dignitatem cum Galeacio in gratiam rediret, nec veteres Vicecomitum hoſtes ipſorum inteſtino malo lætari pateretur. Itaque poſtri die Galeacius non ſecus ac ſi ex venatu ſuburbanóq; ſeceſſu, non ab exilio domum rediret, læta ciuitate in vrbem eſt reductus. Eius aduentu Garbagnatus & Cribellus ad Legatum arrepta fuga perfugerunt: Burgũdúſque Turrianus vrbis præfectus cum Guliermo Ruramonte Regio legato pariter euaſit. Sed nõ multo pòſt Pontificiæ Regiæque copiæ adiunctis Florẽtinorum auxiliis, & Pagano Turriano Aquilegiæ Patriarcha cum gentilibus ſuis ad id bellum euocato, ad Abduam contenderunt: eo cõſilio, vt ſuperato amne, recta Mediolanum contenderent. Imperii militaris nomen erat penes Gaſtonem, Legati ex fratre nepotem. Cæterùm Raimundus Cardonius Hiſpanus, Hẽricúſque Flandrius & Simon Turrianus clariſſimi duces, gerendi belli munia ſuſceperant: cenſebanturque in eorum exercitu quadraginta milia peditum, & decem milia galeatorum equitum, ex omnibus fere Europæ gentibus mercede collecta. Vbi ad flumen peruentum eſt paulò ſupra Tritium, vado reperto cũ primis equitum agminibus Garbagnatus & Cribellus tranſiuere. Tum verò Marcus qui ad id vadum aduolarat, ita primos vrgẽdo cædendóque perturbauit,

vt ambo duces intercepti atque agniti, sæuiente in eos Marco protinus interficerentur. Sed compulsis in amnem primis, Florentinorum turmæ eodem vado tranantes, quominus reliqui ad vnum interirent, maturè opem tulerunt. At Marcus acerbissimorum inimicorum cæde contentus, vti impar viribus, Mediolanum se recepit. Nec multo post ipse Marcus atque Luchinus cum hostibus ad Tricellã pagum, sexto ab vrbe lapide, dimidio minore, sed aliquanto promptiore exercitu freti, audacissimè insigni cruentóque prælio contenderunt, ad non dubiam hercle victoriã, nisi graue Luchini acceptum vulnus, incumbentis in obuersa iam planè hostium terga Marci impetum retardasset. Exinde hostes promotis ad Comensem portam castris, Mediolanum per aliquot menses obsederunt. Interim Galeacius à Ludouico Bauaro Cæsare auxilia equitum postulauit, venitque Mediolanum Bertoldus Guiffes cum quingẽtis galeatis equitibus: strenuéque id bellum aduersus obsidẽtes multis prosperis eruptionibus gestum est. Sed hostes quum vera vi nihil proficerẽt, ad insidias versi Heluetiam cohortem multa pecunia corruperunt, vt quum in statione esset, Galeacius reuisens custodias interficeretur. Sed detecto scelesto consilio, primus omnium Ioannes, tametsi sacris erat initiatus, militari animo captis armis proditores adortus, conceptæ perfidiæ pœnas dare coegit. Hic est ille qui Archiepiscopus Mediolanensis factus, secundissima eximiæ virtutis fama, maiorum suorum imperium latè propagauit & auxit. Post detectam & continuò vindicatam Heluetiorum coniurationem, Gastone morbo absumpto,

Cardonius & Flandrius deſperata victoria, noctu, nec conclamatis quidem vaſis, Modoetiam ſeſe receperunt, noua item auxilia à Legato qui Placentiæ conſederat, expectantes. Eam enim vrbem Vergusius Lādus, expulſo ex inſidiis Actio Galeacii filio, acceptáque pecunia Legato tradiderat. Propterea Cardonius & Flandrius Modoetiæ planè obſeſſi, ad Vaprium vicum Abduam ponte conſtrauerant, vt ab eo expeditus recipiendis commeatibus venturiſque auxiliis tranſitus præberetur. At cognito hoſtium conſilio, Galeacius eum pontem omnino ſibi præcidendum ſtatuit, coniectura iudicans, ſi eò properaret, nihil hoſtes cunctaturos, quin educto exercitu ad tuendum pontem conuolarent, & quam ipſe omnibus artibus quærebat conſerendæ pugnæ occaſionem, non iniquo loco protinus aperirent: quòd in eius pontis beneficio, obtinendi commeatus & parandæ demum victoriæ ſpes omnis poſita videretur. Nec Galeacium ſummæ prudentiæ ducem opinio fefellit. Cardonius enim è Modoetia prægreſſus Vaprium, quam hoſtis optabat nobili prælio facultatem præbuit. In dextro cornu vbi Burgundiones Belgæque erant, Henricus curabat: in læuo, Simon & Paſſarinus Turriani, Vergusius item Landus cum Florentinæ alæ ducibus curabant: mediam aciem tenuit ipſe Cardonius, Gotholanis & Narbonenſibus atque Apulis turmis ſeptus. Peditatum omnem qui ex Italis & trāſalpinis gentibus conſtabat, ita diuiſerant, vt inualidis ſtrenui ac inermibus loricati miſcerentur. Cæterùm Cardonio copias ex Vaprio in patentem campū educente, inſtruentéque acies Galeacio, à diuerſa parte

vacuum ab hoste vicum inuadi atque incendi protinus iussit: quo incendio auersus hostis adeò perturbatus est, vt respectare & de insidiis intestináque perfidia dubitare cogeretur, quum ex aduerso vexilla Aquilis Viperísque fulgentia pleno passu appropinquare conspiceret. Nec mora Galeacius & Marcus hostem sarcinas suas ac impedimenta ingenti incendio pereuntia deplorantem, vtrinq; inuadunt. Marco primam aciem perrumpente, Flandrius aliquandiu restitit: sed eo strato, tota eius acies fusa profligatáq; est. Nec ab altero cornu Galeacii impetum Turrianæ Florentinæque alæ diu tulerunt, ita vt media acies à Gaudentio Marliano (is nobilis & vetus miles & dux impiger peditatui præerat) recta frõte loco mota, turbatis ordinibus in fugam verteretur: & Cardonius ad primum incursum magno à sagittariis & mox ab irruentibus cataphractis detrimento accepto, quòd flãmæ deflagrantis vici receptum eriperent, & in vtrunque latus victores fratres vehementer inueherentur, & præaltus amnis ex fuga vadũ tentantes primis verticibus absorberet, viuus in potestatem hostium deuenit: Præfecti Florentinæ alæ pariter capti. Simon Turrianus Guidone patre qui Mediolani imperium tenuerat genitus interiit. Sed ex minoribus ducibus promptissimus quisq; aut occubuit, aut in manus hostium deuenit. Vexilla quoq; maiora Roberti Regis, atque Pontificis, & Florentinorum Turrianorúmque relata sunt. Vnus ferè Henricus Flandrius à Germano equite captus, temeréque dimissus, quum pedes exutis armis totam noctem per syluas errabũdus effugisset, prima luce Modoetiam peruenit, quo Vergusius

ex merito extremi supplicii pœnā timēs, quòd Actiū Placētia pepulisset, ab initio aduersæ pugnæ, cum reliquiis profligati exercitus perfugerat. Ab his Ducibus instauratum est bellum, & Modoetia per aliquot menses fortiter defensa: sed magnis demum operibus circunuallatam oppugnatámque acriter, Vergusius ea conditione dedidit, vt nisi iustis auxiliis à Legato missis obsidio solueretur, ipse cum præsidio saluis rebus exiret. Iam enim Flandrius desperatis auxiliis noctu ex oppido profugerat, & Passarinus Turrianus quum opē obsessis afferre maturaret, à Marco ad Tiniosam turrē equestri prælio fuerat profligatus: quū paulo antè & ipse eadem vsus belli fortuna, Narbonēsium equitum manum, ad Caracam supra Lambrum negligenter excubantē, oppressisset. Sed tantis hostiū copiis aut ferro aut pestilentia deletis, victor Galeacius præcellenti iudicio vir, sibi omnino pacē parandā esse constituit, quòd inexhaustis rediuiuisq; potētissimorum hostium opibus se imparem cerneret, sæpéque dimicando vires experiri, ac instabilem fortunā toties lacessere periculosum arbitraretur. Erat in custodia Raimundus Cardonius dux hostium, vir solerti grauíque ingenio præditus: hunc idoneū existimans per quem à Pontifice pacem peteret, carcere liberaliter emisit, vsqueadeo egregiè simulata fuga, vt duo ex intimis familiaribus insigni nobilitate iuuenes Becalcius Landrianus & Phœbus Cōtes, elabentē secuti prodidisse custodiam putarētur, singulari quidem cum infamia & summo cū dolore propinquorū, quum Galeacius eos tanquā admissi sceleris reos per præconē exilio multauisset. At Hispanus (vti generosum

nerosum decebat) syncera fide causam egit, Placentiæ primò apud Legatum, & mox Auenionem contendens, apud Pontificem, Landriano & Phœbo arbitris, & peculiari oratione prolatísque mandatis suppliciter pacem petentibus. Nec abnuit Pontifex, quòd eã Cardonius omnino vtilem fore differebat, videretúrque ex commodo dignitatéque Pontificii nominis, si Christiana benignitate clementiáque inductus, eos in clientelam fidémque reciperet, qui ab eximia virtute diis & Fortunæ cordi essent, & vti bellis omnibus inuicti, non temerè ab his qui virium periculum fecissent, insuperabiles crederentur. Petebat autem Pontifex ex consilio Roberti Regis, qui super ea re consultus fuerat, vt postquam Galeacius conuerso studio amicum fidelémque clientẽ Romani Põtificis se fore profiteretur, etiam gerendo bello socius esse eosdémque hostes habere vellet. Sed is vnum Cæsarem beneficiarió sque eius excipiens, adduci non potuit vt quicquam polliceretur, quod familiæ suæ antiquissimo studio indignum cẽseri posset. Cæterùm eo modo confecta pace, Cardonius iterum magnis exercitibus à Pontifice Robertóque Rege præfectus est, postulantibus eum Florentinis, qui à Castruccio vehementer exagitati, veteribus innixi studiis Guelpharum partium nomen magnis opibus tuebantur. Itaque Cardonius ab ostio Rhodani triremibus Telamonem deuectus, Florentiæ militaris imperii sceptrum solennéque vexillum accepit, & contra Castruccium ad Phocẽsium paludes castrametatus est. Phœbus autem & Landrianus ab eo humaniter dimissi ad Galeacium contenderunt, quibus protinus pristinæ famæ

decus restituit:quanquam confecti negotii arcana tũ minimè nudanda viderentur. Eos enim non obscurè de se benemeritos liberali gratóque animo tota ea simulatæ perfidiæ suspicione liberandos existimabat, qui nihil subeũdæ infamiæ nomen veriti, modò iussis fideli obsequio parerent, periculosi officii munus impleuissent. Nec demum Galeacius vel Castruccio, sibi priuato publicóque nomine coniunctissimo, vel ipsis Etruriæ Gibellinis defuit, quin maturè transmissis auxiliis opem ferret. Actius enim filius per Apuanos Ligures Lucam descendere iussus cum septingẽtis cataphractis equitibus magna ex parte Germanis, ad Castruccium in castra peruenit, vsqueadeo opportunè atque feliciter, vt commissa ad Altopassum nobili pugna, Cardonius iterum caperetur, & Florentinorum vexilla cum legatis & ducibus, cæso profligatóque toto exercitu, in Castruccii potestatem deuenirent. Cæterùm Galeacius, qui tantos coniurãtium hostium exercitus, tótq; vario euentu commissis prælijs, & parta demum memorabili victoria, inuicto animo superauit, postremò vel vndique victor & felix, propinquorum insidias effugere non potuit. Leodrisius enim & antè aduersus Matthæum, & nuper perfidiosa malignitate infamis, ac ideo semper inquietus, ex interuallo, vt plerunque accidit, validior ad insaniam redierat, adauctóque scelere Marcum Galeacii fratrem facilè deprauarat, plenum quidem bellica laude, sed ob id multa superbia multáque occulti liuoris bile redundãtem. Hic ingenii captu supra æquũ turbidus & ferox, tanquam periculorum omnium socius, & totius victoriæ præclarus adiutor, fratrem re-

rum dominum ferre non poterat vel natu maximũ, & prudentiæ authoritate potiorem. Et quum regnũ duos non caperet, quibus modis id assequeretur violentus & vecors agitabat. Præbuit autem occasionem maturando flagitio Ludouici Bauari Cæsaris aduentus, qui euocante Galeacio vt Pontificis Robertíque Regis & Florentinorum adauctæ potentiæ obuiã iretur, Veronam peruenerat. Itaq; Marcus & Leodrisius officii simulatione Cæsari obuiam eũtes, Veronæ Galeacium multis oneratum calumniis, maiestatis reũ fecerunt, conueniente ad id scelus Cane Scaligero, qui ex aliena discordia turbatis rebus obuentura sibi commoda vir vtique astutus ac ambitiosus expectabat. Cæterùm Cæsari à Marco & Leodrisio per Camonicos tramites Comũ perducto, Galeacius affuit ornatissimo comitatu Cæsarem æquans, donáque afferens nouo nec admodum opulenter instructo Cæsari gratissima. Ibi de fraternis insidiis certius didicit, Franchinúmque Ruscam Comensium Tyrannum ab se Scaligeri Canis exemplo diductum sensit. Accusabatur atrociter quòd importuna parandæ pacis cupiditate adductus, Gibellinarum partium graui damno cum Pontifice transegisset, Cardonio præsertim tanto duce periniqua plenáque perfidiæ simulatione hostibus restituto: & Mediolani sublata libertate, propinquis amicísque veteribus planè contemptis, impotenter superbéque regnaret. His quoque summæ offensionis criminationes addiderant, quibus diluendis quum vehementer æstuaret, graui admodum voce dixisse fertur, Dum me Marcus frater impiè ferit, sese temere consauciat. Id verò deferentibus amicis

audiens Marcus, acutè respondit, De hoc quid in fatis futurum sit Galeacius viderit, qui ædepol fratrem nõ habet, quum solus regnet. Sed eam disceptationem Cæsar distulit, Comóque profectus per Modoetiã Mediolanũ peruenit, quo Galeacius præcesserat, vt quæ ad solennis pompæ ornatum & lautitiam pertinebãt, magnificè atq; celeriter appararet. Itaq; liberali sumptu & planè regio splẽdore Cæsar exceptus est, & Calendis demũ Iuniis in templo Diui Ambrosii ferreo diademate coronatus, tradẽte insignia Guidone Tarlao Aretinorum Antistite. Is in Italia Gibellinarum partium principẽ agebat. Interfuit & ipse Canis Scaliger, qui mille equites galeatos & delectorum peditum aliquot cohortes, ad ornandum augendúmque Cæsaris comitatum adduxerat, vt studium suum erga Cæsarem ostentaret. Hic præalta ambitione incẽsus, oblata ingenti pecunia, petebat à Cæsare, vt Mediolani Augustali iure princeps diceretur: magno siquidem astu apud proceres Germanorum, Galeacium vel nullo certo indicio maiestatis reum, nec adhuc ad dicendum causam ad tribunal Cæsaris vocatũ, maligno infamíque iudicio prædamnabat. Sed Cæsar graui admodum ancipitis consilii suspensus cura, quid sibi decernendum foret minimè statuebat. Ita Scaligero respondit, ut spem minimè præcideret, & præsentibus eius copiis ad patrandum facinus vteretur. Interea dabat operam vt Germanici sanguinis vetus miles perpetuis stipendiis & beneficiis Galeacio obstrictus, vel ab ipsa Matthæi Magni Othonísque memoria fidẽ mutaret, nouúmq; sibi, reiecto superiore, sacramentum diceret. æquum enim postulare vide-

batur, quum pro sua & Germanicæ gentis dignitate salutéque peteret, vt firmissimo consensu Aquilã Romani imperii signũ respicere, idq; tueri, & se vadentẽ Romam sequi vellent: futurum enim esse vt maturè opima stipendia, & digna ipsorum fide virtutéq; præmia consequerentur. Nec mora Germanis graui scelere, nisi id præsentia Cæsaris eleuaret, fidem occultè mutantibus, concilium solenne proceribus indicitur, vocatúrque ad id Galeacius cum fratribus Actióque filio. Tum verò Marcus prodit, venenúmque dirum domui sibíque demum lethale euomens, petit supplex vt æqui iuris libertatem ciuitati restituat, oppressam & planè extinctam inusitata tyrãnide superbi fratris. Id si æquissimus Cæsar impetrari à miseris pateretur, Mediolanenses quantam oporteret in stipendium pecuniam præbituros, nec à fide ac amicitia Cæsarum vllo vnquam tempore discessuros. Aderat fortè persoluendi stipendii dies, nec eam pecuniã Galeacius exhausto iam planè ærario, cui per tres menses Cæsar auiditate insatiabili & grauis & importunus extiterat, nisi cunctanter expediebat, quam sine graui discrimine tanta oneratus calumnia imperare non poterat, Patritiis iam planè Marci & Leodrisii malignitate deprauatis, populóque per se cupido rerũ nouarum, ad spem libertatis erecto. Cæterùm Galeaciũ generosa oratione obiecta crimina refellentem, nec talem omnino iniuriam veritum, ex cõposito Prætorii præfectus cum Luchino Ioannéque fratribus, Actióq; filio in proximum cubiculum deducit, quasi Cæsar remoto reo liberius loqui vellet. Sed iam captis Cæsar capitale supplicium comminatur, nisi triduo

Modoetianam arcem tradi iubeant. Id autem à forti fideliq; custode vix multis cum lachrymis impetratum est. Quũ in tanto coniugis periculo trepida Beatrix vxor Modoetiam peruolasset, missus est qui deditam arcem reciperet, nouúmque præsidium imponeret Guido Tarlatus, biduóque pòst Nonis Iuliis Galeacius cum Actio filio, Luchinóque & Ioanne fratribus, in ea arce duræ custodiæ traditur: non equidem omnino iniqua sorte, vt fabrefacti paulo antè ab se tetri carceris furnum, ita à depressa testudine vocatũ, primus experiretur, quem aduersarũ partium captiuis ad pœnam parauisset. Verùm eam calamitatem vehemẽter adauxit custodiæ præfectus, è Norico Antius Rizaccus, ingenio ita immiti erga miseros tantæ modò fortunæ Principes, vt nec quotidianis muneribus emollitus, quicquã de inhumana feritate remitteret. Mirum porrò dictu est quum rerum domini tantis muniti præsidiis dolo caperentur, neminem omnino se cõmouisse: pauci enim ex his qui aderãt, id factum senserunt. Quis hercle perpetuum ac acerrimum Cæsariani nominis defensorem, ab ipso Cæsare summis precibus in Italiam euocato excultóque tantis officiis atque muneribus, capi potuisse credidisset, & tum præsertim quum nulla in Cæsare vel alienati animi, vel commutati vultus signa præcessissent: nec in damnato verius quàm reo, vllus omnino metus ex conflata calumnia (si ingenuum concitati ac æstuantis animi ruborem demeres) cõspiceretur? Sed potiundi auri dira cupiditas, quæ in Ludouico profunda atq; infinita demum apparuit, accusante Marco & immodica pollicente, vehementer excitata, &

veteris clientelæ & recentis officii, & hospitalis amicitiæ iura facilè resoluit. Sequēti enim die astuto Cæsaris consilio, viri insignes viginti quatuor è singulis tribubus regendæ reipublicæ creati sunt ad imaginē antiquæ libertatis: sed imperata subinde est pecunia honorarii subsidii nomine, & ea quidem multo amplior quàm à Galeacio poposcisset. Nec multo pòst qui summæ rerum publicóque consilio & tutelæ vrbis præesset, cum delecta manu Germanorum delectus est Guliermus Monfortius. His rebus Mediolani constitutis, Cæsar Vrceos Brixiani agri oppidum cōtendit, vbi concilium indixerat, euocatis vndique sociarum vrbium tyrannis. Ibi ad leniendam inuidiam atrocis facti, literas protulit concepti cum Pontifice fœderis indices, captis (vt dicebat) Galeacii tabellariis interceptas: quas tamen pleriq; commentitias & falsas existimarunt, vt Villanus Florentinorum annalium eius ætatis scriptor, vel ex professo Vicecomitum nomini infensus, scriptum reliquit. Gibellinæ siquidem factionis principes, inexpectata Galeacii calamitate tanquam communi malo atq; periculo cōsternati, Cæsarem non obscurè oderant, ingenio suspicaci ac sæuo maximéq; rapaci partium neruos atrocissimè conuellentem. Verùm paucos post dies impetratis à Scaligero & Atestino Passarinóq; Mantuano equitum auxiliis, Romam iter intendens in Etruriá descendit. Pisani portas clausere, nec Cæsaris expilātis socias vrbes dicto audiētes futuri videbātur, nisi Castruccius, à quo Cæsar amicissimè receptus, pecuniáq; adiutus fuerat, nouo adiuncto exercitu Pisanis, nisi Cæsarem reciperet, extremas suburbani agri cla-

des denũtiasset. Cæterùm Cæsar Pisanis pecunia multatis, ascitóque sibi Castruccio, via Aurelia quæ maritima dicitur, Romam contendit. Nec mora insigni studio Sarræ Columnæ Iacobíque Sabelli, in Vaticano coronatur, tradente diadema Petro Coruario, quẽ cœnobio eductum, Pontificiáque tiara exornatum, Nicolai quarti nomine Pontificem appellarant, vt in vrbe Ioannis legitimi Pontificis authoritas aboleretur. Ludouicum enim Bauarum Ioannes Roberto Regi fœdere coniunctus, tãquam Gibellinarum partium præcipuus hostis, Pseudocæsarem appellabat, ac anathemate persequebatur. Romanus quoque populus præsentem Pontificem colere, quàm venerari absentem malebat, vel ob id inuisum, quòd multis legationibus euocatus, Auenionem sacrosanctæ vrbi prætulisset. Dum hæc fierent, Castruccius quem antea Lucensium & Pistoriensium Lunensiúmque ducem Cæsar appellarat, accumulatis honoribus, Senator Vrbis, Comes Lateranus, & Cæsareæ Aquilæ vexillifer effectus est. In eo enim vno Cæsaris spes & opes sitæ erant, quoniam nemo eo vel acumine ingenii & consilii grauitate validior fuit: quum etiam cæteris eius ætatis ducibus, in tota gerendi belli fortuna felicior haberetur. Is maximis officiorum vinculis familiæ Vicecomitum obligatus, nullam prætermittebat occasionem quin Galeacium Cæsari commendaret, oraretque supplex, ne diutius Guelphos Romani imperii internecinos hostes præstantissimi viri calamitate lætari pateretur. Verùm Cæsar, ne insontibus iniuriam temere fecisse videri posset, æquo durius respondebat, quanquam & Sarræ & Sabelli maximæ au

thoritatis & gratiæ procerum continuæ preces adderentur: & Marcus admissi sceleris pœnitentia adductus, castigante atq; exorante Castruccio à vetere diri odii insania discessisset, peterétque excussis ingenuo pudore lachrymis, vt exutis imperio fratribus saltem cũ libertate vita redderetur, quæ in eo carcere breuissima censeri posset, nisi Cæsar clemẽtiæ nomine satis pœnarũ eos pro vetere superbia, ex beatissimis factos mortaliũ omniũ miserrimos, dedisse existimaret. Dũ Romæ tantis deprecationibus res ageretur, Castruccio nuntiatũ est Florẽtinos Pistorium vrbem paucorum proditione in potestatem redegisse. Qua re vehementer perturbatus, nec obscurè Cæsari succensens, quòd aliquanto grauior hostis Gibellino quàm Guelpho nomini præposteris cõsiliis euasisset, abducto suo milite ad recuperandam amissam vrbem magnis itineribus Lucam contendit. Eius viri discessu permotus Cæsar, quòd pecuniæ inopia premeretur, nec Romani in ea expediẽda præstò essent, & propinquæ Vrbi ciuitates intestino bello laborarent, Robertíq; Regis exercitus ab Aquila Latióq; demum Romanis finibus immineret, animi sentẽtiam mutauit: perscriptísque literis Antio Rizacco Modoetianæ arcis custodi, Guliermóque Monfortio Mediolanensi Reipublicæ præposito, Vicecomites custodia educi, pristinæque libertati restitui iussit. Itaque Galeacius cum fratribus filióque, quum à Nonis Iuliis ad Sexto Calendas Apriles in prædura custodia fuisset, incredibili veterum amicorum lætitia, Modoetianorúmque insigni gratulatione liberatus est: ea conditione vt proficiscenti ab Vrbe Cæsari, honoris causa Pisis occur-

rerent. Sed Galeacius curato corpore instructáque ad profectionem vetere familia, ac ascitis ex numero veteranorum lectissimis Cẽturionibus, equitũmq; Præfectis, nihil antiquius habuit quàm vt ad Castrucciũ, tanquam salutis partǽque libertatis præcipuum authorem, ad agendas gratias communicandáque consilia in Etruriam contenderet. Is tum Pistorium circunuallatũ præaltis aggeribus, graui obsidione premebat: ita vt imitatus Cæsarem Dictatorem ad Alexiam, contento intra munitiones exercitu, vtrinque vallo fossáque munitus, eruptiones facilè sustineret: nec exteriores hostium copiæ, quanquam essent amplissimæ, adoriri munitiones auderent. Ingẽtes enim balistas, quæ tum erant pro æneis tormentis, atq; item maiores scorpiones in æditis aggerum propugnaculis peritissimè collocarat. Is venientem Galeacium arctissimè complexus, quòd eum vnicè adamaret, ac in eo ex tot rebus militiæ fortiter atque feliciter gestis animi magnitudinem admiraretur, omnibus copiis ac absoluendis operibus præfecit, dum ipse ad explicandas ærarii difficultates Lucam profecturus, confecto ibi negotio in castra reuerteretur. Eo itaque non multos post dies reuerso, & munitiones mirificè adauctas laudante, ita inter se compararunt, vt Galeacius interiores munitiones aduersus erumpentes circumpositis nocturnis diurnísq; stationibus tueretur: ipse exteriores, obuertendo vrbi terga, cum multo maxima copiarum parte defenderet. Nam Florentini duce Philippo Sanginetto Gallo, qui Pistorium ex insidiis ceperat, ac Beltromone Baucio, qui erat Pontificiorum equitum magister, supra numerosum pedita-

tum, ſeptem milia galeatorum equitum in conſpe-ctum obſeſſæ vrbis adduxerant, aſſiduo tubarum clangore Caſtruccium ad pugnam prouocantes, quòd ſubire aggeres eóſque vltrò perrumpere conari, à peritiſſimis eius ætatis ducibus defenſos, ſtultũ & luctuoſum fore exiſtimabant. Nec multo pòſt Florentini inde copias in Piſanum & Lucenſem agrum vertentes, diſceſſerunt, vt Caſtruccius ſuarum rerum incendiis permotus, Lucenſibus opem ferre cogeretur. Sed degeneris conſilii conatum irridente Caſtruccio, ac itidem ignauiã exprobrante, Piſtorienſes animis conciderunt, ita vt mox deſperatis rebus ſe dederent, ea conditione, vt niſi ſociorum exercitus intra quintũ diem aut iuſtam commeatus copiã inferret, aut prælii fortunam experirẽtur, ipſi cõtinuò vita incolumi ſaluóque præſidio portas aperirent. Dum hæc agerẽtur, vehemens atque lethalis morbus Galeacium inuaſit, exuſtum ſcilicet Auguſti ſolibus, perpetuíſque laboribus ex diuturna obſidione fatigatum. Nihl autem de ſæuo impetu febre remittẽte, vt commodius opportuna remedia pararentur, ad Piſciam oppidum lectica delatus eſt. Ibi eũ triduo pòſt abſumpſit morbus, quum impleſſet alterum & quinquageſimũ ætatis annum. Videri hercle potuit infelix, ex tanta vtiq; fortuna collapſus, niſi viro ad victorias nato, vel exuli, in ipſa victoria mori contigiſſet. Funeratus eſt Lucæ miro ſtudio in eum ſupremos honores conferente Caſtruccio. Tumulũ autem hoc epigrãmate poeta eo rudi ſæculo non inſulſus, honeſtauit,

Hic iacet in parua (maiori dignus at) Vrna,
Sanguinis Anguigeri Galeaz & gloria belli:

Magnanimus, contemptor opum, formáque decorus.
Extulit hunc virtus, mala sors mox fortiter vrsit,
Quam rursus vincens, simul & virtute refringens,
Victor decedit, felix & in astra recedit.

Nec ipse quoque Castruccius diu victoriæ suæ gloriæque superfuit. Ingruẽte enim pestilenti autumno ex hisdem Pistoriensis belli laboribus accersita febre, intra vigesimum diem Galeacii fatum est cõsequutus: vir haud dubiè antiquis ducibus bellica virtute comparandus, nisi tyranni nomen ex atrocibus factis inuidiæ expositum, vel præcellentis virtutis famam facilè prægrauaret. Excessit è vita tribus annis Galeacio minor, ita vt ad consumati Imperatoris existimationẽ, nisi præmatura fata vitæ cursum præcidissent, Etruscis peruẽturus esse crederetur. Quanquã Macchiauellus Florẽtinus improbè corrupta historiarum fide, in eum præferocem patriæ hostem impudentissimè iocatus, dum eius vitam commentitiè lasciuéq; contra veritatem ad risum nauseámque perscriberet, id vnum malignè cõtenderit, vt Nicolai Tegrimi Lucensis syncerissimè cuncta de Castruccio Latinè enarrantis, spectata authoritas interposito mendacio apud posteros eleuaretur.

Actius egregii artificis manu depictus in templo Diui Gothardi ad læuam introeuntibus conspicitur. Videmus etiam parem eius effigiem in templo Diui Marci, extra Beatricem portam. Sed statua eximiæ cælaturæ ex Lunensi marmore sepulchro imposita, depictæ similitudinem exactè reddit.

ACTIVS.

ACtius vigore bellico & præalto cōstā tis ingenii ſpiritu patri Galeacio facilè par, efficaci verò prudentia & longa infracti animi fortitudine auo Matthæo perſimilis, collapſam familiæ fortunam admirabili virtute reſtituit: tanta quoque felicitate, vt recuperato dominatu, imperii fines paucis annis protulerit. Sed ab initio multa ei aduerſa obuenere: nam in exilio natus & educatus, pueritiā ſimul & adoleſcentiam nulla certa cum laude tranſegit. Poſtremò iam planè vir Placentiæ in præſidio à patre relictus, quum is perditis propè rebus opem ferens, Mediolanum conuolaſſet, eam vrbem tantis laboribus partam, vnius horæ momento infeliciter amiſit, occupante Verguſio Landa, qui valida Legati Cardinalis ala equitum & magna exulum manu fretus, irruperat, vitatis quidē diuerſo itinere Actianis copiis, quæ aduerſus aduentantem exierant. Tanta porrò irrumpentis Verguſii celeritas fuit, vt Actius breue ad fugā ſpatium nactus, ægrè hoſtium manus euaſerit, adiuuante præſertim matre, quæ tam ſubito quàm ſalutari cōſilio, effuſis in limine domus aureæ monetæ ſacculis, intrantes, ſtatímque auidè ſparſam pecuniā colligentes, aliquandiu morata fuerat. Erat Verguſius vir bello acer, ſed ab ingenio maximè turbido ſemper inquietus: qui tametſi Gibellinæ factionis erat princeps, commutata voluntate ad Legatum perfugerat, quòd Galeacius vxoris eius pudicitiā procacius quàm deceret, pertentaſſet. Verùm Actius collectis copiis

ſuis,& Ferrarienſium Mātuanorúmque opibus adiutus, Sancti Domini oppidum in poteſtatem redegit, accuratéque bellicis operibus permuniens aduerſus hoſtes egregiè bellum geſſit, vſque ad id tempus quo Galeacius poſt deuictum captúmque Cardonium, & deletas eius copias, Modoetiámq; receptam, Caſtruccio opem imploranti auxilia in Etruriam tranſmiſit. Florentini enim nouas equitum alas ex vlteriore Gallia mercede conduxerant, coniunctiſque Roberti Regis & Pontificiis copiis, Cardonium qui nuper dimiſſus à Galeacio ad Pontificem peruenerat, ingentis exercitus imperatorem effecerant, ita vt Caſtruccius ſibi timere & maturam opem à ſociis, Galeacióq; imprimis & Paſſarino Mantuano Canéque Scaligero implorare cogerētur. Quamobrem coactis iam auxiliis Actium parantem ſibi iter ad Apenninum, vt in Etruriam tranſcenderet, in Sancti Domini oppido aliæ atque aliæ Florentinorum & Legati copiæ vehementer obſederant, vt deiectus ſpe auxiliorum Caſtruccius, priuſquam ſuccurri poſſet, à Cardonio circa Focenſium paludes opprimeretur. Sed magno cum dedecore obſidentium illatus eſt in oppidum commeatus, & recentes demum cohortes & ſociorū equites intrarunt, Actiúſque eductis ſignis detrectāte certamen hoſte, cum octingentis galeatis equitibus per Apuanos Ligures ad Caſtruccium contendit, vſque adeo opportunè, vt quum collatis caſtris prælium differri minimè poſſet, Caſtruccius eius aduentu magnopere lætaretur, & Cardonius triſte omen acciperet, quum fatales ſibi viperas in vexillis aſpexiſſet. Tū quoque lætū de ea victoria augurium Actio obuenit,

ſicuti à Franciſco Petrarca his verbis ſcriptum legimus: Actius Vicecomes, qui poſtea Mediolani dominium obtinuit, iuuenis nempe victorioſus antequam à podagris vinceretur, iuſſu patris profectus cum exercitu Apéninum tranſiit, & victis hoſtibus apud Altopaſſum, duce quidem Caſtruccio, ſed egregia opera eius adiuto, ad vincendum Bononienſes pari impetu fortunaq; ſe conuertit. In ea expeditione, quum fortè equo deſcendens requieſcit, ingens vipera nullo comite aduertente in galeam iuxta poſitá irrepſit, quam quum mox capiti reponeret, ſinuoſo quidem & horribili, ſed prorſus innocuo lapſu per decoras interriti ducis genas illa deſcendit. Eam à nemine lædi paſſus animoſus adoleſcens, ad omen geminæ victoriæ traxit, hinc præcipuè quòd ipſe pro ſigno bellico vipera vteretur. Nec multo pòſt cómiſſa eſt ea nobilis pugna ad Altopaſſum, in qua victor Caſtruccius præclara virtute Actii feliciter adiutus, vniuerſas hoſtium copias deleuit, captis fermè omnibus ducibus, ipſóq; præſertim Cardonio imperatore cum filio in poteſtatem redacto, & direptis caſtris. Quibus captiuis & ſpoliis aliquanto pòſt ſplendidiſſimum Romano more triumphũ adornauit. Qua in pompa ducti ante currum Cardonius Vrlimbacáque Germanus, & Guliermus Narſeius Gallus, & plerique illuſtres Gotholani & Narbonenſes equitum præfecti cum legatis Florẽtinis, gratiſſimum Lucenſi populo ſpectaculum præbuerunt. Sed Caſtruccius ſtatim ab Altopaſſo victoria vtendum ratus, victrices copias Florentiæ mœnibus admouit, ſuburbanas delicias in oculis hoſtium crudeliter euaſtans, & pleraque ædificia incendens. In ea

expedi-

expeditione Actius Florentinis è muro ſpectantibus, ludos equeſtres in Arni inſula edidit, propoſito ad præmium velo ſerico purpurei coloris, vt reddito cõtumeliæ talione Florentinis illuderet, qui ſimiles decurſiones Mediolano obſeſſo ante Comēſem portam iactanter ediderant. Inde verò Actius ſpoliorũ parte magnificè donatus, Etruriæ finibus excedens, in Mutinenſi agro Paſſarini Mantuani Ateſtiníque Ferrarienſis copiis ſe coniunxit aduerſus Bononienſium exercitũ, Legati auſpiciis Mutinæ Rhegióque imminentem. Nec multo pòſt circa Scultemnam profligatis hoſtium copiis, alteram Etruſcæ penè parem victoriam eſt conſecutus: atque inde ad patrem geminata cum laude Mediolanum contendit. Inſecutus eſt demum annus, diro Ludouici Bauari Cæſaris aduentu, Vicecomitum familiæ & toti penè Italiæ infauſtus, quo Actius eãdem quam pater patruíque indignè ſubierunt, carceris fortunam tulit. Cæterùm expiata inuidia cum patre patruiſque libertati reſtitutus, quanquam immaturo Galeacii patris interitu, ac importuna Caſtruccii morte plurimum angeretur, acciſáſque ſpes propè omnes noua ac inopinata calamitate cõſpiceret: nihil tamen (vti Magni Matthæi nepotem decebat) ſeſe animo demiſit, quin ad fortunam pertinaci virtute ſubleuandam, cuncta experiretur. Sũmma conſilii hæc fuit, vt datæ fidei nõ deeſſet, ab vnóq; Cæſare à quo vulnus acceperat, præſentis remedii opem ſuppliciter peteret, poſtquam Marcus patruus infami ſuo conſilio deceptus, peroſúſque non obſcurè Cæſarem, decus Imperii, Gibelliníque nominis opes, vel parua ab hoſtibus accepta

pecunia passim euertentem, ad sanitatem rediisset. Eo enim deprecante Cæsar post subirati Castruccii ab Roma discessum, custoditis fratribus libertatem cõcesserat, territus vtique aduersarum partium secundis successibus, & non obscuro conscientiæ pudore vehementer timens ne socii clientésque deficerent. Itaque Actius cum Ioanne patruo ad Cæsarem Pisas profectus, post multa colloquia, egregiè nauante operam Marco, Cæsaris animum inflexit, promissáq; pecunia ad summam quindecim myriadum, vt paterni imperii Princeps appellaretur impetrauit. Erat enim tum Cæsar multis aduersis rebus, & super hæc, extrema pecuniæ inopia circunuentus. Roberti enim Regis copiæ Bertoldo Vrsino duce, Cæsarianos præfectos vrbe Roma expulerant. Ioannis Pontificis authoritas studio Iacobi Columnæ apud populum vigebat: Gibellinorum studia magna ex parte refrixerant, quòd Syluestrum Gattum Viterbii partium principem indignè torsisset, vt eius pecuniis, quæ ingentes esse dicebantur, summa cum iniuria potiretur. Sed Cæsarẽ grauis metus incesserat, quòd Germani Saxones & Chati, validissima pars exercitus, consternati animis & stipendia debita flagitantes, à Vindelicis & Súeuis secesserant, cum quibus antea apud Velitras ex cruẽta seditione armis contendissent: & tum fortè renouato odio, spretóque Cæsaris imperio, Pisanorum & Lucensium agros impunè prædabãtur, castrísque demum in Cæruleo mõte positis (qui supra Viuinaiam iampridem à Castruccio permunitus, ad agendam prædam magnas habet opportunitates) eò terroris & fœdæ calamitatis circuniectam regionem ad-

duxerant,vt incolæ,incendiorum metu,commeatū, vestem, & castrensia instrumenta conferre cogerentur.Nam paulo antè in Lucensi Camaioris oppidi incolas,quòd irrumpentibus aliquandiu restitissent,direpto incensóq; oppido crudelissimè trucidarant.Timebat quoque Cæsar,ne ea manus quæ octingentis armatis equitibus constabat, vt pote quæ nullo pudore defecisset, tanquam planè venalis ad Florētinos opima stipendia pollicentes deficeret.Quibus de causis facilè cum Cæsare transactum est, vt Marcus ad Saxones mitteretur:is Actianæ pecuniæ dimidiā partem ex præteritis stipendiis à Cæsare debitam promitteret:interim apud eos datæ fidei obses foret: altera pars Cæsaris procuratoribus Mediolani certis pēsionibus numeraretur.Non abnuit conditionē Marcus,vt prioris maleficii inuidiam nouo officii genere deliniret:auidéque à Saxonibus tantæ pecuniæ vades receptus est. Addidit quoque Cæsar perscriptis obsignatísque codicillis nouum munus,vt magis ac magis Vicecomites sibi obstringerentur, quum veteres iniurias accumulatis beneficiis expiandas existimaret. Ioannes enim Actii patruus à pseudopōtifice Nicolao, suffragante Cæsare,in Senatu Cardinalis effectus est:sed vir ille summæ grauitatis atque prudentiæ gratias agēs,beneficiū quidē agnouit, ne spernere videretur, verùm vsu purpuræ galeríq; honore semper abstinuit,nō obscurè in gratiā Ioānis legitimi Pōtificis,insigni quidē ipsius cum laude commodóq;:nā ei episcopatum Nouariensem postea contulit: quo permutato demum cum Aycardo Camedoio, Mediolanēsis Archiepiscopus effectus est.Actius & Ioan-

nes Pisis profecti, diplomata Cæsaris Modoetiam detulerunt, quòd eos Guliermus Mōfortius liuoris plenus, magnis obuiam euntium ciuium gratulationibus passim exceptos, Mediolano recipere noluisset: sed eius cunctationem præbita pecunia celeriter resoluit: atque ita Monfortius dolore amissæ præfecturæ percitus, in Germaniam reuersus est. Exinde Actius à veteribus amicis clientibúsque, & ex publico ciuitatis ærario pecuniam mutuò sumpsit, vt præsenti Cæsaris procuratori solueretur. Is erat Cōradus cognomento Porcarius, rapaci ingenio, togatus miles, ac ob id facilè fidei pudorique pecuniæ lucrum anteponēs. Accepta siquidem quarta ferè promissæ totius pecuniæ parte, in Germaniam perfugere, quàm ad Cæsarem reuerti maluit. Eius potiundæ pecuniæ spe deiectus Cæsar, exacerbatísque propterea Saxonibus, efferato animo vt vndique corraderet pecuniam, graue auri pondus Pisanis imperat: Raimundum Cardoniū auro se redimentem, pretióque nobiles aliquot Florentinos è custodia educit: Castruccii vxori pretiosa mundi muliebris ornamenta aufert: Castruccii filios Pisarum dominatu spoliatos Luca extrudit, & Francisco Interminello, accepta ab eo grandi pecunia, vrbis principatum adiudicat: Pisísque discedēs Mediolanum contendit. At Mediolanenses immanis auaritiæ Tyrannum se recepturos negant. Eo modo exclusus, ad Modoetiam iter vertit. Id oppidum Actii præsidio tenebatur: quamobrem oppidani fortunis suis Mediolanensium exemplo non temerè timentes, venienti portas occludunt: nec per arcem aditus in oppidum datur, quòd Lamber amnis intumuerat, & qui

vadum tentarent, profluente mergerentur. Eo modo Cæsar ludibrio habitus, quum infamis auaritiæ pœnas daret, Papiam deflexit, vbi ab Actio collata pecunia facilè delinitus est. Nec multo pòst quum per socias vrbes prædabundo similis vagaretur, nec consiliis suis dignum Cæsaris nomine exitum reperiret, Gibellinis pariter & Guelphis odiosus, in Germaniam rediit. Interea Saxones in Monte cæruleo Marcum audaci ingenio fortia quæstuosáq; consilia, ac ob id grata militibus, explicãtem, admiratione virtutis ex obside captiuóque ducem sibi creauerunt. Is ante omnia Henricum & Valeranũ Castruccii filios graui ingrati Cæsaris iniuria Luca pulsos, & in proximo exulantes, Germanis conciliat, & per eós occupandæ Lucæ consilium init. Ab his Augustæ arcis custodes, quòd erãt Germani veteres Castruccii milites, facilè oblatis præmiis corrumpuntur, vt improuisus in vrbem introitus paretur. Nec mora Marcus ad constitutã diem è Cæruleo monte cum Saxonibus Lucam noctu peruolat: vrbs capitur: Franciscus Interminellus à Cæsare ad Principatum euectus, profligato eius præsidio aduersa porta profugit: aduersæ factionis ciuium domus in prædam vertuntur: sedatóque mox tumultu per nouas acclamationes, Castruccii filiis paterna sedes restituitur. Tanta re feliciter patrata, ditatisq; militibus, Marcus fortuna vtendum ratus, cũ Fatio Donoratici regulo, qui Pisanæ nobilitatis erat princeps, consilium suscepit restituendæ libertatis, vt Cæsariani præsides pellerentur. Nec voto defuit euetus. Marcus enim cum valida manu equitum Luca profectus, Pisis à Fatio recipitur: ingens prælium excitatur: cõ-

ciſóque ponte vetere, Cæſariani in vlteriorem vrbis partem protruduntur. Libertatis nomen armati populi vocibus attollitur. Ipſe Tarlatus Aretinus à Cæſare Piſis præfectus, vbi ſe à Saxonibus circunuentũ ſuóſq; profligatos videt, pontes occupatos expugnare conatus, cum ea præſidii manu quæ ſupererat, deſperatis rebus vrbe exceſſit. Tum verò Piſani à Ioanne Pontifice interdicti ſacris, expiari promeruerunt, quòd à Cæſare ab ſe damnato defeciſſent: traditúſque eſt conſenſu publico Nicolaus pſeudopontifex, quẽ diſcedens Cæſar Comiti Fatio commendarat. Is demum Pontificiis triremibus Auenionẽ deuectus infelix, & alieno potius quàm ſuo crimine miſer, in tetra cuſtodia periit. At Marcus à Piſanis Fatióque, vti præclarus author libertatis, magnis muneribus liberaliter donatus, vbi ſe honeſto euentu è manibus Saxonum explicatum videt, maiora ſibi agitanda ratus, accepta fide Florentiam contendit. Offerebat Octouiris qui Reipublicæ præerant Saxonum nomine Lucam vrbem, ſi octuaginta milia aureorum nummûm perſoluerent, ea conditione vt ſub fide publica Caſtruccii liberis honeſtus in patria locus relinqueretur. Interim vt bona fide pecunia repræſentari poſſet, Saxones in Auguſta arce Florẽtini militis præſidium acciperent, & ex numero præfectorum inſigniũ obſides darent. Erat eius comparandæ tantæ vrbis facultas populo longè gratiſſima: ſed quominus decretum fieret, factioſi ciues Simone Toſa principe vehementer impediebant, obtrectatione eorum laudis inducti, qui eam occaſionem minimè prætermittendam ſuadere conabantur: quũ ſupra ærarii difficultates Mar-

co tanquam veteri infensóq; hosti, ac ipsis præsertim fluxa fide Germanis, tanto amittendæ pecuniæ periculo, minimè fidendum differerent: nec Tyranni liberis, qui atrocissimi nuper hostes extitissent, parcendum arbitrarentur. Sed non deerant ciues vti publicæ dignitatis augendæ studiosi, amantésque patriæ, qui eam pecuniam ex priuatis opibus, in eius vrbis coemptionem liberaliter offerrent, modò ipsis Lucẽsium vectigalia non iniqua licitatione in triennium addicerentur. Interim à Marco acciti primores Saxonum Florentiam venere, & in his Bambergus Regulus & Arnaldus castrorum magister; vt coram Octouiris de obsidibus & pecuniæ summa trãsigeretur. Verùm inuidia & conceptus inter altercantes Patritios importunus liuor, populi decora ac vtilia cupiẽtis votũ interrupit. Nec multo pòst Saxones irrisa punitáq; Florentinorũ cunctatione, vrbem Lucã ipsámq; Augustam arcem, integrúmque in ciuitate dominatum Gerardino Spinulæ Liguri vendiderunt: tanto cum dolore indignantis populi Florẽtini, vt in Simonem Tosam penè coniectis lapidibus omnes ordines inueherentur. At Marcus iam non obscurè Actio subiratus, quòd ad se redimendum pecuniam nequaquam diligenter atque celeriter expedisset, ad fatalem veteris odii ac insitæ ambitionis insaniã redierat, vsqueadeo vt se Pontificis, Robertíque Regis, & Florentinæ Reipublicæ clientem futurum iuraret, si ad pellẽdum Actium auxiliis atque pecunia iuuaretur. Sperabat enim Saxones qui iam planè à Ludouico Cæsare defecissent, nomẽ eius omnibus bellis illustre, ad opima stipendia nouámq; prædam continuò secuturos.

Hoc concepto scelere, fœdereque percusso, quum per xxx. dies Florētiæ viros nobiles & militiæ claros quotidianis epulis liberaliter excepisset, & vti erat excelso corpore præaltoque animo & facūdia insigni, dignus paterno imperio videretur, pro lautiis mille aureis liliatis publicè donatus, Bononiā cōtēdit: proficiscēti autem additus est comes Prætoris filius, qui ciuis erat Bononiensis. Hunc iuuenem Octouiri ingenio vtiq; validum delegerant vt ab eo Marcus ad legatum deduceretur: eoque arbitro cuncta ordine quæ Florentiæ promissa constitutaque fuerant, iterata sacramēti fide confirmaret. Itaque magna spe inflatus à Legato Bononia discēdēs Marcus Mediolanum peruenit, exceptúsque est ab Actio & fratribus cum honore & lætis vtique vultibus. Sed dum in rem suam nouandis rebus clientelas exploraret, tentarétque veteres amicos, & turbido atrociq; animo cōsilia aspera ad inuadendum dominatum agitaret, ab Actio & Luchino Ioannéq; nefariæ temeritatis cogitationes facilè deprehēduntur. Iam enim vesano vultu oréq; idētidem querebatur, quòd se tam diu contra fidē datam, apud barbaros sæuósq; homines reliquissent: & fortè tum seipso amarior atque turbidior erat effectus, quoniam adamatam nobilem fœminam, è matrimonio Othorini Vicecomitis impudenter abreptam, subita cōcitatus iracundia apud Bosatum in profunda arcis fossa demerserat, quòd illā leuitate muliebri mentitā partum, sibi alieni ventris puerum supposuisse didicisset. Sed eam ab eo flagitio ita oderat, vt necatam impotenti amore percitus, sera præcipitis vindictæ pœnitentia deploraret, indéque nouus perturbatæ menti

furor adderetur. Eo modo Actius patruúsque ex multis indiciis quid Marcus agitaret moliretúrque non obscurè diuinantes, quum in vnum summa prudentia consentirent, vitandam omnino diræ belluæ rabiem, vindicandúmque prioris perfidiæ immane facinus statuerunt. Nec mora Marcus in Arenæ curia post epulas in cubiculum colloquendi simulatione deductus, à delectis aliquot prætorianis comprehenditur, elisísque linteo faucibus strangulatur, nullo ex eius nece tumultu exorto, quum proiectum cadauer è fenestra in publicum nemo lugeret, & tanquã spõte præceps datus, sumptuosis honestatus exequiis, ad Eustorgium sepulchro maiorum inferretur. Florẽtini verò prætoris filius vel totius consilii conscius, & funesti exitus spectator, ab Actio benignè dimissus est. Nec multo pòst Ioannes Bohemiæ Rex, qui Henrici Cæsaris filius & Caroli quarti Imperatoris pater fuit, cum valido exercitu in Italiam descendit, neque Ludouico Bauaro Cæsari planè hostis, neq; Guelpharũ partiũ amicus. Bergomates primi eum receperũt: nec Actius dubitauit quin amicitiæ, quæ maioribus suis cũ Hẽrico patre præclara fuerat, renouãdæ causa, ad Bohemũ trãs Abduã contenderet, munera deferẽs vtroque dignissima. Auxit existimationem Bohemo id Actii officiũ: & Actius ex eo colloquio confirmatæ potẽtiæ apud socios pariter ac hostes opinionem retulit, ita vt à Vercellensibus ad ciuitatis Imperiũ vocaretur. Nec multo pòst Bergomates à Bohemo præsidii iniuriis exagitati, ad Actium defecerunt. Ioannes enim ingenti cursu Brixia, Cremona, Papia, Parma, Rhegio, Mutináque potitus, superato Apennino Lu-

cam occuparat, Gerardino vrbe eiecto, & Florentinis copiis quæ Beltramone Baucio duce Lucam obsederant, longè summotis. Is rerum successus Gibellinos non secus ac Guelphos magnopere conterruit: eóque vehementius quòd Bohemus cum legato Pōtificio in colloquium deuenerat: famáque ferebatur Philippum Galliæ Regem cum Pōtifice occulto inito fœdere conspirasse, vt Bohemo duce cūcta subigerent, ac inter se Italiæ vrbes partirentur. Erat enim Bohemus Gallica pecunia instructus. Quibus de causis Florentini tanquam à Roberto Rege planè deserti, metu noui hostis, cum veteribus inimicis communi commodo fœdus inire coacti sunt. Itaque Actius, Mastinus Scaliger, Passarinus Mantuanus, Obitius Ferrariensis cum Florentino populo fœdera percusserunt, ea pactione vt coniunctis viribus bellum gereretur: subactǽque vrbes, Actio Cremona, Parma Scaligero, Regium Mantuano, & Obitio Mutina redderētur: Luca Florentinis cederet. Nec multo inde quū Bohemi Regis exercitus Ferrariam oppugnaret, ingenti prælio edito fusus profligatúsq; est, Pinalla Alipr̄ado Actii duce felicissimè operā nauante. Nec fortuna victoriæ cursum diu morata, sociorum votis defuit: pulsóque Ponzono Ioannis præfecto Actius Cremona potitus est, Papiámque mox in ditionem recepit, quum in Vrbeculā compulsos hostes, desperatis auxiliis deditionem facere coegisset. Placentiam demum à Francisco Scoto pecunia coemptam recuperauit. Postremò Franchinum Ruscam Comensium Tyrannum, multis illatis detrimētis eò adegit, vt accepto Bellizone oppido ad solatium amissi domina-

tus, vltrò vrbem dederet. Cæterùm paulo ante id tempus quum pedibus æger decumberet, maximum rerum suarum discrimen subiit, Leodrisii perfidia circunuentus. Is antea Matthæi Magni gloriæ inuidés, quanquam esset patruelis, primas partes legationis ad Pontificis legatum susceperat, vt excitato inani libertatis nomine, Matthæus eiúsque liberi Mediolano pellerétur: cum Marco demum aduersus Galeacium atrocissimè cõiurarat. Nec animus inquies ambitionéq; mutabilis vllis omnino donis ac honoribus euinci mitigaríq; poterat, vt Actiũ rerũ dominũ imperio potiri pateretur. Itaque correptus vetere insania, inopinato transfugio abducta Germanorum ala, ad Frãchinum Ruscam, & mox ad Mastinum Scaligerum Veronam contendit, conductísque Rhetôrum Heluetiorúmque cohortibus, & Germanis equitibus, magnáq; manu exulum passim collecta, ad Adduã profectus est: nec transitu prohiberi potuit, quanquam diuersa vada amnis Aliprandus Pinalla tueretur. Ea improuisa gentis irruptione agricolarũ fœda & planè miserabilis fuga facta est per totum ferè Insubrum agrum, quòd tum præaltæ niues herbidi soli campos integerent, nec pecoribus armentísque in loca tutiora refugientibus, deserto pabulo pascẽdi facultas daretur. Porrò Actius, quanquam pedibus æger, nihil de celeritate diligentiáq; remittit, quin ex omnibus locis milites cogat, munitioráq; oppida subitario præsidio confirmet, donec auxilia conueniant. Aliquot enim diebus anteq̃ hostes Abduam transirét, quid Leodrisius Veronæ moliretur, per exploratores didicerat, ita vt auxilia opportunè implorata trãsmissáq;

à propinquis sociísque principibus singulis horis expectarentur. Igitur coactis in vnum è Liguria, Ferraria atque Placétia magnis auxiliis, Luchinus patruus dux vetus & multis præliis felix Mediolano totius Nobilitatis equitatum, & delectam ex promptissimis ciuiũ legionem educit, ad hostésque progreditur. Consederat Leodrisius ad Neruianũ vicũ, duodecimo ab vrbe lapide: nec mora ad conspectum hostis ineundæ pugnæ signum dat, ordinésque componit. Verùm irruente Luchino, prima Leodrisii acies sternitur. Sed ex aduerso Rheti Germaníque more suo conglobati secundum impetum excipiunt, Luchiníque equitatũ primis cæsis intemperanter prouectum vehementer vrgent: multi vtrinque cadunt: cruẽtum & atrox vndique prælium editur. Cæterùm Actianis ægrè sustinentibus & iam planè profligatis, Luchinus ipse dum reparare perculsam aciem ingenti animo contendit, interfecto equo Heluetiorũ securibus sternitur & capitur. Tũ verò Barbari clamorem attollunt, & legionẽ Insubram armis animísque imparem adoriuntur: tãtáq; vi Placentinas cohortes propellũt, vt Dõdatio Maluicino viro fortissimo, Lancilottóque Anguisola ducibus interfectis, vniuersa acies fugã respiceret, Leodrisióque parta victoria videretur: nisi Diuus Ambrosius Mediolanensiũ tutelare numẽ, in nube equestri effigie à multis cõspectus recentis auxilii opẽ planè perditis rebus attulisset. Superuenit enim Hector Panicus cum ala cataphractorum Allobrogum à Ludouico Sabaudio Actii socero trãsmissa. Hæc Rhetos intempestiuè exultantes, & cædi prædæque solutis ordinibus incumbentes, ita protriuit atq; cecidit, vt in-

ſtaurata pugna, & fortiſſimo quoque ex nouo euentu deſumente vires ac animos, Leodriſiani terga darent: Luchinúſque ad arborem deligatus barbaris cuſtodibus eriperetur: & Leodriſius effugiens in manus hoſtium incideret. Eo die interfecta ſunt ſupra quatuor milia hominum: ſed minus lætam Luchino victoriam fecit Ioannes Fliſcus Fuſcæ vxoris frater, Ligurum præfectus, qui in prima acie ceciderat. Externus Leodriſii miles agricolarũ ſæuitie dum vagatur, & fruſtra effugium quærit, inedia, frigore, vulneribúſq; conſumptus fermè omnis interiit. Leodriſius cum liberis in arce Diui Columbani cuſtoditus eſt, vt poſt Actii & Luchini mortem, Ioannis Archiepiſcopi clementia ſeruaretur. In eo autem campo vbi pugnatũ eſt inter Parabiacum & Neruianum, Luchinus & Ioãnes templum in acie Diuo Ambroſio votũ, ad rei geſtæ memoriam condiderunt: vbi quotannis inſigni pompa, effuſo Mediolanenſi populo cum Prætore & Decurionibus altero & vigeſimo Februarii die, ſacra ſolennia celebrarent. In eo templo ad læuam ſpectatur effigies Hectoris Panici cum armata Allobrogum ala perditis rebus opẽ ferentis, quod facilè dignoſcitur, quum in purpureis equitum laciniis albæ cruces Sabaudiani principis inſignia diſcernantur. Secundum eam victoriam confirmato imperio, Actius Maſtino Scaligero graue bellum intulit, atque ei demũ, iniuriam probè vltus, Brixiam ademit. Exinde pacatis rebus Mediolani mœnia iam cœpta antiquitus, ad iuſtam altitudinem educta ſunt, additis per interualla altioribus propugnaculis, in queis marmoreæ ingentes viperæ viſuntur. Perduxit etiam in vrbem

fluuiolos duos euerrēdis vrbanis ſordibus, ad ſalubritatem opportunos, Lironem ſcilicet & Cantaranam, qui iam penè defecerunt, quum negligentia publica ſenſim oblimati, iampridem aluei curatoribus caruerint. Tum quoque admirandæ magnificētiæ Curiam in harena priſcorum temporum iuxta frontem templi maximi ædificaſſe conſtat, addito Diui Gothardi templo, cuius ſacram turrem nobili faſtigio inſignē cum admiratione ſuſpicimus. Id multis admodum pretioſis diuini apparatus inſtrumentis referſerat. Mortuus eſt Auguſto menſe, octauo & trigeſimo ætatis anno, quum integros nouem annos regnaſſet, vſque adeo improbè vrgente fato, & articulorum doloribus aſſiduè laceſſitus, vt ne lodicibus quidem in lectulo ſine intolerabili cruciatu volueretur. Ex Catharina autem Sabaudia vxore pudiciſſima nullā ſuſcepit prolem. Erat Actius facie candida lætáque, naſo autem ſimo, quod nemini ſuperiorum gentiliū contigerat: coma item barbáq; ad patris ſimilitudinem, ænei coloris, valde criſpa: ſed cæruleis oculis, ac intēpeſtiuo caluitio, non deformante quidem frontem, ſed latius decorante. Exiſtimatus eſt ex toto actionū euentu, egregiè bello fortis & conſilio ſummè prudens, & quod popularis gratiæ plurimum intererat, aditu facilis, & alloquio perhumanus, publicè & priuatè cum ratione liberalis. In ſeriis porrò ſine faſtu grauis, & in ferendis iocis omnium ſuauiſſimus euadebat: ita vt quum poſtremò cuncta ad Chriſtianam pietatem reuocaret, vti credi par eſt, ei dii atque homines, perfidioſi & turbulenti patrui necē facilè condonarint. Tumulatus eſt marmoreo inſigni ſepul-

chro ad aram Diui Gothardi, in quo cælato inauratóque opere eius iacentis effigies ſpectatur. Pari artificio circũſeptus eſt marmoreis tabulis ſepulchri loculus, in quibus ſcitè ſculpta Ludouici Cæſaris ſolenni habitu imago cóſpicitur, quú ſupplici ingeniculatóq; Actio Mediolanẽſis imperii inſignia largiretur.

Epitaphium Actij, qui eo rudi ſeculo Azo dicebatur.

Hoc in ſarcophago tegitur vir nobilis Azo
Anguiger, imperio placidus, non leuis & aſper:
Vrbem qui muris cinxit, regnúmque recepit:
Puniuit fraudes, ingentes ſtruxit & ædes.
Dignus longa vita, in fatis ſi foret ita,
Vt virtus multos poſſet durare per annos.

Luchini armati effigies in templo Diui Ambrosii ad vicum Parabiacum, post aram maximam quã prælio vouerat, & parta demum victoria dedicarat, conspicitur.

LVCHI-

LVCHINVS.

Ctio immatura morte sublato, quòd sine virili prole decessisset, duo patrui Luchinus atque Ioannes pari Iusubrũ omnium consensu, cõtinuò successerunt. Sed Ioannes æquitate liberali, vti sacratum Antistitem decebat, diuini iuris potestate cõtetus fuit, ita vt fratri bellica laude perillustri & in administranda Republica ingenio graui constantiq; prædito, integra exercẽdi imperii cura relinqueretur. Is initio statim suscepti principatus, quòd confirmãdæ potentiæ parandæque summæ gratiæ apud ciues plurimum intererat, à Benedicto duodecimo per legatos impetrauit, vt interdicta sacris ciuitas, tum verè supplex clementia & benignitate æquissimi sacrorum Principis expiaretur. Recepit quoque pari Pontificis indulgentia veteres thesauros, qui è tẽplo Modoetiæ, turbulentis superiorum bellorum temporibus Auenionem asportati fuerant. Cæterùm quum ad arma vocaretur, per legatos ferè semper bella gessit, tametsi antea longè acerrimus bellator extitisset, vtpote qui in omnibus ferè iustis prælijs honesta vulnera susceperit: in illa enim nobili cruentáq; ad mõtẽ Catinum pugna, qua Vguccio Fagiolanus victor Guelpharum partium vires vehementissimè cõtudit, paterna auxilia ductanti inuectóq; in medios hostes, sinistrum crus valida cuspide traiectum est. Ad Alexandriam porrò quum in Tanari ponte cum Vgone Baucio Roberti Regis equitum magistro cõfligeret, ita Baucium inuasit atque prostrauit, vt multo suo ac

interfecti hostiũ ducis cruore fœdatus, & opimo spolio & præclara victoria potiretur. Ad Tricellam quoque oppositus ingẽtibus externarum gẽtium copiis, quæ Pontificis & Roberti Regis auspiciis sub Gastone Aquitano Raimundóque Cardonio Mediolanum obsessum ire maturabant, maximè pugnacis & periti ducis laudem tulisse fertur, quum terribili longóque certamine ædito, separatáq; sæpe acie, decora in facie vulnera suscepisset. Postremò ad Neruianum acriter dimicans, ita Heluetiis securibus perfracta galea, suffossóque equo, prostratus captúsque est, vt manante per nares multo sanguine ad iuglandis arborem tam diu nexus & semianimis iaceret, donec recentis Allobrogum alæ superuentu, cæsis Heluetiis atque Germanis, & Leodrisio hostiũ duce capto, è vinculis eriperetur. Sed qui tot bellis summa pericula euaserat, ex principatu demum oborta statim inuidia, amicorum & propinquorum sæuas manus vix effugit. Cõiurauere etenim in eius necem Franciscus Pusterla ex ordine Patritio auitis diuitiis potẽs, & ante alios duo Aliprandi fratres Martinus atque Pinalla, qui Actianis copiis præfuerant, neglectíque à Luchino ad alios scilicet, vti meliores translatis honoribus, amiciorem liberalioremq; dominum quærebant, coniectis vtiq; oculis in Galeacium & Barnabam ex Stephano fratre Luchini nepotes, qui decore iuuentæ & iã planè matura militari indole florentes, intempestiua summéque nefaria ambitione (hæc enim domui Vicecomitum fatalis fuit) ad imperium aspirare dicebãtur. Sed dum Aliprandi fratres pertẽtatis amicorum intimis, coniurationi vires addere contendunt, à Ramengo

Casato inita consilia produntur. Nec mora Martinus atque Pinalla capti diúque torti, in carcere fame necantur, cæteris in furca latronum more strangulatis. De Pusterla autem qui profugiens ex Etruria retractus fuerat, in foro supplicium est desumptū, eo quidem atrocius atque miserius, quòd duobus filiis adolescētibus in conspectu parem pœnam subeuntibus, sceleſtus pater, paulo antè inter ciues maximè felix, supremæ calamitati suæ domus interfuit. Nec multo pòst Margarita vxor, quòd non conscia modò suscepti adeò immanis consilii, sed ad id maturè patrandum peracerba concitatrix extitisset, perpetui tātùm carceris pœna damnatur, quòd Othorino Vicecomite genita Luchinum arctissima propinquitate contingebat. Cæterùm ex damnatorum quæstione compertum est Galeaciū & Barnabam non ignaros initæ cōiurationis, paratósque ad excipiendā principatus fortunam, tanti facinoris euentum spectauisse. Sed Luchinus ne supra Marci fratris necem, familiæ decus, vel maximè nocentium iuuenum cruore macularet, deprecante Ioanne Antistite, exilii pœnam non excessit. Ita tamen vt eos perfidiæ impietatísque ignominia notatos, ad Oceanum in extremos Belgas atq; Batauos relegaret. Exinde Luchinum natura subtristem planéque seuerum, solito amariorem ac duriorem factum scriptores tradunt: vsqueadeo vt nec in ioco, pallidam semper obducens frōtem, ridere sit visus, quòd ad animi ægritudinem, articulorum quoq; dolores accessissent. Sed non inanis rumor de vxoris impudicitia per vrbem excitatus, mœrorē vsqueadeo cumulauit, vt in affecto tot malis sene, nondum ma-

turis fatis viam aperiret. Nupſerat ei Iſabella cognomento Fuſca, è Fliſcorum gēte apud Ligures à præalta vetuſtate pernobili, duobúſque præſertim Pontificibus, Innocentio ac Hadriano, purpuratíſque ſupra quinquaginta Senatoribus longè clariſſima, vnde faſtum atq; inde luxuriem parum verecundo geſtu oréque præferret. Hæc nobiles Inſubrum matronas forma, lepore, mundiciis, ac vna præſertim vteri fœcunditate, qua Luchinus felix videri potuit, anteibat. primo enim partu Luchinum Nouellum, ſecundo Vrſinam, & mox tertio gemellos mares eximiæ indolis Borſium & Foreſtinum rara quidem felicitate pepererat, niſi tantam prolem ex inceſto concubitu concepiſſet. Galeacium enim formæ dignitate cunctos mortales ſuperantem adamaſſe conſtat, vti aliquot poſt annos defuncto iam coniuge, in extremo vitæ actu tā piè quàm ingenuè confeſſa eſt, ſcilicet vt animum piaculo liberaret, vel cum certo infauſtæ prolis exitio, tantiq; ſubinde imperii hæreditas ad legitimos ſucceſſores verteretur. Cæterùm ſuopte ingenio procax & leuis mulier, exulante Galeacio, & viro ex podagra decumbente, quum ſpectare Venetias cùm ſitu ipſo tum celebri feſto die Aſcenſionis CHRISTI, naualibus ludis & publicarum priuatarúmque opum oſtentatione mirabiles, auidiſſimè cōcupiſſet, importunæ vxori Luchino cuncta concedente, haud difficulter impetrauit vt ornatiſſima claſſe per Padū deueheretur, delectis in comitatu fœminarum nobiliſſimis, quibus ambiguus ineſſet pudor, nec viri earū tuendæ pudicitiæ cura tangerentur. Verùm luxurioſiſſimæ nauigationis exitus fuit, vt cum inſigni pro-

bro proſtratæ pudicitiæ apud Vgolinum Gonzagam, Dandulúmq; Veneti Senatus principem, rediret: pari infamia deflagrantibus nõnullis illuſtribus fœminis ex comitatu, quum à pudicis pariter ac in eodem crimine maculoſis leuitate muliebri per mutuas delationes, ſingularum adulteria proderentur. Hoc tanto inexpiabilis infamiæ vulnere percuſſus Princeps, ita flagitii iniuriam tulit, vt non obſcura parati ad vindictam animi ſigna, vel non planè explicata contractæ frontis querela, demorſis ſæpe vnguibus oſtenderet. Itaque Fuſca expedito ingenio non impudica modò ſed apprimè truculenta mulier, pœnæ metum celeriter anteuertit: ægrúmque adhuc coniugem veneno lento atque tabifico præoccupat, nullo tum ſceleris extante veſtigio, quũ planè maturatus ægri ſenis obitus ad nouum inſurgentis morbi impetum facilè referretur. Vixit annos ſexaginta duos: imperauit nouẽ. Tumulatus eſt in æde Diui Gothardi iuxta Actium, regio ſumptu celebratis exequiis. Luxêre elatum veris lachrymis cũcti ciuium ordines. Nã ſumma æquitate ius dicere, obliuiſci factionũ, tueri ab iniuria infimos, & quod maximè populare videbatur, ſingulari prouidentia annonam curare erat ſolitus: bella quoque, quod opulentæ tranquillitatis intererat, extra fines ſemper geſſit, eo animi decreto, vt ſua ſtrenuè defenderet, & ſocios conſtantiſſimè tueretur. Parmam imperio adiecit ſexaginta milibus aureis coemptam ab Obitio Ateſtino, ægrè eam vrbem aduerſus Gonzagas atque Scaligeros defendente. Piſanis porrò ea conditione pacem dedit, vt honorarii tributi nomine binos equos, militarem vnum, alterum aſturconẽ

album,quo domina veheretur : itémque binos ad aucupium falcones peregrinos quotannis penderent. Nouissimè Ligures fluxa fide antiqua fœdera violantes,magnis copiis inuaserat, Brutio filio duce Genuã gentis caput obsessurus, nisi properantia fata vetuissent. Magnificentiæ monumēta nulla ferè reliquit, Actiana domo contentus, quum antea Ticinensi regione præaltas ædes cōtra diui Georgii templum Palatii nomine vocatas habitasset.Foris autem validam arcem in edito monte ædificatam, cui à vetere delubro Capellæ nomen est,Bergomatibus imposuit.Delectatus est,tuendæ valetudinis causa, suburbano secessu,non tam amœno quàm salubri,ad septimum lapidem Comensi via sinistrorsum,vbi tenuis est pagus qui Sanus aer verissimo nomine nuncupatur.Liberos reliquit,Brutium ex cōcubina,qui quum Laudi Pompeiæ præferoci ingenio aliquandiu tyrannidem exercuisset,coniurante ciuitate expulsus,obscuro in pago in Euganeis inops & merito miser interiit.Borsius autem & Forestinus publicato Fuscæ matris incestu,tãquam damnatæ prolis iuuenes, hic tetro in carcere, ille verò ex fuga,in exilio perierunt.Eandē exilii fortunam tulit Nouellus, qui nequaquam animo degeneri militiæ assuetus, propinquorum suorum hostibus semper adhæsit.

Epitaphium Luchini.

Iustitiæ cultor,scelerúmque acerrimus vltor,
Pauperibus charus,nunquam dum vixit,auarus:
Egregijs factis,& cladibus ante peractis
Insignem bello laudem meruit,nisi fraudem
Sors mala struxisset,crudeliter & periisset.

Ioannes Archiepiſcopus ſe pingi iuſſit in ſacello domus Archiepiſcopalis à ſe cōditæ, ante imaginem Diuæ Mariæ Virginis, vſqueadeo præcellenti pictura, vt incorruptis coloribus per ducentos annos adhuc perduret.

IOANNES ARCHIEPISCOPVS.

POst elatum Luchinum, totius imperii summa ad Ioannem Archiepiscopum germanum fratrem continuò rediit, absolutæ virtutis principem : nam in omni eximiæ prudẽtiæ & perfectæ pietatis officio, moderatáque regendi imperii disciplina, Othoni maiori patruo par fuit, quũ ex ipso censu generosæ stirpis Matthæum patrem magnitudine cõstãtis animi referret: nec Galeacio fratri de nobilitate liberalis ingenii, vel decore formæ, vel studio promerendæ gratiæ quicquam concedere cẽseretur: & Actiũ perhumana illa, nusquam tamen nisi graui, ad faciles aditus atque sermones comitate, atque item magnificentia operum facilè superaret: præclaráque demum paucissimis Regum cõcessa clementiæ laude (quæ in Luchino vti nimis duro militaríque, quanquam viro semper summo, defuit) omnium opinione potiretur. Is inito statim principatu, nihil antiquius duxit quàm Galeacium & Barnabã ab exilio reuocare. Rediere illi Belgarum more brachato habitu, sicuti videre est in incolumi adhuc pictura in templo Diui Ioannis ad Concham, Cosmæ & Damiano diuis tutelaribus votum soluentes, præferentésque eximium bellicæ virtutis specimen, quum Belgicis atque Britannicis bellis parta non obscura laude, militassent. Nec multo pòst propagandæ soboli firmandóque imperio validas finitimorum principum propinquitates præstanti iudicio quæsiuit, ita vt Blancam Sabaudiam Aymonis Allobrogum reguli filiam, Galeacius vxorem duce-

ret, & Beatrix Mastini Scaligeri filia à fastu superbísq; moribus Reginæ cognomen adepta, Barnabæ matrimonio iungeretur:bináſq; nuptias ex interuallo sumptuosis ludorum equestrium spectaculis celebrarent. Cæterùm Ligustici belli causam secutus, captis armis adeò Murtham Genuensium ducem terruit, vt abdicato principatu, sese ciuitatémque ad eius authoritatem contulerit, & præsidium prætorémque à Ioanne delectũ acceperit. Sed non multo pòst defuncto Murtha, populus vti semper factiosus & mutandis consiliis repentinus & leuis, Valentem ducem creauit. Ea contumelia permotus Ioannes arma parat, & bellum indicit: qua pèriculi fama Ligures terrentur, vel ob id maximè quòd tum mari magnis classibus cum Venetis & Catalanis contendentes, circa Sardiniam infeliciter conflixerant. Itaque supplex ciuitas & opem implorans, ad pristinam fidem rediit, & Valens susceptum temerè principatu se abdicare cogitur: recipitúrque Genuæ Gulielmus Pallauicinus qui Reipublicæ præsit, ad id munus cum præsidio equitum & peditũ à Ioanne missus. Nec mora Genuẽses nouam classem exornant, Ioanne in eam delectos milites, pecuniam & commeatum abundè conferente, addentéque duodecim triremes suo sumptu suóq; milite egregiè instructas. Eam classem Paganus Auria præfectus, quũ viperæ insignia in vexillis præferret, cum Venetis ad Sphragiam insulã, quæ Sapientiæ nomen habet, contra Methonem, vsqueadeo acriter atque feliciter cõflixit, vt debellata hostiũ classe Nicolaus Pisanus qui Sardoo in mari cladem intulerat, cum quinque milibus Venetorum militum captus, Genuam in trium-

phum duceretur. Genuenses autem liberali ope Ioannis se victoria potitos grato animo confitentes, nouo decreto deditæ ciuitatis iura, quæ Ioannis morte finirentur, ad Galeacium pariter & Barnabam trãstulerunt : ita vt totius Liguriæ vrbes à Coruo Lunensi promontorio ad Herculis Mœneci portum, Vicecomitum imperio subderentur. Per id quoque tempus Bononiam in potestatem redegit, quum Pepulus vir nobilitate atque opibus insignis, qui patriæ libertatẽ inuaserat, Pontificiis oppugnatus armis, à Ioanne maturam opem implorasset. Validis enim Insubrum auxiliis Pepulus egregiè defensus, eò demum descendit, vt acceptis Crepacorio Nouantuláq; oppidis, ac multo insuper auro, patriam vendere, quàm suscepti principatus nomen tueri mallet. Bononia parta Ioannes finitimis terrori esse cœpit, vsqueadeo vt Florentini antiquæ iniuriæ, & Veneti recẽtis acceptæ cladis memores, Pontificiis ducibus vires adderent: initóq; fœdere cum Pontifice, confestim impetraretur vt dirum illud religionis telum interdicendis sacris in Ioannẽ vibraretur. Sed Olegiano duce Bononiæ imposito, ita felicibus armis vrbem defendit, vt Clementis Pontificis iras facilè mitigarit. Per Guliermum siquidem Grisantem Pontificis legatum, qui postea Vrbani quinti nomine desumpto Pontifex euasit, quum Mediolanum venisset, salubri consilio transactum est, vt tanquam beneficiario iure concessam vrbem retineret, & quotannis sexaginta pondo auri tributi nomine soluerentur. In Florentinos demum intestino malo laborantes, tanquam in veteres & recentes hostes, arma vertit, concitantibus Vbaldinis Vbertisque & Pa-

ctiis exulibus, qui aucti viribus Tarlatorum & Casaliorum Aretii Cortonæque principum, à Ioanne Antistite, tãquam Gibellinæ factionis principe patronóque certissimo, opem assiduis precibus implorabant. Olegianus qui ex eadem Vicecomitum ortus familia, ipsius Ioannis Antistitis filius putabatur, ab Olegióq; ad Verbanum lacum oppido cognomen ferebat, è Bononia Apenninum transgressus, Sambucum vicum in Pistoriẽsibus Alpibus cepit: peruagatúsque montanum agrum, ad oppugnandam Scarpariam ad duodecimum ab vrbe Florentia lapidem descendit. Erant in exercitu supra ingentem peditum numerum, decem milia galeatorum equitũ, & exules ab Arni valle armatis agrestibus opportunè in suburbanum agrum irruperant, vsqueadeo infensis sæuísque animis, vt tecta obuia crudeli incendio delerentur, mœstáque ob id & trepida ciuitas, vti viribus impar, à sociísque deserta, vel non æquam pacem appeteret. Nec Ioannes à nomine pacis abhorrebat, modò sociis Gibellínarũ partium honesta cõditione caueretur. Itaque proclamatis induciis indictus est locus Sergiano in oppido Lunensis agri, vt conuenientibus totius Etruriæ Vmbriæque legatis, querelæ omnes neglecti aut prætermissi iuris deferrentur, disceptatoribus Guliermo Pallauicino pro Ioanne, & Carolo Strozza pro Florentinis. Ferunt supra sexaginta vrbium illustriúmque regulorum legationes coiuisse, pacémque moderatis legibus singulis datam, summa quidẽ cum laude Ioannis qui clementi ingenio, detrimenta belli innoxiis ac immerentibus illata populis perosus, susceptũ bellum optima pace, quàm cruẽta victoria finire malue-

rit. Nec obiter prætermittẽdum videtur magnanimi Præsulis factum inter multa memorabile,quo Pontificium summæ seueritatis imperiũ facetissimo obsequii genere magni fecit simul & elusit. Paulo enim ante id tempus quum à Pontifice expetentibus Florentinis Auenionem vt coram adesset,sub anathematis pœna citaretur, lætissima fronte respondit, se vti fidelem dictóque parentem seruum deceret,instructa profectione Auenionem maturè peruenturũ,vt præsenti obsequio proiectus ad pedes sacrosanctum Pontificem veneraretur. Cæterùm legatos misit qui per omnes vrbis regiones,amplissimas domos, persoluta eius anni pensione conducerent,ingẽtémque omnis generis commeatus copiam compararẽt, qua numerosus comitatus aleretur. In id porrò Quæstor multa onustus pecunia adeò profusè operã intendit, vt mirum in modũ annona in foro cresceret,nec peregrini negotiosíque homines ex omni Europa ad Pontificiã aulam confluentes, vllum omnino pro hospitio tectum Insubre conductore vacuum reperirent: & publicè populus & inquilini de annonæ caritate cõquererentur. Quibus insolitis vocibus permotus Pontifex Mediolanenses legatos cuncta prodigè coemẽtes vocat:causam quærit cur tantum commeatus accumulent,tótque passim amplissimarum ædium hospitia inani sumptu ad querelam publicam conducant. Legati ita parare se iussos à Ioãne Præsule respondẽt, qui septem milia armatorum equitum, totidémque peditum, præsidii & comitatus causa sit adducturus. Intellexit illico Pontifex quo rerum suarum periculo Ioannes tantis instructus viribus foret expectãdus:

leniterque ſubridens, tanti itineris laborem Præſuli, tanquam occupato & præclarè Pótificii nominis ſtudioſo,benignè ſe remittere dixit.Legati autem quum dimitterentur, honeſtiſſimis à cenſu virtutis aut parum ditibus conductas domos gratuitò conceſſerũt, ita vt commeatum quoque omnem aut ſacratis cœnobiis, aut è plebe miſeris & egentibus largirentur, tanta cũ laude vt nemo eſſet qui Ioannis cauſam non ſtudioſiſſimè tueretur. Sed nõ multo pòſt creſcente potentia,vt plerũque fit,non iniqua comes inuidia pariter creuit.Formidabilis enim vel amicis veteribuſq; ſociis apparebat,vſqueadeo vt conſternati metu Ateſtini,Gonzagæ,Scaligeríque principes fœdus inter ſe percuterent:coactóque numeroſo exercitu,caſtra foſſis ac aggeribus vallata,propè Mutinam adorirentur, ſuſtinentéque impetum præſidio fortiter repulſi, in Cremonenſem agrum cuncta vaſtantes irrumperẽt. Hæc caſtra muniti inſtar oppidi Ioãnes aduerſus Rhegienſes conſtruxerat:videbatúrque inde non Rhegiũ modò, ſed etiam Mutinam inuaſurus, vt à Bononia ad Placentiam ſuæ ditionis continuum iter pararet. Hæc agitantem,& ſeptimum regnãtem annum, Auguſto menſe concepta febris & lentis demum acceſſionibus producta in Septembrem,climaterico ætatis anno leniter extinxit.Cõditus eſt marmoreo tumulo iuxta Othoneman te ſacrarium templi maximi, vbi hæc carmina rubro lapidi inciſa legũtur, quæ ex eius rudis ſeculi memoria ad iucũdam ingeniorum æſtimationem præterire noluimus.

Quàm faſtus,quàm pompa leuis,quàm gloria mundi
Sit breuis,& fragilis humana potentia quàm ſit,

EX testamento Ioannis vniuersum imperium æquissima ratione trifariam diuisum, tribus Stephani liberis cessit, ea conditione vt Mediolanum & Genua communis essent ditionis, ab vnóque tantùm prætore regerentur, quem pari iudicio delegissent: reliquæ porrò vrbes nobilioráque oppida à grauissimis Iureconsultis amicísque communibus fideliter æstimata, digestáque in tres portiones, sortem ex vrna sequerentur. Matthæo Bononia obuenit, quæ ex ipsa solenni transactione quatuor vrbes tanquam sua membra secum trahebat, Laudem scilicet Pompeiam, Placentiam, Parmam, & Bobium in Apennini vallibus situm: item Lucam & Massam togatæ Galliæ, Pontémque tremulum supra Macram amnē, Apuanorum Ligurum caput, & Sancti Donini oppidum, quod in Aemilia via à Tarro amne septē milibus passuum distat. Sed Matthæus nequaquam diu Bononia potitus est, Olegiano eius vrbis imperium occupante. Is enim sub id tempus quo Ioannes Archiepiscopus suprema tentatus valetudine decumbebat, rebellantibus Patritiis atque arma capiētibus, in foro prosperè conflixerat, coniurationísque principes captos, securi percusserat, in quibus nonnulli ex Blanchis, Gozadinis, Bentiuolísque & Sabadinis fuerant. Post id factum quum ædificatam à Ioanne Antistite veterem arcem egregiè permunisset, inuasit eum libido arripiendi imperii, cuius ipse præcipuus defensor extitisset. Itaque fortuna nefariis cœptis aspirante, Prætorē

militaréq; præſidiũ Matthæi, inſigni compoſita fraude, vrbe expulit, Bononienſésq; armis territos in nomen ſuum iurare coegit. Erat Matthæus ingenio ciuili potius quàm militari, nec ideo ad vindicandam iniuriam parato, vtpote qui nihil ex magno auo, ſi ſpeciẽ corporis demeres, præter nomen referret, ignobilique otio delectatus, nequaquam bellica laude duceretur: ei nanque ſummæ curæ ſummǽq; voluptati fuerant accipitres, atq; ea omnis venatio quæ vel fœminas admitteret, & prorſus ſine ſudore pararetur. Has autem diurnas exercitationes, nocturnæ libidines excipiebant, quibus adeò intemperanter corpus atque animum effœminauit, vt inter duas ſæpe concubinas nullo pudore eneruatis viribus cubitaret, inſtillarétque (vt Corius in hiſtoriis author eſt) muliebribus locis vnguẽta peregrina, quibus intermortuæ veneris ſegnitiem prodigioſa titillatione ſuſcitaret. Per hunc modum fractis lateribus, quum ad Seronũ oppidum, vbi munitam pinnis domũ ædificarat, medio itinere inter Mediolanum & Comum ſeceſſiſſet, diuturna febricula tabefactus interiit, anno ſecundo poſt Ioannis patrui mortem: Valentina matre multis cum lachrymis, à fratribus veneno ſublatum vſqueadeo conſtanter exiſtimante, vt Galeacio & Barnabæ diras imprecaretur. Matthæũ enim ex ſermone quodam inuidiæ pleno, apud fratres exitiale odium paraſſe referebat, quòd Creſcentiaco in vico, vbi auũ obiiſſe retulimus, quum fortè in cœna Galeacius & Barnabas tanti imperii à maioribus conditi amplitudinem atque opulentiam laudarent, omniúmque pulcherrimum fortunæ munus Principatum eſſe faterẽtur,

tur, Matthæus incautè subiunxisset, id quidem sine controuersia verum esse, incomparabileq; videri, modò Principatus socio consortéque careret: ita vt non obscurè Ioannem patruum perstrinxisse videretur, qui secus ac magnus auus fecisse visus est, nõ vnum, Galeacii primi atque Actii exemplo, sed tres simul periniquo iure diuisi imperii hæredes instituisset. Id dictum subamaro sale, scommatísq; nomine prolatũ, vsqueadeo in pectus fratrum altè descendit, vt sequẽti cœna suilles lumbos, cuius obsonii Matthæus erat appetentissimus, toxico illitos apposuerint. Duas habuit filias absque vlla virili prole, ex Liliola Gonzaga Philippi Mantuæ principis filia susceptas, Catharinã scilicet & Vrsinam: hanc Balthasari Pusterlæ Patritio maximè opulento, illam verò Vgolino Gonzagæ bellica virtute perillustri nuptui dedit. Tumulatus est ad Eustorgii templum iustis exequiis à Serono Mediolanum vsque perductis: sed sepulchri marmorei honore, titulóque epitaphii caruit, tanquam fratribus inuisus, & nihil laudis à literatis promeritus, quos in colenda tantùm venere liberalis, in ea turpi supinæ vitæ desidia contempsisset.

Galeacii ſecundi imago varii geſtus atque habitus in arce Ticinenſi multis in locis repetita conſpicitur. Illam autem tanquam iucũdiſſimam excerpſimus, quæ redeuntis ex victoria ad triumphum ſequente exercitu ſolennem pompam oſtendit, in ea porticu quæ ad orientem ſolem vertitur.

GALEACIVS SECVNDVS.

GAleacio secundo cuncta propè quæ expeti mortalibus possunt, cum naturæ tum fortunæ rarissima dona contigerunt: corporis enim dignitate & decore formæ lectissimos iuuenes supergressus, tũ maximè seipso celsior & pulchrior euadebat, quum nouo more comam aurei coloris promitteret, complicatámque sæpe in tricas, & nonnunquam diffluentibus cincinnis per humeros expansam reticulato pileolo aut florea corona castigaret. Id enim eum decebat alioqui lacteo colore atque ænea barba conspicuũ, vti videre est ex multis eius imaginibus, vnáq; præsertim equestri thoracata, quæ Ticini in arce ad sinistrã porticum spectatur. Balthei militaris dignitatem Hierosolymis promeruit, quũ religionis causa CHRISTI sepulchrum inuisurus, in Iudæam nauigasset. Belgico item bello (nõ secus ac Otho familiæ Princeps superiore seculo in Syria Viperam, perpetuum gentis insigne, obtruncato barbaro hoste detraxisse traditur) prostrato nobili Belga, nouũ gestamen insigni aquæ & ignis argumento, tanquam opimum spolium retulit. Ex ipsa enim clypei pictura ardentes bini torres, pendẽtibus totidem aquariis situlis, contrariæ potestatis facultatem exprimebant, vsqueadeo specioso argutóque emblemate, vt id ad posteros ipsósque item Sfortianos in Vicecomitum familiam adoptatos manarit. A Carolo autem quarto Cæsare qui Mediolanum aduenerat, solennibus codicillis ritè confectis in Cisalpinæ Galliæ atque Liguriæ

imperio Vicarius Cæsaris est appellatus, pari dignitatis beneficio fratri Barnabæ communicato: interque sacra solennia Cæsar Ambrosiano in templo, vtriusq; filios quanquam planè pueros, militari baltheo cinxit: Ioannem scilicet Galeacium, qui demum totius imperii hæres potentia formidabili supra cæteros Italiæ principes euectus est, quum ex nomine nequaquã temere indito, duos summæ virtutis atque prudentiæ patruos referret, & Marcum Barnabæ, qui malè auspicatum infelicis patrui nomen sortitus, ad frugem minimè peruenit. Cæsare itaq; multa pecunia magnisq; muneribus donato, & in Germaniã redeunte, multo certior quàm antea nominis authoritas ambobus creuit, quæ demũ perpetuo beneuolentiæ studio & fraterna charitate vsqueadeo stabilita est, vt cõcordibus animis ad vitæ exitum (quanquã diuiso imperio) regnarint, mutuisque opibus bella gesserint, communẽ eum ducentes hostem, qui ipsorum alteri arma moliretur. Ea enim æquitate defũcti Matthæi fratris hæreditatem inter se diuiserant, vt vrbem Mediolanum ab ortu solis ad occasum per regiones perducta linea partirentur, & singulas arces ambo conderent, Galeacius ad Iouiam portam quæ Comum ducit, Barnabas ad Romanã: quòd huic Conchana domus, illi Actiana curia, sicuti Matthæo antea Antistitis Ioannis ædes sorte obuenissent. Cesserat Barnabæ Bononia, quæ quum vehementibus armis repeteretur, Olegianusq; Pontificiis adiutus copiis strenuè resisteret, diuturni grauissimique belli causam præbuit. Nã pleriq; principes & cum his Florentini Pisaniq;, quibus odio atq; timori consentientium fratrum opes erant, Conradũ

Landum Germanorum ducem & Marcoaldum cum Bohemis à Carolo Cæsare Pisis impositum, præbita in triplex stipēdium ingenti pecunia, aduersus Vicecomites concitabant. Ea enim tempestate validæ externarum gentium manus, vt tum aiebant, fortunæ auspiciis militantes, per Italiā prædabundo agmine vagabantur, hísque sese cupidè commiscebant ex omni regione exules spe prædæ. Itaque Landus & Marcoaldus mira celeritate confectis itineribus, superato Pado in agrum Insubrum prouolarunt. Eorum aduentus cuncta ferro ac igne vastantium, magnam trepidationem Mediolanensibus incussit. Pertulere eas clades tantisper Galeacius & Barnabas, donec accitæ vndique copiæ in vna castra cogerētur. Nec multo pòst instructo exercitu cōtra hostes progressi ad Casæ auratæ pagum, signis collatis conflixerunt: eo quidem euentu vt Marcoaldo capto, Landus ipse post cruentū certamen sauciatus effugerit, ferme toto eius exercitu cæso captóque: in quo sex milia equitum & quatuor peditum fuisse narrantur. Secundum eam victoriam Barnabas ad oppugnandam Bononiā profectus, validiores quàm putarat, hostes inuenit. nam Florētini Pisaníque, ipsíq; item Principes, Ferrariensis, Mātuanus & Veronensis communicatis consiliis, cū Egidio Pontificis Legato fœdus renouarant, ea mente vt defensa Bononia, duorum præpotētium fratrum vires nimio plus crescere minimè paterētur. Ita vt Barnabas multis illatis acceptísque detrimentis, longo & perdifficili bello implicaretur: & Ioannes Marchio Mōtisferrati à fœderatis incitatus Galeacio graue bellum inferret: captáq; ex insidiis Alba Pompeia, & Ti-

cino vrbe prodeuntibus Guelphis occupata, Anglorũ validam manum in Italiam euocaret. Ea gens ex Britannia insula in continentem Galliæ transuecta, cõfectis Belgicis bellis in Prouinciam sese effuderat, stipendia & prædam passim quærens. Sed ea fuit Galeacii felicitas, vt ab Anglis Albam reciperet, & Ticinũ variis præliis faméque perdomitum in potestatem redigeret, capto Bussulario cucullato sacerdote, qui nefariis concionibus Ticinensem populum traducens, miseræ vrbis crudelis tyrannus euaserat. His rebus prosperè gestis Galeacius transmissis vndique copiis, Barnabæ vires attenuatas duobus aduersis præliis facilè restituit: quibus auctus vir acer & indomitus, tanto impetu Bononiensium agrum populatus est, vt Olegianus desperatis rebus, vrbem temerè occupatam Egidio legato tradere cogeretur, quum Firmum Piceni agri vrbem, perfidiosæ pactionis præmium acciperet. Sed quum Barnabas iratus Egidio non secus ac Olegiano, nihil de belli apparatu remittendum arbitraretur, fœderatæ ciuitates ingentes copias Vgolino Gõzaga imperatore in agrum Insubrum miserunt, rati Barnabam fraterno periculo adductũ, Bononiẽsi agro detrahi & trans Padum abduci posse. Sed Vgolinum traiecto Pado & Nouaria capta magnã perturbationẽ Galeacii rebus afferentem, paribus belli artibus auertit, infecto exercitu Mantuanorũ fines ingressus, perruptóque Serralio (quæ est munitio ab amne Pado ad mutinam perpetuis aggeribus suburbanũ agrum cõplectens) Mantuanos duce præsidióque nudatos adeò conterruit, vt Vgolinus vel in ipso felici speratæ ingentis victoriæ cursu, de imperio salutéque ciuiũ suo-

rum magnopere ſolicitus, pacem petierit, cognatio-
némq; nouo fœdere cõfirmarit. Eo modo pace parta,
& Barnaba nihilo ſecius pertinaci ſtudio Bononiæ
principatum, tãquam ſibi fraude ereptum, validis ar-
mis repetente, Galeacius externas affinitates, decoras
hercle regio faſtu, ſed ſibi & poſteris damnoſas & inu
tiles quæſiuit, Iſabella ſcilicet Caroli Galliæ regis ſo-
rore Ioanni Galeacio filio deſponſata, Leonatóq; Bri-
tanniæ regis filio in generum adſcito: huic enim ex
nuptiis Violantis, quum ducenta milia aureorum nũ-
mûm dotis nomine recepiſſet, Mons etiam Regalis
ac Alba Pompeia vrbes ceſſerunt. Iſabella autem quæ
Mediolanum venerat, vſqueadeo ſocero grauis fuit,
vt ducentis milibus aureorũ cõſtiterit: quanquã Vir-
tutis oppidi ditio, honeſtiſſimǽque appellationis ti-
tulus nouo ſponſo nomine dotis obueniſſet. Leonati
porrò aduẽtu tantæ opes admirabili liberalitate pro-
fuſæ ſunt, dum nuptiale epulum daret, equeſtres ede-
ret ludos, & Britannos ex generis comitatu ſupra du-
centos, opulentiſſimis donis adornaret, vt opulentiſ-
ſimorum regum ſplendorem ſuperaſſe cenſeretur. In
conuiuio enim in quo Frãciſcus Petrarcha inter prin
cipes cõuiuas diſcubuit, ſingulos ferculorum miſſus,
qui ſupra triginta fuere, totidem inuſitatæ magnifi-
centiæ munera ſequebantur: ea omnia Ioannes Ga-
leacius delectæ iuuentutis Princeps, ad menſam pro-
ducens Leonato obtulit. Fuere in vno tantùm miſſu
ſeptuaginta equi inſignes argẽteis & ſericis ephippiis
ſtrati: in aliis verò vaſa argentea, hieroſalcones, vena-
tici canes, equeſtria arma, nobiles loricæ, ſolidóq; fer-
ro ſplendidi thoraces, galeǽq; item & caſſides præaltis

conis exornatæ, indumenta margaritis picta, balthei militares, postremò præstátes aliquot gemmæ aureis emblematibus insertæ,& aureæ purpureǽque telæ ad viriles lacinias vis ingens. Is porrò conuiuii apparatus fuit, vt relatæ demum dapes, ad decem milia hominũ abunde peruenirent. Sed non multo pòst Leonatus quum nouæ nuptæ operam daret, tempestiuísq; conuiuiis ad patrii moris disciplinam, alieni cæli ignarus intemperanter vteretur, ad Albã morbo consumptus interiit. Violantésque demũ Othoni Marchioni Mõtisferrati nuptui data est, sed nihilo felicioribus auspiciis, quum Otho in montibus Parmensium ab agresti agasone confossus, ignobili fato perierit. Cæterùm Galeacius diu antea sæuissimis articulorũ doloribus iactatus, quum filius præalta indole, militaris imperii munia capessens, Asta recepta, Vercellísque defensis subalpinum bellum felicissimè confecisset, in supremum incidit morbum, Nonísq; Sextilibus defunctus est, anno à partu Virginis septuagesimo octauo, supra millesimum & trecentesimum, vitæ quinquagesimo nono: imperii autẽ vigesimo secũdo. Delectatus est in toto vitæ cursu, quũ ex bellicis occupationibus subcisiua otia furaretur, nobilioribus literis, historiísq; præsertim: habuítque in honore præstantibus disciplinarum omnium & nobiliũ artium studiis præditos: ex iísque præcipuè Franciscum Petracham paramœna ingenii fertilitate florẽtem, cuius hortatu bibliothecam condiderat, quum munere Caroli Cæsaris Ticini celebre gymnasium instituisset. In puniẽdis reis quũ natura planè lenis & exorabilis videretur, ita clementiam cum seueritate miscebat, vt præscriptas leges nõ temere præteriret. Magno autem incorruptæ iustitiæ

exemplo fuit Picardonus Vasallius è Vercellis in furca latronum more strangulatus. Hunc Belgici exilii comitem, proptereáque ex humili fortuna ad præfecturam ærarii prouectum, indéq; sæui prædonis more, nullo metu pudoréve immensas opes congerentem, repetundarum & peculatus reum populus fecerat, iudicésque damnarant, ita vt Princeps nihil omnino ex damnati substantia in fiscum se reducturum testaretur, liberéque responderet sibi lege agendum videri, atque eo quidem seuerius, quòd supra furti noxã, grauioris flagitii nomen ferret, quando mortaliũ ingratissimus extitisset. Nimia quoque & penè crudeli seueritate in Prætorẽ ad Vicũ Iriæ animaduertit, quòd præscriptos ex indice quosdam exules factiosos atq; sicarios persequi, captósque statim laqueo necare iussus, propinquorum precibus pœnam tandiu suspenderat, donec Ticini princeps adiretur. Ex ea enim cũctatione Galeacius quòd lege actum crederet, amicis supplicantibus facilè damnatorum vitam concessit: ita vt mox Prætor, tanquã officii oblitus, sontibus seruatis, atque his ante carceres spectantibus, securi feriretur. Sumptuoso autem ædificandi studio, magnificísque operibus, Romanæ potentiæ monumenta luculẽter imitatus, Mediolani arcem Portæ Iouis mira celeritate construxit, quũ antea è regione templi maximi, anteriorem curiam vastis porticibus atque cœnaculis, & media latissima area ad equestres ludos admirandam Actianis ædibus adiunxisset. Pontem verò ex lapidibus Ticino amni Papiæ imposuit, vsqueadeo mirabilis structuræ, vt perpetuæ contignationis tectũ aduersus soles & pluuias, sustinentibus ab vtroque podio siliceis columnis superinduceret, & vtraque pon-

tis capita ſingulis propugnaculis muniretur. Sed arx demum in ſupercilio decliuis vrbis ad Boream conſtructa, cõdecoratáque eximiis picturis, ita ſpectantiũ oculos ad admirationem cõuertit, vt Petrarcha nihil adulatus Galeaciũ, eo incomparabili ædificio, quum cæteris operibus vel maximos Europæ reges anteiret, ſeipſum ſuperaſſe perſcripſerit. Spatiũ enim quadratæ formæ ducentorum ferè ſtadiorum, perpetuo muro circumplexus opportunum, ad omne genus venationis addiderat, fundis nonnunquã antiquis poſſeſſoribus iniquo pretio ademptis, vſqueadeo impotenter vt Bartholus è Xyſta familia quum paterno agro pelleretur, iniuriam fruſtra deprecatus, equitanti Galeacio ventrem cultello perfoderet, leui quidem inflicto vulnere, quum magno caſu in ipſam balthei fibulam cuſpis incidiſſet. Cæterùm in fronte arcis ſupra portam ad viridaria perducentẽ hoc vel rude carmen in marmorea tabula legebatur, antequam tormentis Gallicis ea muri pars cum inſcriptione perfracta concideret. Extabant ſiquidem lata inſignia gentilitiæ viperæ inſculpta ſcuto, vti moris eſt, ſuperſtãte galea cum frondoſo cono ad ſimilitudinem eius qua in præliis vti erat ſolitus. Id autem eo libẽtius ne periret appoſuimus, quòd Galeacius tẽporario ligneóq; tumulo conditus, dum ad nobile ſepulchrũ ſerò marmora pararentur, epitaphio caruerit.

Hac galea Galeaz castrum defendit & urbem,
Et ferus oppositos uiolenter comprimit hostes,
Inque fugam uertit timidam mucrone potenti:
Tractabitque suos ut fratres frater amicos,
Et sibi subiectos cultu pietatis, & omnes
Defendit populos, sibi quos diuina potestas
Credidit, & longam dabit his per tempora pacem:
Præ cunctísque piam mens est seruare Papiam.

Barnabas in diuersa ætate diuersóque corporis cultu pictus & marmore expressus cernitur in Cóchano templo:& Comi in æde Diui Iuliani,domóque antiqua Rusconorum.

BARNABAS.

BArnabas materni aui nomen tulit, eo quidem euentu vt ab Auria gente naualibus victoriis inclyta, ac innatæ virtutis nomine maximè superba, feroces ac indomitos spiritus accepisse diceretur: imperiosus enim & immitis & asper euaserat, planè maiores Aurias æmulatus, Brancham, Paganum, Lumbum & Lucianum, qui secundum rei naualis disciplinam naturali conditione præduram ac atrocem, cruentis exercitati præliis crudeles apparuissent. Sed qui tãtopere seuerus existimari poterat, infracto quodam corporis ac animi vigore, vti semper armatus ac auidè pugnax, vnáque ea demũ quæ cũcta vitia præclarè cõtegit, & studia militum parat, insigni liberalitate, cæteris eius ætatis ducibus præcellebat. In toto vitæ cursu quum bella continenter gereret, nũquam conquieuit, quòd bella ex bellis sererentur, neque pax stabilis neque induciæ diu vigerent, inter suspectantes ac hostilia ex obliquo moliẽtes. Id enim vnũ ei non iniquæ ambitionis, verùm maximè odiosæ pertinaciæ consilium fuit, vt Bononiam Olegiani perfidia sibi ereptam, interceptámque demum fraude Egidii legati, in potestatem redigeret: qua si semel po tiretur, Florentini, Lucẽses, Pisani, & vicini principes nequaquam diu se tutos fore prouidebant. Factúmq; est ex ea contentione vt cum Pontifice coniurarent, coniunctísque maximis viribus pellendos excindendósque Vicecomites arbitrarentur. Propterea conducti sunt communi ære in Italiam Angli & Britones

ex Armorico Oceano, Hiſpaníque Albornocio duce, & Hungari demum ex Pannonia Simone præfecto: & poſtremò iterum euocatus in Italiá Carolus quartus Imperator. Sed bellum varia fortuna vtrinque geſtum, eum finem habuit, vt Barnabas non longè à Bononia ad Raphaelis templum profligatus, victúſque iterum ad Guaſtallam, detrimenta accepta nouis victoriis ingenti animo reſarciret. Nauali enim certamine in Pado infra Vitellianá hoſtes ſuperarat, conſtructáque inſigni munitione ad Burgum fortem, ita locum aduerſus præſentem Cæſarem defenderat, vt perruptis demum Padanis aggeribus, totū penè profluentem in Mantuanos agros effunderet. Quibus detrimentis illatis, omnibúſq; iam planè feſſis & pecunia exhauſtis, neceſſaria pax, ſed non planè ſtabilis cū Pontifice cæteríſque fœderatis facta eſt, non abnuente Carolo, qui Ariouiſto Baioario Vindeliciæ Regulo, Barnabæ propinquo, interprete, quum belli tædio in Germaniam vocaretur, accepta pecunia, & confirmata vetere cū Vicecomitibus amicitia, non multo pòſt domum rediit, ita vt Barnabas tota ſpe recuperandæ Bononiæ decidiſſe videretur, eo quidem minore cum dolore, quòd ad ſolatium irriti conatus Rhegium Lepidi à Feltrino Gonzaga præſenti pecunia coemptum in poteſtatem redegiſſet. Incredibile dictū eſt quantū vtriq; fratrum appetita oppugnatáque Bononia cōſtiterit, quæ nouem bella ex hiſdem cauſis rediuiua cum ſupremo amittendi imperii periculo, paucis annis adduxerat. Ferunt enim in bellicos ſumptus ſupra trecentas myriadas ſignati auri expenſas, ita vt mirū videri poſſit tātas pecunias ex vrbibus imperio ſubie-

ctis imperari atque exigi potuisse, quum ambo fratres pari ac insatiabili mutuæ æmulationis libidine ad insaniam ædificantes, multo maiorem pecuniam in calcem & lateres cōtulisse videamus. Inter nobilia opera Barnabæ præstantissimum fuit, Tritianæ arcis pons admirabili vnius tātum fornicis amni Abduæ impositus, vsqueadeo in altū exurgens, vt tribus superædificatis trāsitoriis aditibus, infimo currus cum machinis & impedimentis, medio equites, summo peditatū vno tempore transmitteret. Construxit quoque arcē ad Romanam portam quæ Conchanæ domui iungebatur, ponte pensili supra tecta priuatarum ædiū perducto, instar longissimæ porticus, cuius adhuc aliquot intercisa membra supra Crassorum domus spectantur. Brixiæ arcē condidit, quæ ex molli cliuo vrbi imminet. In suburbanis autem Modoetiam, maiorum opus luculenter imitatus, ad Lambri amnis ripas Melenniano in oppido, domum peramplam munitæ arci persimilem cum lateritio ponte cōstruxit: & quod egregiæ pietatis opus adhuc extat, laxos carceres Mediolani instituit, in quo egestatis vltimæ debitoribus, & extra capitalē pœnam damnatis alimenta gratuitò præbentur. Sed vel immensas ærarii diuitias vni dotales sumptus exhaurire facilè potuerūt, quum numerosam prolem nobilissimis Europæ Principū domibus insereret. Viridem enim Leopoldo Austrio Norici Regulo, Thadeam Stephano, & Magdalenam Federico, Baioariis Vindeliciæ principibus, & Valentinam Federico Cypri regi collocauit, quum Agnetē Francisco Gonzagæ, Catharinam Ioanni Galeacio fratris filio, atque item Antoniam & Anglesiam Conrado &

Federico Virtembergensibus Sueuiæ Regulis nuptui dedisset: Lucia subinde Edemundo Britanniæ Regis filio tradita, vt in remoto etiam Oceano sobolẽ propagaret. Ex filiabus autem nequaquã ex Regina vxore susceptis, generos sibi adsciuit bellica virtute clarissimos, quum Ioanni Acutho Britanno Donninia, & Lucia Lando Germano ad Brigantinum lacum pernobili traderentur. Quarum omnium dotes cum luculento mundi muliebris apparatu, vicies cẽtena millia aureorum nummûm excessisse constat. Nec tot sumptus vel immodicè facti Barnabam deterrebant, vt quicquam de splendore vitæ remitteret, quum filios diuersis magnis in domibus, cum frequenti & liberaliter ornata familia alendos arbitraretur. Erant legitimæ prolis Marcus, Ludouicus, Rodulphus, Carolus & Mastinus, quibus imperii vrbes atq; oppida per æquas partes diuiserat: quũ totidẽ ex dãnato coitu susceptis latifundia & domos, honestósque reditus donationis iure tribuisset. Erant ii, Ambrosius, Eustorgius, Palamedes, Lãcelottus & Sacramorus, cuius stirpis se esse fatentur ii Vicecomites, qui præcipuam nobilitatem à Matthæo Magno repetunt, quum legitima soboles in Philippo principe defecerit. Ex iis autẽ Ambrosius tanta militaris ingenii indole supra cæteros omnes emicuit, vt eo duce, Britannísq; militibus præfecto, Barnabas cum Romano Pontifice, Ioannáque Apuliæ regina, Florentinísque item atque Liguribus vario euentu bella gesserit. Sed Ambrosius in Bergomatum montibus quum auidè rebelles persequeretur, præceps datus in insidias, ab agrestibus est interfectus, tanto patris dolore, vt montani vindicãte

irato patre, supremæ cladis pœnam subierint. Cæterùm hæc diuisi imperii sortitio eum habuit euẽtum, vt quisq; eorum dolore nimis angustæ ditionis, Ioãni Galeacio patrueli multo opulentioris imperii fortunam inuideret, & de eo cuncti sæpe contemptim & criminosè loquerentur. Regina siquidẽ mater, ambitiosa superbáque mulier, iuuenes suopte ingenio elatos & maximè sumptuosos quotidianis sermonibus impulerat vt immoderata percuperent, audendóque & moliendo aliquod insigne facinus; ad præalta, vti generosos deceret, aspirare condiscerent. Sic vt non obscurè indicare videretur, sublato patruele, hoste verius quàm propinquo, ipsos confestim ex opulenta hæreditate potentes & planè beatos euasuros. Cæterùm non multo pòst Regina fato functa, Barnabas cum liberis eadem spectare cœpit, vtpote qui tot filios ærario suo graues, prætenui ac ob id infirma ditionis conditione regnaturos prospiceret. Sed dũ scelesta consilia miscet, & diri odii cogitationes extendit, Ioanni Galeacio cuncta produntur. Is verò graui callidóque ingenio audita exploratáque dissimulat, & aduersus insidias sese domi & foris præmunit: intimi officii ministeria coarctat, abdicatóque luxu, mensam certis dapibus astringit: custodiam verò corporis ex fidis veteranis adauget, nec arcis limine pedem effert, nisi explorato, præeuntibus scilicet armatorum turmis, & prætoria cohorte circunfusa. Ante omnia porrò ad struendum ex lõginquo dolum, suburbana tẽpla supplicabundus sæpe inuisens, conceptæ religionis & demissi pauentísque animi signa præbet. Quibus artibus vsqueadeo in contemptum venit, vt nihil virile

virile vel ab astuto patruo sene cogitare putaretur,& patrueles nonnunquam dictitarent,aliquanto eũ opimo sacerdotio,quàm tanto imperio digniorẽ videri. Itaq; communicato cũ paucis cõsilio,edicẽs se Mariæ Virginis tẽplum(quod est in mõte supra Varesiũ oppidũ,multis miraculis atq; donariis venerabile)soluẽdi voti causa profecturũ,è Ticino Mediolanũ contendit. Nec differt Barnabas quin veniẽti,honoris causa occurrat:quanquã improuiso aduẽtu perturbatus pudore metũ vincente paululũ cunctaretur. Nec multo pòst Vercellensi porta prodeuntẽ , dato signo armati equites inermẽ & mula vectum cõprehendunt, & in proximã portæ Iouis arcẽ cũ Marco atq; Rodulpho filiis deducũt. At Ioãnes Galeacius continẽter armata agmina in vrbem introducit,domósq; capti hostis ad excitandã plebem,opportuno astu diripiendas populo præbet. Fit maximus in vrbe tumultus,punctóque tẽporis memorabili Fortunæ ludibrio tãtæ opes euertuntur:nec quisquam omnino repertus est qui opem ferret,quum amici pariter ac hostes in opulentissimæ gazæ aceruos auidè grassarentur,& maledictis Barnabam vti crudelem tyrannum incessferent. Nec in ea licentia publicanos & quæstores uti populo inuisos,vl læ vel in sterquiliniis latebræ diu tegunt. Arx quoque ipsa,attonitis custodibus paucas post horas deditur,è qua septem plaustra elaborato argento & pretiosa supellectile onusta,signatæque item aureæ monetæ septingenta milia educta fuisse referuntur . Nec tanta calamitas prodigio caruit:domus enim Palatina septimo die ante cladẽ adeò vehementer de cælo tacta est, vt intimi cubiculi peristromata deflagrarẽt , & Vipe-

ræ marmoreæ faſtigio ſuperſtantes fulmine frangerentur. Vates quoque domeſticus cognomento Medicina, vt Nonas Maias eo anno trium ſiderum coitu infauſtas caueret, multo antè prædixerat, & tum in fata ſua properantem retentare fuerat conatus: occulta enim vis fati tum maximè vrgebat, quum miſero mentis arbitrium eriperet. Euaſerat paulo antè Barnabas ad inexpiabile odiũ populi, ſeipſo acerbior & ſæuior, nihil herclè durum & atrox eius ingenium ſenecta molliente, quippe qui inopia rapax, infamis auaritiæ nomen immani crudelitate cumularet. Nã præter perpetua inclementer imperatæ atque exactæ pecuniæ detrimenta illata populis, noua etiã ac atrociſſima lege promulgata, inquirendos comprehendendóſque eos iuſſerat, qui quinquennio antè contra vetus edictum apros occidiſſent, aut ex his vel in aliena menſa comediſſent, vſqueadeo inexorabili dãnatione, vt ſupra centum ex miſeris agricolis laqueo ſuſpenderentur, reliqui vniuerſa ſubſtantia mulctati, exilio ſolum verterent. Diuiſerat enim per pagos venationibus opportunos multa milia venaticorum canum, grauiſſimo incolarum ſumptu alenda curandáque: quum vicatim per familias diſtribuerentur, & præfecti venatorio apparatui multis cũ miniſtris paſſim regiones circuirent, tremendo ſuperbæ cenſuræ inſtituto, ſingulos canes ex indicis volumine inſpectantes, vt inſolenti iudicio quos vellent verbere pecuniáque punirent, quum pari vtique mulcta damnarentur, qui ſtrigoſos & graciles tanquam inedia malignè eneruatos, & contrà obeſos tanquam nimia pinguedine inertes factos, aut impexis villis malè cura-

tos produxissent. At Barnabas in Tritianam arcem ab se ædificatam deductus, septimo carceris mẽse, quum regnasset annos triginta, vixisset sexaginta sex, veneno fasellis indito (vt fama tum fuit) extinguitur: eo quidem æquiore animo tolerata calamitate, quòd in manibus Donniniæ Porræ adamatæ antea concubinæ, in ipsa extrema vitæ sorte non planè miser expirarit. Hæc enim Acuthi Britanni socrus fuit, quæ calamitatis vltro consors, supremum in tantis ærumnis misero seni solamen attulerat. Cadauer Mediolani Conchano in templo tumulatum est: statua equestri ex marmore Lunẽsi superstãte, in eo quidem armorũ cultu ac expressi oris habitu quo bella gesserat: nullo tamen epigrammate addito, quũ iuxta cubãs Regina vxor marmoreo sepulchro tale carmen meruisset.

Italiæ splendor Ligurum Regina Beatrix
Hic animam Christo reddidit, ossa suo:
Quæ fuit in toto rerum pulcherrima mundo,
Et decor, & sanctæ forma pudicitiæ,
Laurea virtutum, flos morum, pacis origo,
Nobilibus requies, ciuibus alma quies.
Quam patris extollunt Mastini gesta potentis,
Veronæ nuptam magnificíque Canis.
Barnabas armipotens Vicecomes, gloria regum,
Naturæ pretium conspicuúmque decus:
Qui Mediolani frenos & lora superbæ
Temperat Ausoniæ, quem timet omne latus:
Hac consorte tori felix consorte laborum
Exegit longa prosperitate dies.
Hanc Deus elegit: secum periturus & inde
Spiritus ætherei regnat in arce poli.

Galeacius Comes Virtutum, qui primus Dux Mediolani à Ladiſlao Cæſare appellatus eſt, vti videre licet ex multis pictis cælatíſque imaginibus, tale frontis decus præferebat.

IOANNES GALEACIVS.

IN Ioãne Galeacio à primis ſtatim pueritiæ initiis vſqueadeo mira grauitatis atque prudentiæ ſpecies enituit, quum in eo ſupra captum eius ætatis, ſolertia, iudicium memoriáque vigerent, vt eum plerique ex ratione phyſica citiſſimè moriturum crederent, aut nunquam tantas præcocis eius ingenii dotes ad opimæ frugis maturitatem peruenturas arbitrarentur. Ferunt enim, ſicuti in Petrarchæ vita legimus, Galeacium patrem, quum ex conſuetudine conſilium aduocaſſet, multíque inſignes togati viri in intimum conclaue admiſſi conſediſſent, à puero tũ fortè intentis oculis procerum ora atque habitũ contemplante, per iocum quæſiuiſſe, quiſnam ſibi ex eo numero ſapientior videretur: tum verò puerum, qui tum erat ferè quinquennis, ſuſpenſo vultu conſideraſſe ſingulos, & demum acceſſiſſe ad Petrarchã quẽ nunquã antea viderat, ita vt blandè arrepta toga, oraret vt ſe ad patris ſellam ſeſſum perduci pateretur: ſtatímque magnum cum admiratione omnibus riſum abortum, quòd puer perſpicaci iudicio, omnium longè clariſſimum poetã delegiſſet. Nec eum per omnes ætatis gradus ſumma cura à lectiſſimis præceptoribus atque nutritiis educatũ, quin in eundem iudicii morúmque tenorem incumberet, natura deſtituit: à pueritia ſiquidem ad ſtatam ætatem prouectum in tanta actionum varietate, idem ſemper ingenii ſpecimen ſequebatur, ita vt eius opinionẽ naturæ præſidio firmatam, corroboratámque multa hiſtoriarum lectio-

ne atque vſu rerum, nemo falleret, ac omnia vel planè fortuita præſentiret, conſilióque eius fortuna regi videretur. Nec id herclè mirum erat, quum inueterata conſuetudine multũ ipſe ſolus deambulando meditari, cum peritiſſimis in omni negotio deliberare, exempla rerum ex annalibus repetere, inſtituta maiorum quæ euentus belli comprobaſſet, diligenter imitari eſſet ſolitus. Nullæ enim eum voluptates venationis aut aucupii, non aleæ ludus, non illecebræ muliebres, non ſannionum aut ſcurrarum fabulæ à negotiis auocabant. Exercebat corpus modicè, ad rationem ſcilicet tuendæ valetudinis: animum remittebat eruditorum colloquiis & frequenti lectione, ſecretiſque item commentationibus ad iuſtitiam & pietatẽ reuocatis. Conduxerat enim liberalibus ſtipendiis omnium diſciplinarum profeſſores, qui in gymnaſio Ticinenſi à patre condito, iuuentutem docerent. Bibliothecam porrò in arce ædificatá nobiliſſimis codicibus referſerat, erecto iuxtà delubro in quo Diuorum & Martyrum reliquiæ pretioſis diſtinctæ loculis ſeruabantur. Ex ordine profitentium celeberrimi tum fuere, qui monumenta ingenii poſteris reliquerunt, in iure ciuili Baldus & duo Raphaeles, Fulgoſius atq; Comẽſis, & Signorolus Amadeus: in philoſophia Vgo Senenſis & Blaſius Pelacanis à Parma, cuius etiam extant in Aſtronomicis diſciplináque optices, ſubtiliſſimæ quæſtiones. Tres quoq; medici, Marſilius à Sancta ſophia, Syllanus Niger, & Antonius Vacca, quorũ commentaria in ſcholis hodie perleguntur. In tradẽdis autẽ Græcæ linguæ præceptis eminebat Emanuel Chryſoloras Byzantius. Sed ſupra doctores omnium

diſciplinarum erat conſpicuus Petrus Philargus Cretenſis, ſacrarum literarum interpres, qui poſtea Pontifex euaſit, & Alexãder quartus eſt appellatus. Ex hoc præſertim lectiſſimo genere hominum, & ex iis qui vſu rerum & prudentiæ authoritate valerent, conſiliarios vberrimis honeſtatos ſtipẽdiis aſciuerat, ita vt non planè mirum videri poſſet, poſtquam ipſe perilluſtri iudicio polleret, ſi in conſilio exactiſſimè deliberata diſcuſſáque ex voto plerunq; felix euentus ſequeretur. Cuncta ſiquidem officia quæ tanti imperii adminiſtrationes reſpicerent, admirabili ordine conſtabant. Nihil enim in toto humanarum rerum negotio, domi & foris ipſo ordine præſtantius diſſerere erat ſolitus, quo vno & ipſa in primis res militaris, & actio ciuilis omnis & domeſtica diſciplina veluti certiſſima compagine regerentur. Imperia autem iuſſáque in maximis minimíſque rebus de ſcripto exibãt, & rerum omnium ſumptuariæ rationes ampliſſimis codicibus mandabantur, ex quibus miniſtrorum fidẽ & diligentiam exigebat, per cenſores quidem ſpectatæ probitatis, qui ſingula ad pœnam & præmium reuocarent. Erant autẽ in eius aula infiniti propè librarii, amanuenſes atque notarii, qui per ſingula officia rationum præfectis operam nauabant tanta cura religionéque, vt non modò totius imperii vrbium ſtati reditus, & cuſtodiarum expenſi ſumptus, ſed ſiquid publicis ludorum ſpectaculis impenderetur, & quot fercula ſigillatim in ſolennibus conuiuiis venirent, & quid claris hoſpitibus donaretur, ad exemplum atque memoriam ſcriberentur. Vidimus in archiuorũ eius armariis admirandos codices in membranis, qui

in ſingulos annos Ducum & Præfectorum, veteranorúmque militum nomina atque ſtipendia, ac alarum & turmarum indices continebant, deſcriptáque item exempla literarum quæ in grauiſſimis gerendi belli & conficiẽdæ pacis negotiis, vel ipſe ad Principes ſcripſiſſet, aut illi reſpondiſſent : ita vt ſiquis iuſtam hiſtoriam condere velit, non aliunde vberiorem certiorémque materiam deſyderet, quando ex iis bellorum cauſæ, conſilia & rerum geſtarum euentus facillimè deprehenduntur. Apud patrem patruúmque Barnabam Germanorum & Britannorum aduentu rudimentum militiæ poſuit: nec multo pòſt quum vigeſimum tertium ætatis annum impleſſet, à patre fictitio nomine mancipatus eſt, ita vt ei in patrimonii partem Nouaria, Vercellæ, Aſta, Alexandriáque traderentur: vt inde Othoni Montiſferrati Regulo ſemper hoſti, nec vnquam quieto, diſſimulante patre arma inferret. Sed dum in eo bello verſaretur, prodentibus Guelphis Vercellas amiſit. Allobrogum enim Regulus (quanquam eſſet auunculus) & Fliſci Ligures periculo ſuo admoniti, Othonis finitimi iniurias defendebant, acciuerántque auxilia Pontificiarum copiarum, arcémque Ioannis Galeacii præſidio cuſtoditam circunuallarant, vſqueadeo validis circumpoſitis ſtationibus, vt Ioannes Galeacius non ſemel obſeſſo præſidio opem ferre conatus, quòd hoſtes caſtra caſtris contuliſſent, planè circunuentus obſideretur, & præſidium vrgente fame & deſperato commeatu ex conditione arcem dederet. Sed aliquanto infelicius Britannorum aduentu arma tractauit: nam à Ioanne Aucutho Britannorum

clarissimo duce, qui ab amicitia Barnabæ discedens, Pótifici & Florẽtinis adhæserat, in Brixiano agro acie victus profligatúsq; est, vsqueadeo graui accepto detrimento, vt eius Duces fermè omnes cum vexillis caperentur: & ipse celeri fuga è manibns hostium ægrè sese eriperet. Ab his infaustis bellici muneris initiis, quum satis supérque cùm virtutis tum fortunæ suæ periculum fecisse videretur, mortuo demũ patre, per legatos bella gerere constituit, quòd vnicus patris hæres, extra infesti Martis discrimina sibi omnino parcendum, alienáque virtute quæ pecuniæ mercede pararetur, subeundam præliorum aleam existimabat: rebatúrque vti natura cautus exactéque prudens, & vti mox apparuit, consilio quàm manu validior, se domi quàm foris feliciorem euasurum: pollicentibus præsertim ex genitura Mathematicis, maximas opes, adauctum imperium, hostium calamitates, summámque item gloriam, si armorum pericula deuitaret. Neque fatidici vates, aut ipse naturæ genius humanæ voluntatis arbiter, fidem fefellerunt. Paucis enim annis admirabiles adeptus victorias, ita inimicos perdidit, cæcidit hostes, imperii fines protulit, vt arridentis fortunæ fiducia subnixus, totius Italiæ regnum affectasse crederetur. Iam enim eum Ladislaus Cæsar nouo honoris titulo honestarat, quum ex solennibus codicillis primum Mediolani Ducem, sceptro pileóque eius dignitatis insignibus per legatos transmissis, appellasset. Formidandæ siquidem erant opes longè omniũ amplissimæ, vel ob id quòd ambitiosi principis summæ prudentiæ, veterano milite, strenuísque eius & præclarè fortunatis Ducibus

niterétur. Scaligeris enim Veronam atq; Vincentiam ademerat, atque item Carrariensibus Patauium, Francisco Seniore in Modoetianum carcerem coniecto: prætereа Taruisium, Feltrium, Bellunum, montanáq; oppida cum Tridento in potestatem redegerat: Perusini & Assisiates ad eum à Pontifice defecerant. Senéses tædio incertæ libertatis ad eius authoritatem, sicuti antea & Pisanis acciderat, se contulerant, quum nec Lucenses imperium eius abnuerent. Propterea Florentini non obscuro perculsi metu, potentissimi hominis vim suspectantes, ei vndiq; circummissis per omnem Europam legationibus, graue bellum concitabant: Roberto præsertim Cæsare in Italiam euocato, & Gallis duce Armeniaco cis Alpes perductis. Sed eos externarum gentiũ conatus ita sustinuit, vt Gallos virtute Iacobi Vermii ad Alexandriá ingenti pugna superatos, interfecto duce deleuerit, Cæsarémque à Brixianis Alpibus se demittere ausum, opposito Facinio Cane primas Germanorum alas profligante, in Germaniam retruserit. Exinde iniurias vltum ire pergens, Franciscum Gonzagam Mantuæ obsessum, & deriuatis ex Pado atque Athesi emissariis, penè summersa vrbe, pacis conditiones accipere coegit. Nouissimè ad Casalecium iuxta Bononiam, Pontificis, Florentinorum & Bononiensium ingentem exercitum Bernardone Aquitano fortissimo duce capto, collata acie profligauit, ab eáque statim victoria, vrbe Bononia potitus est, pro qua ab excessu Ioannis Antistitis per quinquaginta ferè annos fuerat dimicatum. Nec multo post victrices copiæ in Etruriá transcenderũt, tanto terrore Florentinis illato, vt demissi animo ci-

ues, nequaquã in domesticis præsidiis, sed in vna tãtũ impotẽtis ac irati hostis morte salutẽ reponerẽt. Nec susceptis votis fortuna defuit: in arce enim Melẽniani Romana via supra Lambrum pestilenti febre correptus excessit è vita, pridie Nonas Septẽbris, anno à partu Virginis supra millesimũ, quadringẽtesimo secũdo, quũ ætatis annũ quinquagesimũ quintũ attingeret: imperasset autem annis viginti quatuor. Duos ex Catharnia Barnabæ filia, filios impuberes Ioannẽ & Philippum reliquit, quum ex Isabella Caroli Galliæ regis filia, priore vxore nullam prolem suscepisset. Ad instaurandam autem cum Gallo rege propinquitatẽ Valentinam ex eadem Catharina primo partu genitã, Ludouico Aurelianorum principi, Regis filio, nuptui dederat. Quo cõiugio Asta Colonia dotis nomine Valentinæ obuenit: ad liberos verò eius, hæreditatis titulo, Mediolanensis imperii iura transierunt, quum Valentinæ fratres sine legitima prole decessissent, sinistro quidem omine ac insigni detrimento Italiæ Galliæque, quandoquidẽ in repetenda hæreditate diuturnum & atrox bellum sit exortum, cuius adhuc nullũ omnino certum finem videmus. Arsit per aliquot dies ante eius mortem cometes ingens, lurida & prorsus funebri oblonga cauda, versus eã cæli plagã quæ in corum ventum obuertitur. Nec eo cælesti prodigio indignus videri potuit, quum nemo Principũ in Italia, à Gothicis vsque tẽporibus repetita memoria, imperii magnitudine & vitæ splendore eo clarior atque potentior extiterit. Quòd si victorias inter fortunæ munera numeremus, nemo certè ei vel innatæ grauitatis atque prudentiæ opinione, vel ipsa oris ac

corporis dignitate, vel exornandæ virtutis ſtudio, ad cenſum veræ gloriæ veniet comparandus: quanquam tanti nominis famam prægrauaſſe videatur patruus Barnabas exutus regno, in Tritianóque demum carcere necatus: ac immenſa proferendi imperii cupiditas. Sed hanc quiſque non iniquus & moderatus tyrannus C. Cæſaris exẽplo facilè excuſauerit, ſi regnandi cauſa iuſiurandum omnino violandum exiſtimet: & ipſe Ioannes Galeacius vti nimis in exercenda ſæuitia tempeſtiuus, Barnabã pares ac immeritas ſtruentem inſidias, rectè præoccupaſſe minimè cenſeatur. Contraxit tamen inuidiã eius animo grauem, vti ſæuè rapax ac immitis, atque perpetuus vrbium ſuarum expilator, quum à ſubiectis imperio concepta odia detegi exercerique nequirent, quæ demũ in morte eius per ſingulas vrbes eruperunt. Neque enim perpetuo tributorum onere feſſis, ſatis digna tolerandæ iniuriæ cauſa videbatur, accerſita ſæpe vltro gerendi belli neceſſitas, quòd nunquam ex bello pacem expeteret, ſed ex pace ſemper alia atque alia bella quærerentur. Nec mirum, quum ſerendis bellis viginti millia equitum & totidem peditum perpetuò alenda ſuſcepiſſet: nec vllis omnino ſumptibus parcẽdum arbitraretur, modò fortiſſimum quenque ex omni militari ordine inuitatum vberioribus ſtipendiis, ob idque facilè detractũ hoſti, ſibi adſciſceret. Profiteri enim erat ſolitus, nihil eſſe ea mercatura nobilius qua viri inſignes pararentur. Obiectauit & ei probroſas libidines in hiſtoriis Antonius Florẽtinorum Antiſtes, inepto ac improbo maledicendi genere in hoſtem patriæ inſolenter inuectus. Nullum autem eius ædificium paulo lu-

culentius extat, quum maiores eius vſque ad inſaniã domi & foris, curias, arces, prætoria ſumptuoſiſſimè condidiſſent. Singulari tamen pietatis & magnificentiæ ſtudio, Carthuſiæ templum cõſtruxit ad quartum lapidem à Ticinenſi paterna arce, vbi ferarum ſepta terminantur: addictis in alimenta ſacerdotũ latifundiis. In eo templo humari voluit: ſpectatúrque poſt aram maximam cælati operis admirabile ſepulchrũ, ſubſcriptis ad hiſtorias rerum geſtarum quæ marmoreis imaginibus decẽtiſſimè figurantur, his carminibus, non omnino indignis vt alibi quàm Carthuſiæ perlegantur.

Quum Ducis Anguigeri varijs diuiſa ſepulchris
Membra cubent: ſic iuſſit enim: nam viſcera ſeruat,
Antoni, tua ſancta domus celebrata Viennæ:
Cor Ticinenſis Michaël, Carthuſia corpus:
Hîc quoque ad æternum populi patriæque dolorem,
Vexilla & clypei, & lachrymoſæ inſignia pompæ,
Exequialis honos, monumentum flebile pendent:
Inſtar & hoc tumuli ſemper memorabile noſtris
Impoſitum ſignum eſt oculis. Lege Principis ergo
Hîc etiam titulos, noménque genúſque ſupremi
Cuius ab Angleriæ primus quos protulit olim
Natus ab Aſcanio, Troiani ſanguinis Anglus
Comitibus, ſi priſca petas primordia clari
Nominis, atque domus Vicecomitis extat origo.
Talibus exortum proauis dixere Ioannem
Nunc Galeaz, quo non fama vulgatius vllum
Nomen in orbe fuit, factis ingentibus heros.
Ille quidem Anguigeram ſuper aurea ſydera gentem
Extulit, & ſeſe virtute æquauit Olympo.
Dux Ligurum, patriæque pater, Coméſque Papiæ
Virtutúmque fuit: quantum ſplendebat in illo
Imperioſa oculis vis maieſtatis, & altæ
Frontis honos, tantum ſpecie mortalibus ibat
Altior, ut dominum ſola eſſe doceret imago.
Quantum lux animi ſpecioſo in corpore fulſit,
Cognita per varium teſtantur plurima caſum
Conſilia alta Ducis: cuius pietáſque fidéſque
Sacráque iuſtitia & clementia ſanguinis expers

Innocuam fecere animam. Nec dulcior alter
Eloquio, nec magnificis præstantior alter,
Nec fuit in totis Europæ finibus unquam
Aptior imperijs Princeps, nec sanctior alter
Religione fuit, nec pacis amantior illo:
Hanc propter sæpe auspicijs iusta arma secundis
Induit, & claros superato ex hoste triumphos
Cepit, & ultrices (qua nulla est gloria maior,
Nulláque compositæ maior constantia mentis)
Ipse sui uictor, de pectore depulit iras,
Permisitque pius uictis ad sana reuerti
Consilia, & medijs pacem quæsiuit in armis.
Ipse graues populis cruda de sede tyrannos
Deiecit, fregit tumidos, strauitque superbos.
Hic erat unde quies magnorum certa laborum
Italiæ speranda foret: Duce læta sub isto
Illa sibi antiquos iam promittebat honores:
Nanque uidebatur cælo demissus ad unum
Natus, ut indeptus componeret aurea terris
Sæcula, & afflicto tandem daret otia mundo.
At deus Ausoniæ dederat quod sydus agenti,
Transtulit ad superos, siue illo ornare beatos
Angelicósue Choros uoluit, seu lumine tali
Indignam est ratus Italiam, mundúmque nocentem,
Consilij ratio alta latens & causa superstat.
Sed nos ô miseri quorum ille piissimus heros
Desistit optatæ nunquam uigilare saluti:
Flete Ducem Ligures, talem lachrymate parentem
Vósque urbes uiduæ, Princeps quas ille sub altis
Felices sceptrísque suis cum pace fouebat.
Aeternas oculis lachrymas effundite uestris:
Ante alias Mediolanum patria inclyta magnum
Principis atque caput tantæ ditionis, & olim
Longobardorum domus augustissima Regum,
Magnanimóque Duci nuper gratissima sedes
Papia, illustris titulis quas fecerat urbes:
Et uicina sequens matris uestigia Laude
Vrbs Pompeiani de laude uocata triumphi:
Brixia ciuili nec eneruata duello,
Funde pares lachrymas, quibus alta Verona, sorórque
Ingenijs ornata bonis Vicentia, duris
Cognita temporibus, paruæque in montibus urbes
Bellunum, Feltrúmque adeant, & pulchra feraci
Planitie Cremona sedens, memorésque laborum
Vercellæ, antiquis tellus agitata procellis,

Pisciosumue Comum, populóque animosa superbo
Bergoma, & occiduus quas nunquam uictor adiuit,
Nomen Alexandri retinens urbs fertilis oris:
Quæque tot egregios in prælia mittit alumnos
Parma potens animis, & opima Placentia campis,
Et Bouium, & uicina malis urbs ducta priusquam
Sub Ducis Imperium, & iuga non metuenda ueniret.
Te quoque Lucensis regio, licet obruta Lunæ
Mœnia sint, reliquis plorantibus urbibus addas,
Quas inter magno est lacerata Bononia fletu
Et gemitu, & lachrymis proprium confessa laborem,
Quæ sibi sydereos subito mors improba uultus
Principis eripuit, nec passa diutius illam
Maiestate frui, dulcis & dulcedine sceptri.
Ite simul, sic fata iubent, sociare querelas
Vrbs Pisæ, quondam Tyrrheni Roma profundi.
Massáque Gorsetum manu uehat inclyta secum,
Et cum uicino turrita Perusia ploret
Assisio, & mœstæ saliant ad sydera uoces.
Romanum gemat Imperium, Romanáque plangat
Ecclesia, hi lachryment oculi duo luminá terræ.
Raptus uterque pugil, Latijs quo maior in oris
Non erat: ex Italis Germanos depulit hostes
Finibus, & Gallos bello confixit acerbo,
Ante Quirinalem posset quàm cernere Romam:
Mille quatercentum atque duos quum duceret annos
Sol, hunc atra dies Septembris tertia ademit.

IOANNES MARIA.

MOriens Ioannes Galeacius ad testamẽtum antea ritè cõditum additis codicillis, Ioãnem Mariam maximæ partis imperii, nouíque tituli hæredem instituit, ea conditione vt Philippus Papiá vrbem obtineret, Nouaria, Alexandria, Asta, Vercellis atq; Derthona adiunctis, Papiæ comes appellaretur: Gabrieli autẽ ex Agnete Mantegatia spurio, qui erat

legitimis ætate ſuperior, Piſas Cremámque legauit. Atq; ita Ioãnes Maria deſumpto Ducis nomine, ſuſceptíſque paternæ dignitatis ornamentis, ad imperiũ euectus eſt, funeſtis vtique auſpiciis: nam illico ciuile bellum exarſit, Gibellinis & Guelphis inter ſe vecordi impetu concurrentibus: ex ſiquidem diræ factiones contempto adoleſcente Principe, vetera ciuium odia refricarant, quæ ſuperiorũ Principum virtute, ſublata videbantur. Is longè grauiſſimus & ſummè lugubris tumultus, non vrbibus modò atque oppidis, ſed pagis agreſtibúſque familiis eodem inſaniæ morbo correptis vaſtitatem attulit, quum cædibus ac incendiis graſſari, cognatis ac affinibus vltimã vim afferre, & ſacra deniq; nõ ſecus ac profana violare fas eſſe putarẽt, qui virtutis & gloriæ loco ducebãt, ſi ad oſtẽdendum inſigne factionis ſtudiũ, maximè crudeles euaſiſſent. Sed dũ Mediolani per ſingulas regiones cruẽto euentu alternante fortuna certaretur, eadẽpeſtilẽtis mali ſæua lues reliquas Imperii ciuitates celeriter inuaſit, inſigni quidẽ perfidia Præfectorũ & Ducũ, qui orientes tumultus quum facilè opprimere poſſent, turbidis rebus magnopere gaudebant: vt dum modò his, modò illis fauentes, altera partiũ expulſa, altera verò attritis feſſa viribus, ipſi è medio ſubnixi validis præſidiis, vrbium dominatus arriperent. Per hunc modũ nullo pudore violati militaris ſacramenti, Pãdulphus Malateſta Brixiæ & Bergomi tyrannus effectus eſt: cuius factũ vel infame ſceleſtúmq; ſubſecuti Gabrinus Fũdulius Cremonæ, Facinius Canis Papiæ atq; Alexãdriæ, Ioãnes Vineatus Laudi Pompeiæ: Cremæ Benzones, Placẽtiæ Arcelli, Othobonus Tertius Parmæ,

mæ, Frãchinus Rusca Comi, & Brusati & Tornielli quondam exules, Vercellis atque Nouariæ dominatũ inuaserunt. Qua fœda & repentina Ducum atque vrbium defectione terrefactus princeps, docente & hortante matre, consilium suscepit de creãdo gubernatore, qui militari cum imperio vrbẽ regeret, & salutẽ dignitatémq; principis præsentibus armis tueretur. Veteres enim cõsiliarii amicique quos pater in tutelam adolescentis reliquerat, diuerso æstu turbulentæ tẽpestatis iactati, aut securi colla præbuerãt, aut exauthorati, aduersariis locũ occupãtibus, metu mortis lõgẽ diffugerant. Itaque Mediolanũ accersitur Carolus Malatesta: is introductis copiis, factiosorum audaciã coercet, præclarum restituendi imperii & parandæ quietis studium ostendit, fratrísq; filiam principi in matrimonium collocat. Sed non multo pòst, quòd Guelpharum partium nomen præferret, vrgentibus Patritiis Mediolano excedere cogitur. Euocatus subinde est in eius locũ Facinius Canis bello dux impiger, sed impensè rapax & vehementer factiosus. Verũ is multis expeditionibus prosperè confectis, quum parum æquus & reipublicæ vtilis foret, quòd Gibellinarũ partium se defensorẽ & ducem profiteretur, Guelphorum insidiis petitus, ac vrbe vsqueadeo violenter exactus est, vtcum circunfusis in eum coniuratis, ne caperetur per auersam Actianæ curiæ portulã adacto equo in fugã se proriperet, & contusa vehemẽter frõte in valuarum angustiis elideretur, relictóq; coccineo capitis integumẽto, continẽti cursu Rosatum vsque percurreret. Tũ verò Guelphi Antonio Turriano cohortante, qui apud principem vel ipso fami-

liæ nomine antiquiſſimus hoſtis plurimũ gratia valebat, Ioannẽ Mariam perpulerunt vt in Facinii locũ cum eadem imperii poteſtate Bucicaldum Gallum euocaret. Is tum à rege Galliæ deditis vltro Liguribus præpoſitus Genuæ præſidem agebat, vir corpore pariter & ingenio vaſtus. Itaq; ſtipatus Gallis equitibus quum Mediolanum veniſſet, ante omnia infido conſilio, vt arce potiretur, cuſtodis animũ oblata pecunia tentauit. Id facinus malignè ſuſceptum quum minimè ex ſententia proceſſiſſet, cuncta ad ſuperbum arbitriũ reuocáda ratus, edictis propoſitis & de nomine percuſſa moneta, ita impotẽtis animi libidinem nudauit, vt non Ioanni Mariæ modò, ſed vtriuſque etiam factionis ciuibus in ſuſpicionem affectati principatus deueniret. Sed dum Mediolani hac inani ſpe immodicos ſpiritus alit, atque odium ſibi ingens parat, illudente Fortuna votis eius, Gallica præſidia, occiſo à Spinulis Serratone præfecto, Genua pelluntur, Theodorúſque Montiſſerrati Regulus, ſtrenuè operã nauãte Facinio, Genuæ Princeps acclamatur. Quo nũcio perterritus nec temere ſibi timens, priuſquã tanti accepti incommodi fama vulgaretur, ſimulata expeditione in Ticinenſes, copias Mediolano eduxit. Sed Facinius euadentem ad Nouium oppidum adortus, adeò opportunè commiſſa pugna profligauit, vt Bucicaldus amiſſis copiis, Genuæ & Mediolani præfectura vno tempore exutus, per aſperos Alpium tramites in vlteriorem Galliam perfugerit. Hic eſt ille Bucicaldus qui Gabrielem Ioánis Galeacii filium auaro truculentóq; iudicio Genuæ ſecuri percuſſit, vt prægrandi ea pecunia potiretur quæ illi obuenerat, quum Piſas

Florentino ſenatui vendidiſſet. Per id tempus Ioannes matrem amiſit, tãtis curis, vti erat corpore imbecillo, facilè ſuccumbentẽ: cuius nihilo meliore conſilio, non multum antea, vt propinquas vrbes facilius tueretur, aut Tyrannis eriperet, cæteras quæ remotæ ditionis eſſent, Bonifacio Põtifici tradendas cenſuerat, ſcilicet vt eo inſigni munere inanem promereret amicitiam, & tutelare fœdus afflictis & planè perditis rebus impetraret. Per hunc modũ Bononia tantis impenſis atque laboribus parta, ac item Aſſiſium atque Peruſia Vmbriæ vrbes Mediolanenſi Imperio adiectæ, quum ex calamitate leuitatéque Ioannis, Fortuna eodem pertinaci veſtigio nixa, alienæ felicitati vehementer aſpiraret, in ditionem Pontificii imperii cõceſſerunt. Pari quoq; ignauia aut deſperatione Senenſibus ex vario tumultu deſciſcentibus, libertatem cruentis admodum ſeditionibus implicatam reliquit. Cæterùm nihilo ſecius Mediolani certabatur, recrudeſcẽtibus ciuium odiis per mutuas cædes, quòd neque victi vindictæ cupiditate pacem vellẽt, neque victores victis inducias, tanquam ſucceſſu inutiles, dandas putarent. Quibus rerum difficultatibus adductus Princeps, quod vnum omnino remedium in tanta ciuitatis perturbatione tranquillitatẽ afferre poſſe videbatur, Facinio datis obſidibus, ſeſe recõciliat, eúmq; iterum accerſit, & bellicarum ciuiliũmq; rerum moderatorem cum ſuprema poteſtate creat. Eius aduentu Guelphi qui ſub Bucicaldo inſolentes euaſerát, arma poſuerunt: quieſcentibúſque demum Gibellinis atq; vrbe pacata, Facinius Bergomatibus bellum inferre iuſſus, trans Abduam ducto exercitu, rebellantis

vrbis agros omni belli clade vaſtauit. Sed dum Bergomates cõſumptis hoſtili igne ſuburbanis tectis, nequaquã extrema pati & ſe dedere decreuiſſẽt, Faciniũ articularis morbi renúmq; dolores vſqueadeo grauiter atq; lethaliter inuaſerũt, vt abſcedere irrito incœpto, Papiámq; deferri cogeretur. Is morbus qui Facinio ſupremus fuit, nouãdis rebus occaſionẽ præbuiſſe fertur: ſummæ nanq; audaciæ turbulẽti ciues in necẽ Principis cõiurarũt, in queis eminebãt Baucii fratres Andreas & Paulus ex intimis familiaribus, itẽq; duo Puſterlæ pernobiles, & ex Maina familia, Frãciſcus Mãtegatius & Acontius Triuultius. Hos tanquam duces ex vtroque factionis ordine alii ſupra triginta ſequebantur: neque fuit quiſquam è tanto numero qui in ſumma ſpe ampliſſimi imperii fidem prodendo fallere, quàm vitæ periculũ vel ſuſpecta conſciorũ multitudine, ſubire maluerit. Oderant enim eum omnes tanquam inuſitatæ immanitatis Tyrannum, quòd in tanta per nouem annos ærumnoſi imperii rerum omnium aſperitate, inſanæ feritatis morbum concepiſſet vſqueadeo horrendum, vt iracundia in rabiem verſa, damnatos ac ſibi inuiſos, voraciſſimis canibus laniãdos obiiceret, atrocíq; eo ſpectaculo magnopere lætaretur: haberétque in delitiis Squarciam Giramum alioqui honeſta ortũ familia, inhumanæ ſæuitiæ miniſtrum, qui ad eam carnificinam ingẽtes moloſſos humana carne alendos ſuſcepiſſet. Diis itaque ac hominibus tale monſtrum abominantibus, poſtridie Idus Maias ſacrorum cauſa in tẽplum diui Gothardi deſcendentem Baucii Fratres, reliqua coniuratorum manu incumbente, duobus vulneribus confecerunt,

discissa vsque ad oculos fronte, & dextro crure ad surã detruncato. Exanimẽ & aliquãdiu ab omnibus desertum pauci ex infimo familiæ ordine in templũ maximum detulere. Ibi quũ fœdis vulneribus & multo cruore deformatus nõ sine ludibrio spectaretur, proletaria meretrix tempestiuæ pietatis officiũ vsurpãs, totum cadauer multa recenti rosa contexit. Inde postea à Philippo successore opulentam dotem, vt honestè nuberet, ingenuæ charitatis nomine promeruit. Eodem die Giramus scelestus carnifex concursu populi latebra eductus quum viuus vnco traheretur, pro ianua damnatæ & mox ad solum æquatæ domus, horribili meritóque supplicio affectus est. Ipse quoque Facinius copiarum imperator, quum ei insuperabilis morbus vitæ finem afferret, nunciata cæde principis, duces militésq; suos obtestatus est vt percussores persequerentur, Philippóque ad principatũ hæreditatis iure contẽdenti fortem atque fidelem operã præstarent. Paucas post horas expirauit, magno hercle coniuratorum commodo, qui nemine principis cædem vindicante, Hastorem Barnabæ ex concubina filium bello strenuum paternósque spiritus gerentem, magnis acclamationibus ad principatum extulerant.

Verus Philippi vultus cùm in aurea moneta, tum variis picturæ cælaturæq; modis passim expressus spectatur. Sed eam effigiem longè omnium ex viuo simillimã putamus, quam Frãciscus Tabernius epistolarũ magister, maximi cõclauis ianuæ imposuit.

PHILIPPVS.

Oanne Maria interfecto, atque eodem die expirante Facinio, Philippus qui captiuo persimilis incertúsque salutis in arce Papiæ supremum vrgentis Fortunæ impetum expectabat, inopinato Facinii dudum hostis munere subleuatus, animum erexit ad non dubiā spē recuperandi principatus, cohortātibus Facinianis Ducibus, qui quum in supremam morientis Imperatoris sui voluntatē per coniunctas dextras fidem datam fallere nefas esse putarēt, vti viri militares etiam gerendo bello materiam quærebant. Deerat pecunia, exercēdæ virtutis neruus, sed ea subitario prouentu à Beatrice Tenda vxore Facinii celeriter impetratur, propositis cū nouo principe nuptiis, quas ipse Facinius in extremo vitæ actu suasisse ferebatur. Nec eas abnuit Philippus, quāquam ætate fortunáque impares. Itaque leuis mulier intempestiuæ libidinis & maioris imperii auida, vix detersis lachrymis, inauspicati coniugii torum subit, quatérq; centena milia aureorum nummûm dotis nomine dinumerat. Nec mora instructo exercitu Philippus Mediolanum contendit: obsidebat arcem Hastor circunuallatam magnis operibus: sed ductu Francisci Carmagnolæ Castelliniq; Beccariæ, Philippi milites muniti ones perrumpunt, Hastorémq; ad Comensem portam accerrimè resistentē profligant. Tum verò Philippus vrbem ingressus per præcones in cōpitis pronunciari iubet, se nemini, exceptis fratris percussoribus, hostem futurū: statim acclamatus princeps sin-

gulari totius populi ſtudio in curiam Actianã deducitur. In eo tumultu Paulus Baucius & Franciſcus Mainus principes cõiurationis & cædis, intercepti teterrimo ſupplicio admiſſi ſceleris pœnas dederunt. Exinde Philippi duces ad oppugnãdam Modoetiam, quò ſe receperat Haſtor, profecti ſunt: nec multis inde diebus id oppidum in poteſtatẽ deuenit, & Haſtor qui in arcem refugerat, quum ad puteum ſederet, tormẽti in incertũ emiſſi lapide coxã ictus, interfectus eſt. Extincto graui æmulo & propter ſtudia Guelpharum partium magnopere metuendo, Philippus auctis opibus Tyrannos adortus incredibili felicitate, aliquot vrbes paterni imperii recuperauit: Pandulpho imprimis Malateſta Bergomo Brixiaq; depulſo, Ioanne Vignato Laudenſium Tyranno capto, & latronum more in furca ſuſpenſo, Arcellis Placentiæ necatis aut in exilium pulſis, & Franchino Ruſca qui Comum occuparat, certa præmii conditione ea vrbe eiecto. Verũ incredibili lætitia Philippũ affecit Gabrinus Fundulius Cremonenſium Tyrannus felici aſtu captus. Is quũ medio in foro Mediolani cõſpecta ſupplicii machina ceruices ſecuri ſubdere cogeretur, hortarẽtúrq; eum de more cucullati ſacerdotes, vt ex diſciplina Chriſtiana compoſito animo vitæ exitum ferret, patratorúmque ſcelerum, ſperata inde à Deo maximo venia, rite pœnitere vellet, cõtortis atrocibus oculis, Deſinite (inquit) mihi indignè perfidioſéque prodito moleſti eſſe: nã tãtũ abeſt vt me iure belli rectè factorum pœniteat, vt maximè etiam doleam quòd Papã ſimul ac Cæſarem ad immortalem clariſſimi facinoris famam, è mea turre minimè præcipitarim. Paucos

enim ante annos Balthasarē Cossam, Ioānis XXIII. nomine Pontificem, & Sigismundum Imperatorem hospitio exceptos, studióque peramœni atque admirabilis prospectus in summam celeberrimæ turris coronam inuitatos, incessente atrocem animum dira libidine, in subiectū forum prouoluere cogitarat: neq; alius omnino vel grauissimæ rei respectus, duo totius orbis lumina seruauit, quàm in summè nefario Tyrāno non ignobilis obortus pudor, ne hospitalis mēsæ decus, cui ipse honoris causa conuiua adhibitus eo die fuerat, nō crudelis quidem sed ingrati animi piaculo fœdasse videretur. Cæterùm Philippus & fraternam cædem & Tyrannos probè vltus, fretúsque mirifica virtute clarissimorum ducum Carmagnolæ & Nicolai Picinini, ad recuperandas remotiores paterni imperii vrbes animum adiecit. Veronā enim Veneti, Pisas Florentini, & Bononiā Pontifex Romanus ademerant. Sed ab eo consilio non iniquo iure suscepta bella gestáque demum per triginta & septem annos aliquāto maiore virtute quàm fortuna, totius Italiæ vrbes grauissimis cladibus affecerūt: eúmque postremò belli euentum Philippus tulit, vt conspirantium inter se liberarum ciuitatū consilio atque opibus impar, Bergomum & Brixiā amitteret, & Genuæ dominatu pelleretur, quum ipse domi sederet, paternóque exemplo, sed nequaquā pari fortunæ conditione, gerēda bella per legatos arbitraretur. Verùm in hac perpetua & semper ancipiti difficillimarum rerum agitatione, maximæ constantiæ & generosi consilii laudē tulisse videri potuit, quum septies terrestri aut nauali acie victor sæpéque victus, eosdem semper spiritus ndomitæ virtutis gesserit. Intentus enim & erectus

centia cubiculo assuetus, gratia authoritatéque tantũ valuit, vt Carmagnolam summũ ducem magno Philippi incommodo alienare extruderéque potuerit. Adiit & graue salutis periculum ipse Franciscus Sfortia iam ascitus gener, falsis scilicet criminibus oneratus, quũ vno innocẽtiæ præsidio vel à multis beneuolis ægerrimè defenderetur. Verùm Philippus ingrati sæuíque animi infamia sese turpiter fœdasse visus est, quum Beatricem vxorem adulterii cum Orumbello Citharœdo admissi ream, nec in tormentis quicquam contra pudicitiæ decus confitentem securi percussit, quasi imparis coniugii pertæsus, cuius non dubiis auspiciis ad imperium peruenisset: vt demum Amadei Sabaudii filiam euentu sterilem duceret, non sine dote modò confectis nuptiis, verũ vt soceri societatem promereret, vltro traditis Vercellis. Id quoque famam eius vehementer premit, quòd in amore odióque instabilis, tum maximè firmus atque inexorabilis euaderet, quum veteres iniurias nouis beneficiis nequaquam pensandas arbitraretur: vt in Castellino Beccaria mox apparuit, non ob aliam caussam in carcere necato, quã quòd recentis operæ fideliter strenuéque præstitæ oblitus, veteris perfidiæ qua Papiam Facinio prodiderat, meminisset. Sed vno memorabili inusitatæ virtutis præconio Philippus vitiorum labes præclarè detersit aut operuit, quum Alfonsum regem nauali prælio ad Pontiã superatum & captum, incredibili benignitate magnitudineq; animi non custodia modò liberarit, sed exultum eximiis muneribus, & prægrandi pecunia instructum, ad repetendam Neapolim dimiserit: rarissimo quidem & incomparabili generosæ clementiæ exemplo, si in-

decerpenda gloriosi prouentus laude, superiorum ac eorum qui postea toto orbe regnarunt, principũ animos nobili censura metiamur. Superauit etiã maiores suos domestici splẽdoris munificentia, quum clarissimos hospites acciperet, in queis fuere Martinus Columna Pontifex maximus cui marmoream statuam posuit, & Sigismundus Imperator ingentibus donis cũ vniuerso comitatu liberaliter expletus. Excessit è vita nõdum sexagenarius ex atroci febre, & in multam bilem soluta repente aluo, pridie Idus Augusti, anno à partu Virginis quadragesimo octauo supra millesimum & quadringentesimum, quum circunuentus Venetis armis, & Mediolani ferè obsessus, Franciscum Sfortiam generum diu antea pro hoste habitum, opportunéq; in gratiam receptum, è togata Gallia euocandum curasset, vt grauissimis hostibus summæ virtutis atque felicitatis imperator opponeretur. Ferunt eum iusto odio contra Venetos æstuantẽ, diu agitasse animo an Alfonsum regẽ genero præferret, imperiíq; hæredem relinqueret, vt eo inclyti opulentissimíque nominis propugnatore, ambitiosæ & præpotentis Venetæ gentis audacia frangeretur: sed amore Blancæ filiæ quæ iam Galeacium Sfortiã ad spẽ imperii in agro Piceno pepererat, generum eundémque solenni adoptione filium prætulisse, præcipuis supremi decreti suasoribus Andrea Birago & Petro Pusterla: quum diuerso studio Brocardus Persicus & Franciscus Landrianus pro Alfonso contendentes, victíque suffragiis, ab sententia popularis inuidiæ plena discessissent, multis ciuiũ indignãtibus, quòd pro homine longè omnium humanissimo atque fortissimo, qui iam adoptione filius, Blancǽque vnicæ Phi-

lippo genitæ maritus atque obiter Vicecomitũ ſtirpi inſertus eſſet, externi ſanguinis ignotæq; linguæ, ſuſpecti denique ingenii vir, ſtultiſſimo paucorum cõſilio ad patris dominatum vocaretur, quaſi non breui colonis Hiſpanis vrbem Mediolanum totámq; Inſubrum regionem ad non dubiæ calamitatis euẽtum eſſet repleturus. Fama tamẽ in vulg' emanauit annotatum fuiſſe codicillum, quod priori teſtamẽto ſubderetur, ſed expirante Philippo priuſquã teſtibus adſcriptis obſignaretur, fuiſſe diſcerptũ: quod vſqueadeo grauiter Alfonſus tãquã malignè & periniquè excluſus tulit, vt ea ſuppreſſi codicilli iura Alfonſus Nepos ætate noſtra reſpiciẽs, vt ſibi totiq; Italiæ clades pararet, intẽperãter aſpirarit. Caruit marmoreo ſepulchro Philippus, quum in arca lignea aureo contecta panno conderẽtur: eam in ſublimi fornicis intercolumnio ſuſtinentibus tignis ſupra aram maximã ſuſpicimus: ſed in infimo pariete affixum tale carmen legimus.

Clementiſſimus atque liberalis
Inſubrum dominus, Philippus hic eſt,
Victis regibus vnico duobus
Qui bello, manicáſque compedéſque
Leuari iubet, in ſuáſque abire
Donatos opibus Lucullianis
Sedes, & ſua regna, liberatos
Tetro carcere. Diſcite hinc Tyranni:
Sunt hæc munera Principum, ſuperbos
Debellare, pios & eſſe victis.

certus Cæsar extaret, altercantibus in Comitio Germaniæ proceribus, ad Romanum Pontificem est decursum. Is præclaro assensu Cæsaris vices impleuit, quòd supremæ potestatis iure rite præstari posse videretur, à summo scilicet sacrorum principe, præcipuóque humani atque diuini iuris interprete, & cōditore legum: quandoquidem Cæsar ipse qui antiquo Romani Pontificis beneficio, in media Germania septemuirali suffragio crearetur, inungēdus demum ab eo appellādúsque Augustus, & denique aureo diademate coronādus foret. Cæterùm cōfirmatis eo modo dotalibus tabulis, nonnulli ex ordine iurisconsultorū Cæsareo nomini impensè fauentes reperti sunt, qui dissentire viderentur, vt Pontificem authoritate spoliarēt, interposita scilicet subtiliore quadam legis interpretatione, quòd nullum omnino ius Pontifici esse videretur in transferendis adiudicandísq; Regnorum feudis, tametsi peramplum foret in his litiū cōtrouersiis quæ à præsenti iudicio festinatæ decisionis remedia flagitarent. Verùm hæc aliquanto cauillosius quàm probum iuris professorem deceret, inducta, vel hoc vno viuidæ rationis exemplo falsissima cēsentur, quum & Delphinatus peramplā veterum Allobrogum ditionē, & Arelatensis Prouinciæ Regnū, authoritate Pontificia non dubio tum sed certo iure translata atque adiudicata fuisse constet. Itaq; Valentina Ludouicum coniugèm insidiis Ioannis Burgundiæ ducis Lutetiæ immaniter interfectum, suo fato subsecuta, filiis susceptis Galliæ Cisalpinæ principatū certissimo hæreditatis iure reliquisse decernitur, quanquā alii prioribus iureconsultis nihilo doctiores, sed pudentiores tamen, quòd causam prioris

quæstionis de Pōtificia facultate, tāquam reiectā passim & explosam deserāt, adinuēto diuerticulo obliqui tramitis in causæ caput deferātur: ita vt in dubiū reuocare non dubitent, an Valentinæ pater legitimi veríque Cæsaris munere Mediolanensis imperii Princeps & Dux fuerit appellatus: quasi Ladislaus insigni studio maximæ partis suffragantium Germaniæ procerum Cæsar salutatus & acclamatus, id liquidissima potestate præstare nequiuerit, quoniam à Roberto Baioario pseudocæsare seditiosis armis ex infelici æmulatione peteretur. Id igitur quū facilè, tanquam inane commentitii iuris argumentum, ab omnibus refellatur, Valētinæ sua iura probè defēsa relinquūtur. Peperit autem Valentina tres mares, Carolum scilicet, qui in Aurelianorum principatu Ludouico patri successit, & Ioannem Angolismorum Regulum, qui huius Frācisci primi Galliæ regis bellica laude & optimorum studiorū amore valde inclyti, paternus auus fuit: & Philippum Virtutis oppidi Comitem, in quē ditionis titulū, Ioannes Galeacius ducta Isabella Caroli sorore, nomine dotis vocatus antea fuerat. Tribus quoque fratribus accessit soror, quæ (quod minimè prætereundum videtur) Fusio in Aquitania nobilissimo Regulo nupta, Gastonē inusitatæ virtutis adolescētem protulit: illum inquam antè imperatorem quàm militem, terrificum belli fulmen, in ipsa partæ victoriæ gloria Rhauennæ extinctū. Cæterùm ex Carolo qui Britannico bello captus multis annis Londini in custodia fuerat, Mariáque Cleuēsi Menapiorū principis filia, natus est Ludouicus rex Galliæ eius nominis duodecimus. Is autē Carolus, audita Philippi auúculi morte, occasioni minimè defuit, quin trāsmisso

in Italiam cum multis copiis Raynaldo duce, hæreditatem adiret: verùm à Raynaldo ſtrenuo hercle duce, ſed valde præpropero, Fortuna minimè ſtetit. Alexandria enim ferme tota vltra Tanarum capta, quum oppidum Caſtellacium oppugnaret, eo euētu cum Bartholomæo Coleone, Aſtoréq; Fauētino Mediolanenſis Reipublicæ ducibus, prælio decertauit, vt profligatis eius copiis fortiter, ſed poſtremò fruſtra reſiſtens caperetur. Eo tempore Veneti inualidum adhuc incertæ libertatis ſtatum inuaſerant, ita vt ſingulæ imperii ciuitates, quum Mediolanenſibus ciuibus parere ſubeſſéque indignarentur, nouos ſibi dominos quæritarent. Placentini & Laudenſes ſeſe vltro Venetis dediderunt, Papienſes & Derthonenſes Frāciſcum Sfortiam recepere, Nouariēſes Vercellis proximi ad Sabaudiā inclinabant. Sed Franciſcus Sfortia Mediolanenſiū auſpiciis Venetos adortus, expugnata Placentia, Laudéque recepta, ita eorum vires memorabili prælio ad Carauagium contudit, vt Veneti maximi periculi metu, & felicitate tanti ducis perterriti, cum Sfortia paciſci cogerētur: ea tum inſidioſè oblata conditione, vt ſi in Mediolanenſes arma conuerteret, ad parandum ex ſoceri teſtamento Principatum, ipſi in id bellum validas copias prægrandémq; pecuniā conferrent. Itaque Sfortia deterſo pudore, in ſuā ſpem à Fortuna ſubleuatus, quū alienati animi cauſas prætenderet, illico diremit amicitiam, armáq; intulit. Nec multo pòſt votis eius vehementer aſpirante victoria, Veneti ab eo pari impudentia ad Mediolanēſes defecerunt. Sed Mediolanenſibus turbidè & cruentè Rempublicam adminiſtrātibus, inuicti ducis virtuti Fortuna comes fuit: breuíque Mediolanenſes armis

faméq; perdomiti, frustra adiuuantibus Venetis, Sfortiæ se dediderunt. Idem fecere reliquæ ciuitates, pacatísque demum rebus, Franciscus, vt imperium armis partum Cæsaris authoritate stabiliret, per legatos postulauit à Cæsare, vt quod adoptionis iure consecutus esset, Augustali diplomate cõfirmaretur. Verùm quòd id multo maiore pecunia quàm putarat, coemendum foret, id Cæsaris munus generosè contẽpsit. Vir enim magnitudine virtutéq; animi nemini secũdus, ineptũ & ab ærarii tenuitate prorsus alienum existimabat, eũ dignitatis titulum ex venali membrana ceráque Cæsaris præferre, quem spectata bello virtus & inuicta arma detulissent. Nec Galeacius eius successor paternum secutus exemplum, in ea re comparãda vel mediocrem sumptum faciendum putauit: ita vt primus Sfortianæ gentis Ludouicus id Cæsaris diploma à Maximiliano, quatercẽtum milibus aureis nũmis impetratũ, ambitiosè quæsierit, excluso Galeacii fratris filio nepotéq;, quoniã ipse Frãcisco patre dominante, hæreditatéq; potito, natus esset, secus ac fratri Galeacio, apud Firmũ Piceni agri nato, educatóq; in priuata patris fortuna contigisset: qua natalitii iuris prærogatiua, ex historiis Cornelii Taciti repetita, fratreeiúsq; liberos & nepotes antecedere videretur. Sub id autẽ tẽpus ea diplomata impetrata sunt, quo Carolus octauus Galliæ rex ad repetendum ex antiquo iure Andegauẽsis hæreditatis Neapolitanũ Regnũ, superatis Alpibus Papiã venit, vt Ioannẽ Galeaciũ inuiseret biduo pòst moriturũ. Itaq; eo non sine suspicione veneni, vita functo, Ludouicus patruus desũptis insignibus, Mediolani Dux & Princeps acclamatur. In eo autem diplomate tanta scilicet pecunia coempto,

disertè appositum fuerat, vt ipse liberíque eius & successores legitimè procreati, Mediolani Duces appellarentur. Subiungit quoque Corius historiarũ scriptor huic diplomati ad vnguem transcripto, insertóq; historiarũ volumini, codicillũ appositum fuisse, aliqua, vt credi par est, superaddita pecunia, quò benignus ac apprimè liberalis Cæsar ad nothos & spurios, si legitima proles interisset, eadẽ Principatus iura transferebat. Sed huius codicilli solẽne exemplar nõ cõparuit, suppressum vtique, si extitit (quod nõ affirmauerim) à Ludouico, & demum à Maximiliano Frãciscóq; liberis: & mox extincto Francisco, in manus Cæsarianorũ à Maximiliano Stampa arcis custode ex scriniis Sfortianis traditum. Quanquam is, vt nonnulli Sfortiano nomini fauentes prædicant, exempli copiã Ioãni Paulo Ludouici ex concubina filio benignè sed occultè fecisse dicatur. Cæterùm non toto vertẽte anno quum rex Carolus ex incruẽta celeríque victoria, eiectis Aragoniis formidandus euasisset, proptereáq; nõ inani metu ad arma consternati principes à Carolo discessissent, Ludouicus Aurelianus ab Asta sua vrbe promotis regiis copiis Nouariam occupauit, vt inde fretus occasione noui belli, adeundæ hæreditatis iter aperiret. Iámque Insubres trepidante Sfortia, ad defectionem animos inclinabant. Sed is conatus ad rectè exploratam facilémque victoriã secundo euentu caruit: quum Ludouicus ingenti fœderatorum hostiũ exercitu post Tarrensem pugnam oppugnatus & obsessus, Nouaria excedere cogeretur, Carolo rege cunctatius atque tepidius quàm oporteret, opem ferẽte. Verùm triennio pòst Carolo sine liberis vita functo, Galliæ Regnum consecutus, inito cũ Venetis fœdere,

Sfortiam vehementi impetu expulit, reuersúmq; demum ex Germania ad Nouariam viuũ cepit. Eo modo sine vulnere principatu Insubrum potitus, quanquam nihil sibi vllo tempore timendum putaret, vti erat eximiè prudens & vtranq; fortunam probè expertus, quod hæreditate legitima & iustis armis vendicatum fuerat, authoritate Cæsaris corroborandum existimauit. Igitur cum Maximiliano Cæsare, qui ex Tridentinis Alpibus ad Benaci lacus fines peruenerat, numerata pecunia transactum est, procurãte eius negotii tabulas Georgio Ambosio Rothomagẽsi Cardinale in hanc formulam, vt Ludouicus eiúsque gener ex Claudia filia Franciscus Angolismorum Regulus, liberique demũ eius & posteri successores beneficiario iure, Mediolani Duces appellarentur. Verùm Germani Cæsaris consiliarii in ipso concepti diplomatis contextu particulam trium verborum inserebant, quæ concessionẽ sine præiudicio alieni iuris factam ostenderet, quòd Cæsar pudore incolumi prioris diplomatis septennio antè Ludouico Sfortiæ eiúsq; liberis concessi penitus obliuisci non posset. Aderat tũ Georgio Cardinali Giofredus Carlius Senatus Mediolanensis Præses, iuris intelligẽtia clarus. Is ad auertendas serendæ litis occasiones egregiè cautus, eã triũ verborum sentẽtiam nequaquam ex vsu Regiæ petitionis esse differebat, quòd non extincta omnino, sed rediuiua Sfortianorum iura, non obscurè denũciaret. Sed Georgius vt quoquomodo transigeretur, constantibus in id Cæsaris consiliariis, ea verba generosè contempsit, quum diceret ipso Sfortia patre in Locensem carceris caueam coniecto, filios impuberes, qui apud Belgas in hospitali diuersorio inopem vitam

traducerent,potẽtiſſimo regi ſerò litẽ factúros. Neq; Giofredus in præſentiendà lite falſus ómnino vates fuit,quando ea demum ambigui ac ideo funeſti iuris particula non Italiam modò, ſed Europam omnem inuecto exitiali bello maximè conturbarit.Siquidem Ludouico duodecimo poſt ſubactos Ligures, Venetóſque terreſtri imperio penitus exutos, ad conuellẽdam Iulii Pontificis authoritatem Cõcilium Piſis indicente, non aliunde Iulius quàm ex his tribus verbis tuendæ dignitatis occaſionem arripuit, vt Maximilianus Sfortia in paternum principatũ reduceretur. Sicuti & Leonẽ quoque Põtificem octo poſt annós eandem belli cauſam ſecutum, vt Parmam Placentiámque recuperaret, Mediolano Gallos depuliſſe meminimus. Non defuere tamen ſummæ grauitatis iuriſconſulti, qui ea verba tanquam obſcurè diſſimulantérque prolata & deſcripta in ſolennem codicillũ non perinde valere iudicarent, ac ſi diſertè expreſſéque ad declarandam ſynceri ſenſus ſententiam appoſita fuiſſent: præſertim in grauiſſimis (vt aiũt) feudorum conceſſionibus, in quibus apertè & planè ſcienter ad non dubiam æqui iuris intelligentiam cauiſſe oporteat. Sed huiuſmodi controuerſias vel eruditiſſimi legum interpretes nunquam tempeſtiuè diffiniũt, quum magnæ lites non in foro, ſed pro caſtris Marte iudice dirimantur. Dedit itaque Rex Franciſcus non grauatè multis obteſtationibus Clementis & totius Italiæ precibus (quòd nõ aliter grauiſſimo bello finis imponi poſſet) vt tantiſper de iure ſuo decederet, & Sfortiam regnare pateretur, quem à Cæſarianis maieſtatis reum factum, ac impotentibus circunuentum armis, paulo antè tranſmiſſis auxiliis adiuuarat: ipſo

præfertim Carolo Cæſare magna tum æquitate moderati animi Franciſcum Sfortiam Bononiæ in gratiam, Auguſtíque imperii clientelam recipiente. Sed Sfortia eo Cæſaris beneficio & Franciſci regis indulgentia diu vti non potuit: repente enim inexpectata morte ſublatus eſt, vt nouas fatalis belli cauſas aperiret, quo iterum Europa vaſtaretur. Igitur Rex Fráciſcus Sfortiana ſtirpe penitus extincta, tota eius ambigui iuris ſuſpicione liberatus, à Cæſare, qui tum ex Africa nobili parta victoria reuerſus, Neapolim Romámq; peruenerat, poſtulauit vt Mediolanēſis principatus ſibi redderetur, qui ſibi & liberis præclaro hæreditatis iure, & Maximiliani demum Cæſaris legitima conceſſione, in non dubiam ditionem obueniret. Verùm Cæſar qui Regiis legatis aliquā propinquæ ſed nódum maturæ liberalitatis ſpem dediſſe videbatur, vbi Romæ fuit, opinione Gallorum durior eſt inuentus, vſqueadeo auerſo obfirmatóque animo, vt quum legati Regii inanibus promiſſis ſe traduci, & Franciſcum ſuo legitimo iure fraudari quererentur, Carolus ad Pontificem ſenatúmque omnem & legatos Principum, orationem haberet, luculētam hercle, ſed æquo amariorem: quum pro tuēda dignitate, auertendáque inuidia, veteris odii memoriam refricaſſet. Cæterùm exitus orationis fuit, vt negaret quicquam ſe facturum ex voto Regis, niſi Subalpina oppida cum Taurino, Gallicis armis Carolo Sabaudio nuper adempta, redderentur. Agnouere tum plures id eſſe Cæſariani animi decretum, vt quandiu arma valerent, ab Italia Gallos arceret, ipſéque opportuno atque opulento Inſubrum principatu potiretur. Atque ita non multo pòſt auctus viribus terra maríq; Nar-

bonenſem Prouinciã, vnóq; ſimul tempore Belgicis armis Galliæ inferioris fines inuaſit, ſcilicet vt Franciſcus domeſtico oppreſſus bello, Subalpinæ regionis præſidia deducere, Italicarúmque rerum penitus obliuiſci cogeretur. Sed Gallis vtrinque fortiter ſuos fines defendentibus, ex eo bello, quod tũ fruſtra ſuſceptum fuit, alia atque alia ſummæ calamitatis ſecuta ſunt bella: quum violatis induciis & deſperata cõcordia, poſt afflictas noſtras opes, Barbaro hoſti aditus ad occupandam Pannoniam ſit patefactus. Nec hercle ſperandum videtur, vt ille fatali noſtra ſocordia factus ingẽs, hoc anno, qui eſt ab exceſſu Frãciſci Sfortiæ, huius diri belli duodecimus, omnino cõquieſcat, quin reliquas Pannoniæ Noricíque vrbes nouis illatis cladibus perturbet. Niſi Cæſar ad victorias de Barbaris natus, pio generoſóque animo recenter icti ad Sueſſionum vrbem fœderis conditiones reſpiciat, patrémque tuum orbatum præſtantiſſimo filio, deiectúmque obiter ſpe pacis, benignè conſoletur, adinuenta ſcilicet tolerabili aliqua æqui iuris conditione, vt Chriſtianus orbis pace tandem vel ſera, ipſius maximè immortali beneficio, perfruatur, & veræ demũ ſummǽq; laudis & gloriæ trophæa Barbarico in ſolo defigantur.

F I N I S.

tine

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

